

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»
(ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ - ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ)**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ**

ΗΛΙΑΣ ΤΣΑΚΑΛΗΣ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΤΗΣ ΣΥΜΕΩΝ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ**

ΛΕΥΚΩΣΙΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ, 2013

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Συμεών Παπαδόπουλο, επίκουρο καθηγητή του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, για τη συμβολή του στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής διατριβής, για την καθοδήγηση που μου παρείχε, για το χρόνο που αφιέρωσε, καθώς και για την άφογη συνεργασία που είχαμε κατά το χρόνο σύνταξής της.

Επιπλέον, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς τα στελέχη της Εθνικής Τράπεζας κ. Κωνσταντίνο Καργάκο και Δημοσθένη Δανηλάτο, της Alpha Bank κα Ιωάννα Δήμου, της Eurobank EFG κα Μαρία Κόλλια και κ. Ανδρέα Θωμόπουλο, της Τράπεζας Κύπρου κ. Γεώργιο Σταματόπουλο και της Αγροτικής Τράπεζας κ. Ανδρέα Σπλαθήρη και κα Μαρία Μίρα, για το χρόνο, τις διευκρινήσεις και το πολύτιμο υλικό που μου διέθεσαν.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	6
Abstract.....	7
Εισαγωγή	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	9
ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ.....	9
1.1 Ο ορισμός της τραπεζικής κρίσης.....	9
1.2 Αναδρομή στην οικονομική ιστορία των κρίσεων	9
1.3 Τα χαρακτηριστικά των πιστωτικών κρίσεων	16
1.4 Οι αιτίες και η δημιουργία των τραπεζικών κρίσεων	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	23
ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	23
2.1 Οι μορφές των τραπεζικών κινδύνων	23
2.1.1 Κίνδυνος αγοράς.....	24
2.1.2 Πιστωτικός κίνδυνος	26
2.1.3 Νομικός κίνδυνος	28
2.1.4 Λειτουργικός κίνδυνος	29
2.1.5 Κίνδυνος ρευστότητας.....	30
2.1.6 Κίνδυνος επιτοκίων	31
2.1.7 Κίνδυνος χώρας.....	31
2.1.8 Πολιτικός Κίνδυνος	32
2.1.9 Συναλλαγματικός Κίνδυνος.....	32
2.1.10 Κίνδυνος διακανονισμού πληρωμών	32
2.1.11 Ο κίνδυνος αξιοπιστίας.....	33
2.1.12 Ο κίνδυνος πληθωρισμού	33
2.1.13 Ο κίνδυνος βάσης	33
2.1.14 Ο κίνδυνος διαχείρισης.....	34
2.1.15 Ο κίνδυνος εισοδήματος ή επανεπένδυσης.....	34
2.2 Συστημικός και μη συστημικός κίνδυνος	34
2.3 Σύγκριση του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου της αγοράς	35
2.4 Κίνδυνος και ρυθμιστικό πλαίσιο τραπεζών.....	36
2.5 Η Επιτροπή της Βασιλείας	37
2.5.1 Βασιλεία I.....	38
2.5.2 Βασιλεία II.....	40

2.5.3 Προς τη Συνθήκη της Βασιλείας III	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	44
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ RISK MANAGEMENT ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ.....	44
3.1 Θεωρητικό πλαίσιο	44
3.2 Η προσέγγιση της αξίας σε κίνδυνο (VaR).....	45
3.2.1 Αξία σε κίνδυνο (<i>Value at Risk</i>)	46
3.2.2 Τα μειονεκτήματα της <i>Value at Risk</i>	46
3.3 Η εμπειρική προσέγγιση	47
3.4 Ποσοτικοί δείκτες μέτρησης	47
3.5 Αντιμετώπιση κινδύνου επιτοκίων	48
3.5.1 <i>Gap Analysis</i>	48
3.5.2 <i>Duration Analysis</i>	50
3.6 Stress testing	51
3.6.1 Δημιουργία διαδικασίας <i>Stress Test</i>	52
3.6.2 Επιτυχημένο <i>Stress Test</i>	53
3.6.3 Μειονεκτήματα του <i>Stress Test</i>	54
3.7 Κλίμακα διαβαθμίσεων πιστωτικού κινδύνου	55
3.7.1 <i>Credit scoring</i>	56
3.7.2 <i>Credit Rating</i>	57
3.7.3 <i>Behavioural Credit Scoring</i>	58
3.8 Back Testing	59
3.9 Ανάλυση σεναρίων	60
3.10 Αντιμετώπιση λειτουργικού κινδύνου	60
3.10.1 Τυποποιημένη προσέγγιση	61
3.10.2 Εξελιγμένη μέθοδος μέτρησης.....	62
3.11 Ανάλυση ευαισθησίας – συναλλαγματικών θέσεων.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	65
ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	65
4.1 Το χρηματοπιστωτικό σύστημα και ο ρόλος της κεντρικής Τράπεζας.....	65
4.1.1 Η Τράπεζα της Ελλάδος.....	65
4.2 Η σημασία του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία	68
4.3 Η ελληνική οικονομία πριν την κρίση χρέους της ευρωζώνης.....	70
4.4 Πηγές κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων πριν και μετά την κρίση.....	73
4.5 Η επίδραση της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες.....	80
4.6 Τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης από τις ελληνικές τράπεζες.....	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	86
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΑΝΑΛΗΨΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	
ΑΠΟ ΠΕΝΤΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ	86
5.1 Εισαγωγή.....	86
5.2 Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας.....	86
5.2.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου	87
5.2.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς	90
5.2.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου.....	91
5.3 Η περίπτωση της Alpha Bank	93
5.3.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου	94
5.3.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς	96
5.3.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου.....	98
5.3.4 Διαχείριση κινδύνου επιτοκίου.....	98
5.3.5 Διαχείριση κινδύνου ρευστότητας	100
5.4 Η περίπτωση της Eurobank EFG	101
5.4.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου	102
5.4.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς	103
5.4.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου.....	105
5.5 Η περίπτωση της Τράπεζας Κύπρου.....	107
5.5.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου	107
5.5.2 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου.....	109
5.5.3 Διαχείριση κινδύνου ρευστότητας	110
5.6 Η περίπτωση της Αγροτικής Τράπεζας.....	111
5.6.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου	112
5.6.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς	114
5.6.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου.....	115
5.7 Σύγκριση του risk management που ακολουθούν τα τραπεζικά ιδρύματα.....	116
Συμπεράσματα.....	121
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	124

Περίληψη

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε το Σεπτέμβριο του 2008, είχε αλυσιδωτές επιπτώσεις σε πολλές οικονομίες ανά την υφήλιο οδηγώντας αυτές σε ύφεση. Η παγκόσμια οικονομία εισήλθε σε μια περίοδο παρατεταμένης ύφεσης. Αυτή η κρίση, κατά κύριο λόγο χρηματοπιστωτική, αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τα οικονομικά συστήματα και τις κυβερνήσεις. Αρκετά σημαντική ήταν και η επίδραση που είχε στα τραπεζικά συστήματα των παραπάνω οικονομιών τα οποία δέχθηκαν ένα ισχυρό σοκ όσο η ύφεση μεγάλωνε στο χρόνο.

Σε ένα τέτοιο ταχύτατα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζει ένα τραπεζικό ίδρυμα, αποτελούν σοβαρή απειλή για την εξέλιξη της κερδοφορίας και την περαιτέρω βιωσιμότητά του. Είναι προφανές ότι μια τράπεζα θα πρέπει να αναπροσαρμόζει συνεχώς τις πολιτικές αντιμετώπισης κινδύνων στα πλαίσια μιας οικονομικής ύφεσης, όπως αυτή που βιώνει το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα τα τελευταία έτη.

Ο βασικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι η καταγραφή, μελέτη, παρουσίαση και ανάλυση των κυριότερων εργαλείων, μεθόδων και μέτρων διαχείρισης κινδύνου από τα τραπεζικά ιδρύματα, όπως αυτά εφαρμόζονται σε ένα τέτοιο περιβάλλον χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η καταγραφή και η διερεύνηση των κυριότερων αιτιών και χαρακτηριστικών της σύγχρονης χρηματοπιστωτικής κρίσης, ανατρέχοντας σε πολλά σημεία στην οικονομική ιστορία του παγκόσμιου πιστωτικού συστήματος των τελευταίων ετών. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα είδη κινδύνων με τα οποία βρίσκεται αντιμέτωπος ένας τραπεζικός οργανισμός, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναλυτική παρουσίαση των σύγχρονων τεχνικών, μεθόδων και εργαλείων διαχείρισης κινδύνων από τις τράπεζες. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο μέσα από μια μελέτη περίπτωσης, μελετώνται οι στρατηγικές αντιμετώπισης χρηματοοικονομικού κινδύνου, από τα πέντε μεγαλύτερα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα του ελληνικού banking.

Abstract

The global financial crisis that began in September 2008, caused a domino effect in many economies around the world and led them to the current recession. The global economy has entered a period of prolonged recession. This crisis, primarily financial, has posed major challenges for economic systems and governments. Also, significant was the impact on the banking systems of these economies which experienced a strong shock as the recession grew deeper. In such a rapidly changing environment, the risks faced by a bank are a serious threat to the development of its profitability and sustainability. It is obvious that a bank should constantly update its policies to address risk in an economic downturn, just like the one that the global financial system is experiencing recently. Within this framework, the main objectives of this paper is to record, study, present and analyse the main tools, methods and measures for risk management used by banking institutions in financial crisis. In the first chapter of this paper, I attempt to record and identify the main causes and characteristics of modern financial crisis, examining several events in the recent economic history of the global financial system. In the second chapter I refer to the types of risks which are faced by a banking institution, while in the third chapter I give a detailed presentation of modern techniques, methods and tools of risk management. In the fourth chapter I make a special reference to the Greek banking system. Finally, in the fifth chapter I offer a case study on the financial risk management strategies of Greece's five biggest banks.

Εισαγωγή

Βρισκόμαστε στη μέση μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και ενός ακόμη πιο αβέβαιου μέλλοντος. Η κατάσταση αυτή προήλθε από την μη σωστή διαχείριση των χρηματοπιστωτικών κινδύνων. Ο κλάδος που έχει αγγίξει περισσότερο αυτή η κατάσταση, αλλά και πολύ πριν περάσει στους υπόλοιπους, δεν είναι άλλος από αυτόν των τραπεζικών ιδρυμάτων. Σήμερα, τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα καλούνται να αντιμετωπίσουν τις συνεχόμενες αλλά και τις καθημερινές συνέπειες, όπως απλήρωτα ή καθυστερούμενα δάνεια, ακριβές καταθέσεις, χαμηλή αξιοπιστία, αλλά και έλλειψη εμπιστοσύνης από την πλευρά των πελατών τους.

Η διαχείριση κινδύνων, αποτελεί σημαντικό κομμάτι των καθημερινών δραστηριοτήτων των τραπεζικών ιδρυμάτων. Η λειτουργία αυτή γίνεται ιδιαίτερα σημαντική στα πλαίσια της παρούσας χρηματοοικονομικής κρίσης. Τα ανώτερα στελέχη των τραπεζών είναι υποχρεωμένα σήμερα να παρακολουθούν, να αξιολογούν και να διαχειρίζονται τους κινδύνους έχοντας έναν διπλό στόχο, την κερδοφορία της τράπεζας αλλά και την επιβίωσή της στο χρηματοπιστωτικό χώρο.

Οι τράπεζες χρησιμοποιούν ένα σύνθετο σύστημα από τεχνικές και εργαλεία προκειμένου να μετρήσουν, να ελέγξουν και να παρακολουθήσουν τους διάφορους χρηματοπιστωτικούς κινδύνους δηλαδή τον πιστωτικό κίνδυνο, τον κίνδυνο αγοράς, τον κίνδυνο επιτοκίου, τον λειτουργικό κίνδυνο, τον κίνδυνο ρευστότητας και άλλες μορφές κινδύνου.

Το γεγονός ότι ο σημερινός κίνδυνος σε περιβάλλον κρίσης, είναι πιθανόν να μεταβληθεί σε αυριανή ζημία, αφού όπως είναι γνωστό ο κίνδυνος αναφέρεται σε ανεπιθύμητο γεγονός, αλλά και το ότι μπορεί να μην γίνεται άμεσα ορατός, δημιουργεί για τα τραπεζικά ιδρύματα την ανάγκη να διαθέτουν στο οργανόγραμμά τους ένα ξεχωριστό τμήμα το οποίο να ασχολείται με τον καθορισμό της πολιτικής και των μεθόδων που θα χρησιμοποιήσουν για την διαχείριση των χρηματοπιστωτικών κινδύνων.

Η διαχείριση κινδύνου (Risk Management) αποτελεί την μία από τις τρεις βασικές λειτουργίες κάθε τραπεζικού ιδρύματος, με τις άλλες δύο να είναι η μεταφορά πόρων και η εκκαθάριση συναλλαγών και πληρωμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

1.1 Ο ορισμός της τραπεζικής κρίσης

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την έννοια της κρίσης. Σύμφωνα με το Sharpe (1963)¹, κρίση είναι μια χρονική περίοδος κατά την οποία υπάρχει μια μεγάλη πτωτική κίνηση στην αγορά. Οι μονεταριστές συνδέουν τις οικονομικές κρίσεις με τον τραπεζικό πανικό².

Σύμφωνα με ένα ευρύτερο ορισμό κύρια γνωρίσματα των κρίσεων αποτελούν μια απότομη πτώση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων, καθώς και χρεοκοπίες μεγάλων επιχειρήσεων κλπ³.

Ο Mishkin (1992)⁴ παρέχει ένα πλαίσιο ασύμμετρης πληροφόρησης για την κατανόηση της φύσης των χρηματοοικονομικών κρίσεων. Σύμφωνα με τον ορισμό του, οικονομική κρίση αποτελεί μια αναστάτωση στις χρηματοπιστωτικές αγορές στις οποίες τα προβλήματα adverse selection και moral hazard επιδεινώνονται, και οι χρηματοπιστωτικές αγορές δεν είναι σε θέση να διοχετεύσουν αποτελεσματικά τα κεφάλαια σε εκείνους που έχουν τις πιο παραγωγικές επενδυτικές ευκαιρίες.

Συνεπώς, η κρίση μπορεί να οδηγήσει την οικονομία μακριά από την ισορροπία.

1.2 Αναδρομή στην οικονομική ιστορία των κρίσεων

Από την οικονομική ιστορία είναι γνωστό ότι τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση στην παγκόσμια οικονομία, αποτέλεσε το κραχ που πραγματοποιήθηκε το 1929. Ως «Μαύρη Πέμπτη», αποκαλείται η Πέμπτη στις 24 Οκτωβρίου του 1929, ημέρα κατά την οποία η Wall Street έκλεισε με συνολικές απώλειες 13%. Οι

¹ Sharpe, W.F., (1963). «A Simplified Model for Portfolio Analysis», *Management Science*, Vol. 9, No. 2, pp. 277-293

² Friedman M., Schwartz J. A, (1963). «A monetary history of the United States, 1867-1960», Princeton University Press.

³ Minsky, H. P., (1972). *Financial stability revisited: the economics of disaster*, Board of Governors of the Federal Reserve System, Vol. 3, pp. 95-136, 1972.

⁴ Mishkin, F. S., (1992). *Anatomy of a financial crisis», Journal of evolutionary Economics*, Vol. 2, pp. 115-130.

μετοχές έπεσαν αισθητά και απρόσμενα, γεγονός το οποίο ήταν ασυνήθιστο και μη προβλέψιμο, αφού οι τιμές των μετοχών είχαν μέχρι εκείνη την ημέρα ανοδική πορεία για δέκα τουλάχιστον συνεχόμενα έτη. Προηγήθηκε ένας αγώνας κερδοσκοπίας έχοντας ως αφορμή την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και πιο συγκεκριμένα του ραδιοφώνου και του κλάδου της αυτοκινητοβιομηχανίας.

Σημαντικό ρόλο στην κατάληξη της Wall Street την κρίσιμη αυτή ημερομηνία έπαιξε ο πανικός των επενδυτών, οι οποίοι πουλούσαν τις μετοχές με ταχύτατους ρυθμούς και κάτω από καταστάσεις πίεσης. Παρόλα αυτά, είναι πλέον αποδεκτό πως καταλυτικό ρόλο έπαιξαν οι τράπεζες και η κυβέρνηση. Οι μεν πρώτες παρουσίασαν άμεση συμμετοχή στις κερδοσκοπικές κινήσεις που προαναφέρθηκαν, ενώ η δεύτερη δεν παρενέβη τη στιγμή που κρίθηκε αυτό απαραίτητο⁵.

Στην προσπάθεια να εντοπιστούν τα σημαντικότερα αίτια αυτής της κρίσης, που είχαν αντίκτυπο παγκοσμίως, επισημάνθηκε η έλλειψη ισορροπίας στην οικονομία των ΗΠΑ, που αποτελεί και την αφετηρία της κρίσης. Η μεγάλη παραγωγή διάφορων πρώτων υλών αλλά και γεωργικών προϊόντων οδήγησε, όπως ήταν αναμενόμενο, τόσο στην πτώση των τιμών όσο και στη μεγάλη πτώση της αγοραστικής δύναμης των αγροτών. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό και με τις βιομηχανικές επενδύσεις σε διάφορες τεχνολογίες, είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια προσφορά κατά πολύ μεγαλύτερη από τη ζήτηση στην αγορά. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν η κατάρρευση της Wall Street. Οι επενδυτές έφτασαν στο κλείσιμο της ημέρας να χάνουν συνολικά 40 δις δολάρια.

Το παγκόσμιο αυτό οικονομικό γεγονός επηρέασε και την ελληνική οικονομία. Το Χρηματιστήριο Αθηνών έκλεισε για αόριστο χρονικό διάστημα. Συγχρόνως, τα αποθέματα της Τράπεζας της Ελλάδος σε συνάλλαγμα αλλά και σε χρυσό εξαφανίστηκαν λόγω της κερδοσκοπίας.

Ακολούθησε έντονος κρατικός παρεμβατισμός, μείωση των εισαγωγών, υποτίμηση του εθνικού νομίσματος, αναγκαστική κυκλοφορία της δραχμής, κατάργηση της αγοράς συναλλάγματος και αναστολή πληρωμής χρεολυσίων και τόκων για το σύνολο των κρατικών δανείων⁶.

Μετά τον πόλεμο οι περισσότερες οικονομίες βίωσαν τη μεγαλύτερη περίοδο ανάπτυξης στην ιστορία. Από το 1950 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας

⁵ www.enthesis.net . Γιάννα Μαρμάρου.

⁶ http://www.neo2.gr/web/neo2.gr/searchpagebasedontags/-/asset_publisher

του '70 οι οικονομίες αναπτύσσονταν με χαμηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνιση τους δύο σημαντικές πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στην επιφάνεια το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού – δηλαδή τη συνύπαρξη του πληθωρισμού και της αυξημένης ανεργίας.

Η 17η Οκτωβρίου του 1973 είναι η ημερομηνία έναρξης για την πρώτη πετρελαϊκή κρίση. Αποτελεί την ημέρα που τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες ανήκαν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη αλλά και η Ιαπωνία.

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε την εμφάνισή της στις ΗΠΑ ως συνέπεια της ιρανικής επανάστασης οδηγώντας τις τιμές του πετρελαίου στα ύψη.

Η πρώτη σημαντική οικονομική κάμψη εμφανίστηκε μετά από μια δεκαετία, στα μέσα περίπου της δεκαετίας του '80. Οι οικονομίες αναπτύχθηκαν και πάλι, ο πληθωρισμός υποχώρησε και τα χρηματιστήρια έζησαν μεγάλη ανάπτυξη. Τη Δευτέρα 19 Οκτωβρίου του 1987 («Μαύρη Δευτέρα») παρατηρήθηκε επανάληψη της ιστορίας καθώς ο δείκτης Dow Jones έχασε το 22% της αξίας του σε λίγες μόνο ώρες, προκαλώντας μαζικές πωλήσεις μετοχών στην Ευρώπη και την Ιαπωνία. Τα αίτια της κρίσης αυτής πηγάζουν από οικονομικοπολιτικά ζητήματα⁷.

Όσον αφορά στο Χρηματιστήριο Αθηνών παρατηρήθηκε πρωτοφανής πτώση των τιμών των μετοχών. Παρέμεινε κλειστό από τις 20 Οκτωβρίου έως τις 23 Οκτωβρίου του 1987. Ωστόσο, ακόμα και όταν άνοιξε, η πτώση εξακολούθησε να είναι σημαντική και η προσφορά των μετοχών μεγάλη. Η απογοήτευση ήταν διάχυτη στους επενδυτές.

Αυτή τη φορά ο αντίκτυπος της κρίσης δεν ήταν τόσο μεγάλος όσο το 1929. Η οικονομία των ΗΠΑ είχε πλέον εκπαιδευτεί στην αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων. Υπήρξε παρέμβαση της κυβέρνησης αλλά και της κεντρικής τράπεζας των ΗΠΑ (Fed) διοχετεύοντας ρευστότητα στην αγορά. Με τον τρόπο

⁷ Kaminsky, G. L. and C. M. Reinhart., (1999). «The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems», American Economic Review, Vol. 89, pp. 473-500.

αυτό προκλήθηκε μείωση των επιτοκίων από τις εμπορικές τράπεζες και δανειοδοτήθηκαν μεγάλες επιχειρήσεις. Ανεξαρτήτως από την άμεση αντιμετώπιση της κατάστασης, η κρίση του '87 προκάλεσε νέα μείωση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας μέχρι και το 1992⁸.

Οι ασιατικές χώρες γνώριζαν σημαντική ανάπτυξη μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '90. Το ποσοστό των ξένων επενδύσεων έφτασαν στο μισό των συνολικών επενδύσεων που είχαν πραγματοποιηθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι βασικοί επενδυτές ήταν οι Ιαπωνικές τράπεζες και αμερικάνικοι οργανισμοί, οι οποίοι δεν ανησυχούσαν για τα κέρδη τους λόγω της προσκόλλησης των τοπικών νομισμάτων στο δολάριο. Τα σημάδια της κρίσης όμως, η οποία είναι γνωστή ως «κρίση στις ασιατικές τίγρεις», δεν άργησαν να φανούν μιας και η συναλλαγματική ισοτιμία των τοπικών νομισμάτων με το δολάριο, όπου είχαν βασιστεί οι επενδυτές, δεν διατηρήθηκε.

Ακολούθησε πτώση στα χρηματιστήρια (το χρηματιστήριο του Χονγκ Κονγκ σημείωσε πτώση 64% κατά την περίοδο της κρίσης) και στις οικοδομικές επιχειρήσεις που παρουσίαζαν άνθηση μέχρι τότε. Οι επιπτώσεις διατηρήθηκαν για ένα χρόνο, δηλαδή μέχρι και το 1998.

Το 2000 η παγκόσμια οικονομία αντιμετώπισε άλλη μία σημαντική κρίση, την «φούσκα» των μετοχών υψηλής τεχνολογίας. Η τάση για επένδυση σε μετοχές υψηλής τεχνολογίας καθιερώθηκε στην αγορά μιας και οι εταιρείες internet γνώριζαν σημαντική άνοδο. Η κορύφωση πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2000 με την εξαγορά έναντι 200 δις δολαρίων του ομίλου Time Warner από την AOL. Τον Μάρτιο του 2000 ο δείκτης μετοχών υψηλής τεχνολογίας, Nasdaq, έφτασε στο πιο υψηλό ιστορικό ποσό του, που ήταν πάνω από τις 5.000 μονάδες. Η φούσκα έσκασε, με το δείκτη Nasdaq να χάνει μέχρι τον Οκτώβριο του 2002 το 78% της αξίας του.

Δύο θεωρούνται οι βασικές αιτίες της πτώσης: οι υπερτιμημένες μετοχές των εταιρειών υψηλής τεχνολογίας και η διαφθορά τους αφού πολλές από αυτές δήλωναν υψηλότερα κέρδη από τα πραγματικά τους. Σημαντικό ρόλο παρόλα αυτά διαδραμάτισαν και οι χρηματιστηριακοί αναλυτές που πολλές φορές έδιναν θετικές

⁸ www.enthesis.net . Γιάννα Μαρμάρου.

εισηγήσεις για μετοχές εταιρειών που είχαν σημαντικά οικονομικά προβλήματα⁹.

Οι συνέπειες στην οικονομία της Αμερικής ήταν ποικίλες με αποκορύφωμα την 11η Σεπτεμβρίου. Η διαδοχική μείωση των επιτοκίων από την Fed (Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ) βοήθησε την μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως να ανακάμψει.

Η επόμενη φορά που η αμερικάνικη οικονομία παρουσίασε σημάδια παρακμής ήταν στις αρχές του καλοκαιριού του 2007. Όλοι οι οικονομικοί αναλυτές, που μελέτησαν την συγκεκριμένη περίοδο, άρχισαν να χρησιμοποιούν μια καινούρια μέχρι εκείνη τη στιγμή λέξη, τα sub primes δάνεια¹⁰.

Ο οικονομικός όρος sub primes δάνεια, περιγράφει τα στεγαστικά δάνεια που χρηματοδοτούν τους δανειολήπτες με ποσό μεγαλύτερο από το 100% της αξίας του ακινήτου (πολλές φορές και πάνω από το 120%), καθώς επίσης και τα δάνεια που δίνονται με υψηλότερο επιτόκιο σε μη φερέγγυους δανειολήπτες. Αυτό σημαίνει ότι χορηγούνταν σε άτομα που παρουσίαζαν μεγάλη πιθανότητα να μην μπορέσουν να τα αποπληρώσουν, είτε λόγω χαμηλού εισοδήματος, είτε λόγω μη μόνιμης εργασίας. Τα χορηγούσαν με μεγαλύτερο επιτόκιο από ότι σε άλλες περιπτώσεις. Επιπλέον, οι τόκοι ήταν εξαιρετικά υψηλοί αλλά και κυμαινόμενοι, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα κερδοσκοπικό σύστημα γύρω από αυτού του είδους τα στεγαστικά δάνεια. Η επίτευξη του κέρδους αποτελούσε τον βασικό και μοναδικό στόχο των τραπεζών από την χορήγηση των συγκεκριμένων στεγαστικών δανείων στα αμερικανικά νοικοκυριά. Αυτός ήταν και ο λόγος που δεν γινόταν έλεγχος της δυνατότητας αποπληρωμής τους από τις τράπεζες.

Το συγκεκριμένο γεγονός σε συνδυασμό με την κρίση της αγοράς ακινήτων και την πτώση των τιμών έφερε μια πιο μεγάλη και γενικότερη κρίση. Ακολούθησαν πολλές κατασχέσεις σπιτιών και χιλιάδες εξώσεις. Μέσα από τις αλυσιδωτές αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν η ύφεση της αμερικανικής οικονομίας θεωρήθηκε πλέον δεδομένη. Οι ανησυχίες όμως, όπως ήταν αναμενόμενο, εξαπλώθηκαν και στις άλλες δύο μεγάλες παγκόσμιες αγορές, την ευρωπαϊκή και

⁹ Καραμούζης, Ν., (2009). *Τα αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος*, στο Eurobank EFG Economic Research, «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 10-18.

¹⁰ Alpha Bank, (2008). «Η κρίση του 2007 – 2009: η άνοδος και η πτώση της χρηματοοικονομικής μοχλεύσεως», Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 108, Φεβρουάριος.

την ασιατική. Οι κεντρικές τράπεζες διοχέτευσαν δισεκατομμύρια ευρώ ή δολάρια σε αυτές προκειμένου να προλάβουν τις εξελίξεις. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν το συνολικό ύψος της ζημίας για το σύνολο της παγκόσμιας αγοράς να φτάνει πάνω από 400 δις ευρώ.

Ο αντίκτυπος της κρίσης των sub primes δανείων είναι πλέον εμφανής και στην ελληνική οικονομία¹¹. Εκτιμάται ότι έχουν επηρεαστεί εξίσου οι τράπεζες αλλά και η αγορά ακινήτων. Δημιουργούνται με αυτόν τον τρόπο προϋποθέσεις για να αυξηθεί το κόστος του χρήματος. Οι μετοχές του Χρηματιστηρίου Αθηνών, στις οποίες είχαν επενδύσει σημαντικά οι ξένες τράπεζες, συμπίεστηκαν σε μεγάλο βαθμό.¹²

Πολύ σημαντική για το θέμα της ιστορίας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης θεωρείται η μελέτη των Carmen M. Reinhart από το University of Maryland και Kenneth S. Rogoff από το Harvard University, με τίτλο «This Time is Different: A Panoramic view of Eight Centuries of Financial Crises»¹³. Η συγκεκριμένη μελέτη αναλύει την ιστορία των χρηματοοικονομικών κρίσεων ξεκινώντας από την Αγγλία του 14ου αιώνα και καταλήγει στην κρίση των στεγαστικών ομολόγων και δανείων των ΗΠΑ του 2008.

Στην έρευνα γίνεται αναφορά σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές παγκοσμίως και καλύπτει σημαντικά γεγονότα που συχνά δεν αναφέρονται από την ευρύτερη οικονομική ιστορία. Η μελέτη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι χρηματοοικονομικές κρίσεις και οι πτώχευσεις κρατών είναι ένα συχνό και παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο επαναλαμβάνεται διαρκώς μέσα στη διάρκεια του χρόνου.

Συγχρόνως όμως, η μελέτη αναφέρει ότι, επειδή οι διάφορες περιπτώσεις πτώχευσης ενός κράτους απέχουν μεταξύ τους μερικές δεκαετίες και πολλές φορές περισσότερο, δημιουργείται κάθε φορά η ψευδαίσθηση στους οικονομολόγους, τους επενδυτές, τους πολίτες και κυρίως στους πολιτικούς, ότι αυτή τη φορά τα

¹¹ Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ., (2009). «Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

¹² Κοσμίδου, Κ., (2006). *Μια Χρηματοοικονομική Ανάλυση των Τραπεζικών Ιδρυμάτων Σήμερα*, Επιστημονικό Marketing Management, τεύχος Ιουνίου.

¹³ Reinhart, C. F., Rogoff, K. S., (2008). *This Time is Different: A Panoramic View of Eight Centuries of Financial Crises*, NBER Working Paper 13882.

πράγματα θα είναι διαφορετικά. Θεωρούν δηλαδή όλοι, ότι οι σύγχρονοι οικονομικοί μηχανισμοί που πλέον χρησιμοποιούνται αλλά και οι συνθήκες που επικρατούν, θα εμποδίσουν ένα κράτος στην σύγχρονη εποχή να καταλήξει στην χρεοκοπία.

Η μελέτη αναφερόμενη στην Ελλάδα, αναφέρει ότι έχει υποχρεωθεί σε χρεοκοπία ή σε (χρονική) αναδιαπραγμάτευση του χρέους της συνολικά πέντε φορές από την απόκτηση της ανεξαρτησίας της κατά το 1829. Παρόλα αυτά, δεν είναι η χώρα με τις περισσότερες χρεοκοπίες στην Ευρώπη.

Πρώτη σε σειρά έρχεται η Ισπανία, έχοντας στην οικονομική της ιστορία 13 χρεοκοπίες από το 1476. Η Γερμανία και η Γαλλία, στην συνέχεια, έχουν προσθέσει στο παθητικό τους οκτώ περιπτώσεις χρεοκοπίας η κάθε μια τους. Τονίζεται επίσης και το ότι η Μεγάλη Βρετανία δεν έχει χρεοκοπήσει ποτέ από την εποχή του Γουλιέλμου του Κατακτητή και τη νορμανδική κατάκτηση της Αγγλίας το 1066.

Σε μια άλλη μελέτη (Eichengreen et al,1997)¹⁴ που ασχολείται με τις επιπτώσεις των τραπεζικών πανικών στις αναδυόμενες αγορές, υπολογίζεται ότι – κατά μέσο όρο – η μείωση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος φθάνει τη μια ποσοστιαία μονάδα τη χρονιά της κρίσης, τις τρεις ποσοστιαίες μονάδες τον επόμενο χρόνο και λίγο χαμηλότερα από τις 3 ποσοστιαίες μονάδες την τρίτη χρονιά.

Ωστόσο, οι μακροοικονομικές επιδράσεις είναι μεγαλύτερες στις αναπτυσσόμενες χώρες σε σύγκριση από ότι στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες. Αυτό συμβαίνει επειδή στην πρώτη περίπτωση οι τράπεζες διατηρούν κυρίαρχη θέση στο χρηματοοικονομικό σύστημα καθώς δεν υπάρχουν πολλοί εναλλακτικοί τρόποι άντλησης πιστώσεων.

Το μακροοικονομικό κόστος μιας τραπεζικής κρίσης περιλαμβάνει συνήθως και το δημοσιονομικό κόστος για την επίλυση της κρίσης, δηλαδή το κόστος ανάληψης από το κράτος ή την κεντρική τράπεζα (και σε τελική ανάλυση από το φορολογούμενο) των επισφαλών απαιτήσεων καθώς και της παροχής κεφαλαίων και ρευστότητας στις υπό κατάρρευση τράπεζες.

Η αδυναμία της κυβέρνησης να περιορίσει το δημοσιονομικό της έλλειμμα, σε συνδυασμό με τη δυσκολία αύξησης των επιτοκίων όταν το τραπεζικό σύστημα

¹⁴ Eichengreen, Barry, (1997). *Contagious Currency Crises*, The National Bureau of Economic Search, Cambridge.

είναι εξασθενημένο, διαβρώνει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητά της να αντιμετωπίσει ενδεχόμενη συναλλαγματική κρίση¹⁵.

Ουσιαστικά, το πιο σημαντικό συμπέρασμα από την ιστορική αναδρομή των χρηματοοικονομικών κρίσεων καθώς και για τους λόγους που δημιουργήθηκαν οι οικονομικές κρίσεις αλλά και οι άσχημες επιδράσεις που αυτές είχαν παγκοσμίως, είναι ότι η ιστορία παρουσιάζει μια επανάληψη απλά κάθε φορά οι συνέπειες και οι επιδράσεις έχουν διαφορετική ένταση αλλά και διάρκεια¹⁶. Η ιστορία δηλαδή και στην περίπτωση της παγκόσμιας οικονομίας επαναλαμβάνεται απλά δεν μπορεί κανείς να υπολογίσει την περιοδικότητα της καθώς και την ένταση και τα προβλήματα που μπορούν να προκληθούν.

1.3 Τα χαρακτηριστικά των πιστωτικών κρίσεων

Η αγορά κατοικίας των ΗΠΑ παρουσίασε όλα τα συμπτώματα μιας «φούσκας» το 2006, με μεγάλες αυξήσεις στις τιμές τους κατά τη διάρκεια των ετών που προηγήθηκαν της κρίσης, τις χαμηλές αποδεκτές πιστωτικές βαθμολογήσεις για τους αγοραστές και τη μείωση της τιμής τους ανά μονάδα κινδύνου (Tudor, 2009)¹⁷.

Ο Mishkin (1996)¹⁸ εξηγεί το πώς μια αναπτυσσόμενη οικονομία μπορεί να παρεκκλίνει δραματικά από μια πορεία ανάπτυξης της, πριν από μια οικονομική κρίση, σε μια δραματική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας, μετά από το ξέσπασμα της κρίσης.

Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες για τις οικονομικές κρίσεις. Οι Demirguc-Kunt και Detragiache (1998)¹⁹ έδειξαν ότι οι κρίσεις συνήθως ξεσπούν όταν το μακροοικονομικό περιβάλλον εμφανίζει αδυναμίες, και ειδικά όταν η ανάπτυξη είναι χαμηλή και ο πληθωρισμός είναι υψηλός.

¹⁵ Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

¹⁶ Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

¹⁷ Tudor, C., (2009). *Understanding the roots of the US sub-prime crisis and its subsequent effects*, The Romanian economic Journal, Vol, 12, No. 31, pp. 15-148.

¹⁸ Mishkin, S.F., (1996). *Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective*, National Bureau of Economic Research, Working Paper 5600.

¹⁹ Demirguc - Kunt A., E. Detraciache, (1998). *The determinants of banking crises in developing and developed countries*, IMF Staff Papers, Vol. 45, No.1, March.

Επιπλέον, οι κρίσεις εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από χώρα σε χώρα. Η ιστορική συχνότητα των τραπεζικών κρίσεων είναι παρόμοια σε χώρες υψηλού εισοδήματος και σε χώρες μεσαίου και χαμηλού εισοδήματος. Οι τραπεζικές κρίσεις αποδυναμώνουν δημοσιονομικά τις χώρες και στις δύο ομάδες, με τα δημόσια έσοδα να παραμένουν σταθερά, και τις φορολογικές δαπάνες συχνά να αυξάνονται ραγδαία. Περίπου τρία χρόνια μετά από μια οικονομική κρίση, τείνει να αυξάνεται το χρέος της κεντρικής κυβέρνησης, κατά μέσο όρο, περίπου 86%. Έτσι, η φορολογική επιβάρυνση της τραπεζικής κρίσης εκτείνεται πέρα από το κόστος των διασώσεων των τραπεζικών ιδρυμάτων (Reinhart & Rogoff, 2008)²⁰.

Η μεγάλη ημερήσια μεταβλητότητα των τιμών είναι ένα ακόμη χαρακτηριστικό των περιόδων κρίσης (Greenwald και Stein, 1988)²¹, όπως και η ασυνήθιστη αστάθεια των τιμών εντός της ημέρας (Lauterbach et al., 1993)²². Οι Blume, MacKinlay, και Terker (1989)²³ καταγράφουν την υπερβολική αντίδραση των τιμών και αντιστροφή των αποδόσεων των μετοχών στις ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια κρίσεων.

Η τρέχουσα κρίση, επίσης, σχετίζεται με την εμφάνιση νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων και με το φαινόμενο της χρηματοοικονομικής απελευθέρωσης.

Η πλειοψηφία των κρίσεων αποτελούν συνέχεια της απελευθέρωσης των χρηματοπιστωτικών αγορών (Kaminsky & Reinhart, 1999)²⁴, αφού οι ανεπαρκώς ρυθμιζόμενες, οικονομικές οντότητες που έχουν δημιουργηθεί, παρά τα πλεονεκτήματά τους, απειλούν τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

²⁰ Reinhart C. F., Rogoff K. S., (2008). *Is the 2007 US subprime crisis so different? An international historical comparison*, American Economic Review: Papers & Proceedings, Vol. 98, No. 2, pp. 1-10.

²¹ Greenwald, B., Stein J., (1988). *The task force report: The reasoning behind the recommendations*, Journal of Economic Perspectives, Vol. 2, pp. 3-23.

²² Lauterbach, B., Uri Ben-Zion, (1993). *Stock Market Crashes and the Performance of Circuit Breakers: Empirical Evidence*, The Journal of Finance, Vol. 48, No. 5, pp. 1909-1925.

²³ Blume, M., MacKinlay C., Terker B., (1989). «Order imbalances and stock price movements on October 19 and 20 1987», Journal of Finance, Vol. 44, pp. 827-848.

²⁴ Kaminsky, G. L. and C. M. Reinhart., (1999). «The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems», American Economic Review, Vol. 89, pp. 473-500.

1.4 Οι αιτίες και η δημιουργία των τραπεζικών κρίσεων

Η επιστημονική κοινότητα και οι εποπτικές αρχές αιφνιδιάστηκαν από το ξέσπασμα και το μέγεθος της κρίσης του 2008 (O'Neill, 2011)²⁵. Μάλιστα, οι κεντρικές τράπεζες είχαν τότε επικεντρωθεί στην δραστηριότητα των αμοιβαίων κεφαλαίων υψηλού ρίσκου (hedge funds), τα οποία δεν ήταν τα μόνα υπεύθυνα για την κρίση, παραβλέποντας τη συμπεριφορά των επενδυτικών τραπεζών, όπως εύκολα διαπιστώνεται από τις προ της κρίσης εκθέσεις τους για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Οι προειδοποιήσεις για την επερχόμενη κρίση, για τις αδυναμίες του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού συστήματος και για τους κινδύνους που εγκυμονούσαν ήταν ελάχιστες.

Συνεπώς, τα αίτια της κρίσης μπορούν να διακριθούν σε μακροοικονομικά και χρηματοοικονομικά. Στους μακροοικονομικούς παράγοντες που προκάλεσαν την κρίση, εντάσσονται (Χαρδούβελης, 2009)²⁶:

- i Η ανισορροπία ανάμεσα στις χώρες του πλανήτη όσον αφορά το διαφορετικό βαθμό αποταμίευσης και επένδυσης, που εκδηλώθηκε με υψηλά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών των Η.Π.Α. και τα υψηλά πλεονάσματα των χωρών της Ασίας, ιδιαίτερα της Κίνας. Οι ανισορροπίες είχαν σαν αποτέλεσμα τη μεταφορά κεφαλαίων από την Ασία προς τις Η.Π.Α., δηλαδή σε φτηνότερο χρήμα, μεγάλη ρευστότητα και χαμηλά πραγματικά επιτόκια στις Η.Π.Α. Τα χαμηλά επιτόκια ενέτειναν τις ήδη υπάρχουσες ανισορροπίες του χρηματοοικονομικού τομέα. Η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση των οικονομικών και των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων, που δεν συνοδεύθηκαν από την αντίστοιχη απαιτούμενη αναβάθμιση των μακροοικονομικών πολιτικών, της εποπτείας και του ρυθμιστικού πλαισίου λειτουργίας των αγορών ενέτειναν την κρίση (Τράπεζα της

²⁵ O'Neill, J., (2011). *Κρίση και οικονομικός κύκλος: η άποψη της αγοράς*, στο Άρθρο Α.2, «Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;», Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

²⁶ Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009). *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, στο Eurobank EFG Economic Research «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 19-43.

Ελλάδος, 2009)²⁷. Επιπλέον, δεν έγιναν αντιληπτοί από τις αρχές, οι συστημικοί κίνδυνοι, που προέκυπταν από την αλόγιστη ανάπτυξη του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού κλάδου (Καραμούζης, 2009)²⁸.

- ii Η φούσκα των τιμών των ακινήτων στις Η.Π.Α. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι τιμές των ακινήτων ξεκίνησαν μια ανοδική πορεία, η οποία αν και προβλημάτισε πολλούς αναλυτές, δεν παρεμποδίστηκε (Χαρδούβελης, 2009)²⁹. Η άνοδος των τιμών των κατοικιών σταμάτησε στα μέσα του 2006 και, έκτοτε, οι τιμές άρχισαν να πέφτουν. Η πτώση των τιμών των κατοικιών οδήγησε σε καθυστερήσεις πληρωμής των δόσεων των νοικοκυριών. Η αξία των σπιτιών έπεσε κάτω από την αξία του δανείου και πολλούς οφειλέτες τους συνέφερε απλώς να παραδώσουν τα κλειδιά στην τράπεζα και να φύγουν από το σπίτι. Η χρεοκοπία των νοικοκυριών οδήγησε και σε μειωμένες εισροές στα ταμεία των τιτλοδοτημένων δανείων.
- iii Η πολιτικοοικονομική ιδεολογία που επικρατούσε στις Η.Π.Α. και τις υπόλοιπες αναπτυγμένες χώρες, σύμφωνα με την οποία οι αγορές είναι αποτελεσματικές και οι πολίτες συμπεριφέρονται ορθολογικά. Όμως, τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα οδηγήθηκαν σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις χωρίς να έχουν αποτιμήσει σωστά τον κίνδυνο.
- iv Οι εποπτικές αρχές και αυτές φαίνεται να είχαν πλήρως ενστερνιστεί την υπόθεση της αποτελεσματικής αγοράς. Συνέπεια αυτού ήταν η απορρύθμιση, δηλαδή η κατάργηση πολλών από τους περιορισμούς στη δράση του χρηματοπιστωτικού τομέα που είχαν επιβληθεί από την εμπειρία της κρίσης στη δεκαετία του '30. Υπάρχουν όμως και

²⁷ Τράπεζα της Ελλάδας, (2009). «Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας για τα έτη 1928-1940», τεύχος Νοεμβρίου, Αθήνα.

²⁸ Καραμούζης, Ν., (2009). *Τα αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος*, στο Eurobank EFG Economic Research, «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 10-18.

²⁹ Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009). *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, στο Eurobank EFG Economic Research «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 19-43.

αντίθετες απόψεις. Ο Calomiris (2011)³⁰ υπερασπίζεται τις αγορές και την χρησιμότητα της απορρύθμισης, επιρρίπτοντας τις ευθύνες στις κρατικές παρεμβάσεις.

- v Μια ακόμη αιτία της τρέχουσας διεθνούς χρηματοοικονομικής κρίσης, ήταν οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες, που δεν αντιμετωπίστηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι ανισορροπίες εκδηλώθηκαν με υψηλά ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών των Η.Π.Α. και υψηλά πλεονάσματα των χωρών της Ασίας, και ιδιαίτερα της Κίνας (Χαρδούβελης, 2009)³¹.

Τα χαμηλά επιτόκια και τα χαλαρά κριτήρια χρηματοδότησης των τραπεζών στις αρχές της δεκαετίας, οδήγησαν σε μεγάλη αύξηση της χρηματοοικονομικής μόχλευσης επιχειρήσεων και νοικοκυριών και τη ταχεία διάδοση των δομημένων προϊόντων (Goodhart, 2008)³².

Στους χρηματοοικονομικούς παράγοντες που προξένησαν την κρίση, καταλυτικό ρόλο έπαιξαν, οι εξής (Χαρδούβελης, 2009)³³:

- Η ραγδαία αύξηση των δανείων χαμηλής εξασφάλισης (sub primes) που συνέβαλλαν στην αύξηση των τιμών των κατοικιών. Ο Rajan (2010)³⁴ θεωρεί ότι η μεγάλη αύξηση του τραπεζικού δανεισμού ενθαρρύνθηκε από τους πολιτικούς στις Η.Π.Α. ως αντίδοτο στη διευρυνόμενη ανισοκατανομή του εισοδήματος και την οικονομική στασιμότητα και αποδυνάμωση της μεσαίας τάξης.
- Οι νέες μορφές τιτλοποιήσεων, με πολύπλοκους δομημένους τίτλους,

³⁰ Calomiris, Charles W., (2011). «Αίτια της κρίσης στην αγορά ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, στο άρθρο Α.1, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;», Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

³¹ Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009). *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, στο Eurobank EFG Economic Research «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 19-43.

³² Goodhart, C.A.E., (2008). «The background to the 2007 financial crisis», IEEP, Springer, Vol. 4, pp. 331-346.

³³ Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009). *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, στο Eurobank EFG Economic Research «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 19-43.

³⁴ Rajan, R., (2010). «Fault Lines: How Hidden Fractures still Threaten the World Economy», Princeton University Press, Princeton, NJ 08540.

στους οποίους οι οίκοι αξιολόγησης παρείχαν υψηλές βαθμολογήσεις. Ιδιαίτερα οι επενδυτικές τράπεζες, αυτές που δημιουργούσαν τις τιτλοποιήσεις ήταν εκείνες που διατηρούσαν το κομμάτι με το μεγαλύτερο ρίσκο απωλειών αλλά και την υψηλότερη αναμενόμενη απόδοση.

- Η ενδογενής γένεση ρίσκων από τον συνδυασμό επιμέρους αρνητικών παραγόντων. Ο συστημικός κίνδυνος που εμφανίστηκε στην κρίση ανέδειξε ότι η προηγούμενη επιμονή των εποπτικών αρχών στον περιορισμό του κινδύνου ανά τράπεζα ή χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή ανά χρηματοοικονομικό προϊόν είναι ανεπαρκής.
- Η νέα κερδοσκοπική νοοτροπία στον τραπεζικό τομέα. Οι αμοιβές των στελεχών σε όλες τις βαθμίδες συνδέονταν με τα βραχυχρόνια έσοδα, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο αναλαμβανόμενος κίνδυνος, ούτε οι μακροχρόνιες επιδόσεις. Αυτή η πρακτική ήταν συνδεδεμένη με την επικράτηση της αντίληψης περί αποτελεσματικότητας της αγοράς και ορθολογικών προσδοκιών.
- Σημαντικό μερίδιο ευθύνης φέρουν οι εταιρίες αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, οι οποίες, ελλείψει ιστορικής πληροφόρησης, βαθμολογούσαν τα νέα και πολυσύνθετα παράγωγα προϊόντα εξομοιώνοντάς τα με τα κρατικά ομόλογα υψηλής διαβάθμισης, με συνέπεια οι επενδυτές να υποεκτιμούν τον κίνδυνο (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009)³⁵. Οι οίκοι αξιολόγησης κατηγορήθηκαν για ανεπάρκεια και για μεροληψία, αφού οι εκδότες των τίτλων ήταν αυτοί που πλήρωναν για την αξιολόγηση. Οι οίκοι αυτοί άργησαν να καταλάβουν το μέγεθος του προβλήματος, προφανώς επηρεαζόμενοι από την κερδοφορία που έφερναν οι αξιολογήσεις των τιτλοποιήσεων. Μετά την κρίση, οι εποπτικές αρχές επανεξετάζουν το καθεστώς λειτουργίας τους.
- Η υψηλή μόχλευση, που συνεπάγεται λίγα ίδια κεφάλαια και υψηλό δανεισμό σε σχέση με το ενεργητικό ενός χρηματοοικονομικού ιδρύματος. Μάλιστα ο δανεισμός που χρηματοδοτούσε τις

³⁵ Τράπεζα της Ελλάδας, (2009). «Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας για τα έτη 1928-1940», τεύχος Νοεμβρίου, Αθήνα.

επενδύσεις την εποχή εκείνη ήταν κυρίως βραχυχρόνιος. Έτσι, όταν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων στα οποία είχαν επενδύσει οι επενδυτικές τράπεζες άρχισαν να πέφτουν και οι αγορές αντιλήφθηκαν την κεφαλαιακή απώλεια των δανειζομένων επενδυτικών τραπεζών, τότε αρνήθηκαν την ανανέωση της βραχυχρόνιας χρηματοδότησης, αναγκάζοντας έτσι τις επενδυτικές τράπεζες να προβαίνουν σε περαιτέρω πωλήσεις άλλων υγιών περιουσιακών στοιχείων, οι οποίες με τη σειρά τους πίεζαν τις τιμές των περιουσιακών στοιχείων ακόμη περισσότερο προς τα κάτω. Η απομόχλευση, δηλαδή η άρνηση στην ουσία νέου δανεισμού στα χρηματοοικονομικά ιδρύματα που επένδυαν για ίδιο λογαριασμό με δανειακά κεφάλαια, έπαιξε βασικό ρόλο στην επέκταση της κρίσης. Η απομόχλευση οδήγησε στη συνέχεια και στο πέρασμα της χρηματοοικονομικής κρίσης στην πραγματική οικονομία (Χαρδούβελης, 2011)³⁶.

- Οι ατέλειες του συστήματος εποπτείας. Η τρέχουσα κρίση αποκάλυψε σοβαρά προβλήματα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εποπτικών αρχών, τόσο σε διασυνοριακό επίπεδο όσο και μέσα σε κάθε χώρα (Τράπεζα της Ελλάδας, 2009).

Συνοψίζοντας, μπορεί να αναφερθεί ότι τα αίτια της τρέχουσας κρίσης είναι τα εξής (Κολλίντζας, Ψαλιδόπουλος, 2009)³⁷:

- Οι παγκόσμιες μακροοικονομικές ανισορροπίες.
- Η υπερβολική πιστωτική επέκταση και μόχλευση.
- Τα φαινόμενα ασύμμετρης πληροφόρησης.
- Τα ρυθμιστικά κενά και η ελλιπής εποπτεία.

³⁶ Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

³⁷ Κολλίντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., (2009). *Οι κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους*, παρουσίαση στην ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων με θέμα «Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009», Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

2.1 Οι μορφές των τραπεζικών κινδύνων

Κίνδυνος είναι η πιθανότητα να συμβεί ένα ανεπιθύμητο γεγονός και οι πιθανές συνέπειες αυτού.

Ο οικονομικός κίνδυνος, σε μια τραπεζική οργάνωση είναι η πιθανότητα μια ενέργεια, δράση ή εκδήλωση να φέρει δυσμενείς επιδράσεις και συνέπειες στην αποδοτικότητα της τράπεζας. Οι τύποι και ο βαθμός κινδύνων στους οποίους μια τράπεζα μπορεί να εκτίθεται, εξαρτώνται από διάφορες παραμέτρους όπως το μέγεθος, η πολυπλοκότητα των επιχειρησιακών δραστηριοτήτων, ο όγκος των συναλλαγών και άλλα χαρακτηριστικά. Γενικά οι τράπεζες όπως και όλοι οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί αντιμετωπίζουν κινδύνους που αφορούν την πίστωση, την αγορά, τη ρευστότητα, τη λειτουργικότητα και πολλούς άλλους τομείς που αναλύονται παρακάτω. Η ανάληψη κινδύνων θεωρείται η σημαντικότερη εργασία της διαχείρισης των κινδύνων μιας οποιασδήποτε τράπεζας.

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν με βάση την αρχή της αποφυγής όλων των κινδύνων, παραμένουν στάσιμα στην διάρκεια του χρόνου με αποτέλεσμα να μην εξυπηρετούν επαρκώς τις πιστωτικές ανάγκες των πελατών τους. Από την άλλη πλευρά, μια τράπεζα η οποία αναλαμβάνει πολλούς κινδύνους, μπορεί να συναντήσει εξίσου πολλές δυσκολίες στην πορεία της.

Οι τραπεζικοί κίνδυνοι μπορούν να προσδιοριστούν και να ταξινομηθούν με πολλούς τρόπους. Είναι πολύ εύκολο να δημιουργήσουμε έναν μεγάλο κατάλογο με τους κινδύνους στους οποίους τα τραπεζικά ιδρύματα είναι εκτεθειμένα και τους οποίους καλούνται να αντιμετωπίσουν και να διαχειριστούν.

Οι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι συνδέονται άμεσα με τις διακυμάνσεις που παρουσιάζονται στις χρηματοοικονομικές αγορές. Οι πιο συνηθισμένοι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι για όλες ανεξαιρέτως τις επιχειρήσεις είναι ο κίνδυνος επιτοκίου αλλά και ο συναλλαγματικός κίνδυνος. Όπως είναι φυσικό και

αναμενόμενο, οι τράπεζες εμπλέκονται πολύ πιο ενεργά στους συγκεκριμένους χρηματοοικονομικούς κινδύνους, αφού οι τελευταίοι συνδέονται άμεσα με το αντικείμενο της εργασίας τους. Ως χρηματοοικονομικός κίνδυνος ορίζεται η μεταβολή των απροσδόκητων αποτελεσμάτων στις τρεις σημαντικές οικονομικές αγορές, τις αγορές των ομολόγων, τις αγορές των μετοχών και τις αγορές των δανειακών κεφαλαίων.

Οι εποπτικές αρχές, που είναι υποχρεωμένη να έχει θεσπίσει κάθε χώρα, οφείλουν να είναι σε θέση να αντιλαμβάνονται και να αναγνωρίζουν τη φύση όλων αυτών των κινδύνων που προαναφέρθηκαν. Επίσης πρέπει να βρίσκονται σε θέση να ερευνούν κατά πόσο το σύνολο των εμπορικών τραπεζών που ανήκουν σε κάθε τραπεζικό σύστημα, μετρούν και διαχειρίζονται τους κινδύνους με σωστό τρόπο και με επάρκεια³⁸. Σε αυτό το κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, αφού γίνει μια ανάλυση για όλους τους τύπους κινδύνων που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα τραπεζικό ίδρυμα, θα ακολουθήσει ο ορισμός του συστημικού και μη συστημικού κινδύνου καθώς και οι διαφορές των δύο πιο σημαντικών τύπων κινδύνων δηλαδή του πιστωτικού και του κινδύνου αγοράς. Στο τέλος του κεφαλαίου, γίνεται μία αναφορά στη Επιτροπή της Βασιλείας, όχι μόνο για τις δύο πρώτες συνθήκες αλλά και την πορεία προς τη Βασιλεία III, η οποία διανύεται στο παρών το χρονικό διάστημα.

2.1.1 Κίνδυνος αγοράς

Ο κίνδυνος αγοράς αντικατοπτρίζεται στη μεταβλητότητα της αξίας του χαρτοφυλακίου τίτλων. Η τελευταία, όπως είναι γνωστό, οφείλεται στις αλλαγές των αγοραίων τιμών των στοιχείων του ενεργητικού. Υπολογίζεται ουσιαστικά από τις μεταβολές στην αξία των «ανοικτών θέσεων» ή των εσόδων. Ο συγκεκριμένος τύπος κινδύνου γίνεται συνήθως περισσότερο αισθητός στις δραστηριότητες διαπραγμάτευσης μετοχικών αλλά και ομολογιακών τίτλων στη δευτερογενή αγορά αλλά και στο «άνοιγμα» θέσεων σε συνάλλαγμα³⁹. Ο κίνδυνος αγοράς ουσιαστικά πηγάζει από την αβεβαιότητα και την ανασφάλεια που δημιουργούν οι μεταβολές των επιτοκίων, των χρηματιστηριακών τιμών, των

³⁸ Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

³⁹ Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

συναλλαγματικών ισοτιμιών και γενικά των διάφορων παραμέτρων της αγοράς. Λαμβάνει δηλαδή χώρα κατά τη διάρκεια της ανταλλαγής στοιχείων μεταξύ του ενεργητικού και του παθητικού, εξαιτίας των μεταβολών που εντοπίζονται στα επιτόκια, στην τιμή του συναλλάγματος και σε άλλες τιμές των περιουσιακών στοιχείων.

Στη χρηματοοικονομική θεωρία, ο κίνδυνος αγοράς ορίζεται ως η διασπορά των μη αναμενόμενων αποτελεσμάτων του χαρτοφυλακίου τίτλων, που οφείλεται σε αιφνίδιες διακυμάνσεις ορισμένων χρηματοοικονομικών μεταβλητών. Ο κίνδυνος αγοράς προέρχεται από τις μεταβολές στις τιμές των χρηματοοικονομικών μέσων που υπάρχουν στο χαρτοφυλάκιο της τράπεζας με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται η καθαρή της θέση⁴⁰.

Επίσης, σύμφωνα με τον ορισμό που δίνουν οι Pieter Klaassen και Idzard van Eeghen (2009), ο κίνδυνος αγοράς είναι η πιθανή απώλεια της αξίας των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων λόγω αλλαγών στις μεταβλητές της αγοράς (πχ επιτόκια, συναλλαγματικές ισοτιμίες, μεταβολή των βασικών εμπορευμάτων). Ο συγκεκριμένος ορισμός καλύπτει στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού σε χαρτοφυλάκια συναλλαγών. Παρόλα αυτά, θα μπορούσε να περιλαμβάνει και τον κίνδυνο αγοράς των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού που ταξινομούνται ως διαθέσιμα προς πώληση.

Ένας ακόμη ορισμός αναφέρει ότι ο κίνδυνος αγοράς είναι ο κίνδυνος μείωσης της αξίας μιας επένδυσης που μπορεί να προκύψει εξαιτίας των αλλαγών που μπορούν να πραγματοποιηθούν στους παράγοντες που διαμορφώνουν την αξία της αγοράς.

Οι τέσσερις τυπικοί παράγοντες του κινδύνου είναι:

- Ο χρηματιστηριακός κίνδυνος ή κίνδυνος αλλαγής των τιμών των μετοχών.
- Ο κίνδυνος επιτοκίου ή ο κίνδυνος αλλαγής των επιτοκίων.
- Ο νομισματικός κίνδυνος ή ο κίνδυνος πώς οι συναλλαγματικές ισοτιμίες θα αλλάξουν.
- Ο κίνδυνος εμπορευμάτων, δηλαδή ο κίνδυνος της αλλαγής τιμών των εμπορευμάτων (όπως πετρέλαιο, μέταλλα)⁴¹. Υπάρχουν πολλές

⁴⁰ Κοσμίδου, Κ., Ζοπουνίδης, Κ., (2003). «Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability management», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

⁴¹ www.el.wikipedia.org/wiki

μεγάλες τράπεζες που έχουν αυξήσει δραματικά το μέγεθος και συγχρόνως τη δραστηριότητα των εμπορικών τους χαρτοφυλακίων. Η διαδικασία αυτή οδηγεί τα πιστωτικά ιδρύματα να εκτίθενται περισσότερο στον κίνδυνο αγοράς. Ο κίνδυνος αυτός απαρτίζεται από δύο συνιστώσες οι οποίες αφορούν την αστάθεια και την ρευστότητα. Αφενός, έστω και αν η περίοδος ρευστοποίησης των προϊόντων είναι σχετικά σύντομη, οι αποκλίσεις μπορεί να είναι μεγάλες σε μια ασταθή αγορά. Αφετέρου, τα χρηματοοικονομικά στοιχεία που διαπραγματεύονται σε αγορές που χαρακτηρίζονται από χαμηλό όγκο συναλλαγών, μπορεί να είναι δύσκολο να πωληθούν αν δεν υπάρξουν μεγάλες εκπτώσεις.

Παρατηρείται τα τελευταία χρόνια ότι οι ρυθμιστικές αρχές επικεντρώνονται συνεχώς στην μέτρηση του κινδύνου αγοράς από τις τράπεζες, χρησιμοποιώντας μια μέθοδο μέτρησης του συγκεκριμένου κινδύνου. Το βασικό πρότυπο που έχει υιοθετηθεί για την αντιμετώπιση των κινδύνων της αγοράς από το χαρτοφυλάκιο συναλλαγών, είναι το μοντέλο Value at Risk (VaR)⁴².

2.1.2 Πιστωτικός κίνδυνος

Ο πιστωτικός κίνδυνος είναι ο πιο συνηθισμένος κίνδυνος στον τραπεζικό τομέα, και ίσως ο πιο σημαντικός όσο αφορά τις ενδεχόμενες ζημίες που μπορεί να προκαλέσει. Είναι πολύ εύκολο μια τράπεζα να οδηγηθεί σε υψηλά επίπεδα αφερεγγυότητας επιλέγοντας έναν μικρό αριθμό βασικών πελατών. Ο κίνδυνος αυτός αφορά την πιθανότητα τα δάνεια να μην αποπληρωθούν, η ποιότητα των επενδύσεων να αλλάξει ή ακόμη, και την απώλεια της ίδιας της τράπεζας⁴³.

Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο ότι ο πιστωτικός κίνδυνος δεν περιορίζεται μόνο στον κίνδυνο από τους δανειολήπτες που αδυνατούν να πληρώσουν τις οφειλές τους. Περιλαμβάνει επίσης και τον κίνδυνο καθυστέρησης των πληρωμών των δανείων, που μπορούν να προκαλέσουν εξίσου σοβαρά προβλήματα στην τράπεζα.

Είναι γνωστό ότι σε περίπτωση που η πιστωτική κατάσταση μιας

⁴²www.londoninternational.ac.uk/current_students/programme_resources/lse/lse_pdf/further_units/fin_1/inter/29_ch_03.pdf

⁴³www.londoninternational.ac.uk/current_students/programme_resources/lse/lse_pdf/further_units/fin_1/inter/29_ch_03.pdf

οποιοσδήποτε εταιρείας επιδεινωθεί οι κεφαλαιαγορές αντιδρούν άμεσα, διατηρώντας τα υψηλότερα επιτόκια στα θέματα που αφορούν το χρέος της, μειώνοντας την τιμή της μετοχής της, και / ή υποβαθμίζοντας την αξιολόγηση της ποιότητας του χρέους της. Ως αποτέλεσμα αυτών των κινδύνων, οι τραπεζίτες πρέπει να διατηρούν μια λογική κατανομή στη ρευστότητα των περιουσιακών στοιχείων τους, καθώς και στη σωστή αξιολόγηση του κινδύνου αθέτησης υποχρεώσεων που συνδέονται με τους δανειολήπτες.

Σε γενικές γραμμές, προκειμένου να επιτευχθεί στο μεγαλύτερο δυνατόν βαθμό από τα τραπεζικά ιδρύματα η προστασία έναντι των πιστωτικών κινδύνων, τα τελευταία πρέπει να ακολουθούν τρεις βασικές πολιτικές: τη διατήρηση της υψηλής πιστοληπτικής διαβάθμισης, την καλή γνώση των υποθέσεων του δανειολήπτη και τις ακριβείς διαδικασίες παρακολούθησης και συλλογής των καταβολών των δανείων.

Αποτελεί κοινή αποδοχή ότι η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου για τα δάνεια περιλαμβάνει τρεις κύριες αρχές:

- την επιλογή
- τον περιορισμό και
- τη διαφοροποίηση

Το εσωτερικό όλων των τραπεζών διαθέτει τις τρεις διαδικασίες που αναφέρθηκαν εδώ και αρκετά χρόνια, αλλά παραμένουν ακόμη ανεπαρκείς για την αντιμετώπιση όλων των προβλημάτων του πιστωτικού κινδύνου. Για παράδειγμα, το ποσό της πιθανής ζημίας που μπορεί να προκύψει παραμένει αβέβαιο. Επιπρόσθετα, το μέγεθος της δέσμευσης δεν είναι επαρκές για τη μέτρηση του κινδύνου, δεδομένου ότι υπάρχουν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές διαστάσεις⁴⁴.

Επίσης, σύμφωνα με τους Γ. Προβόπουλο και Π. Καπόπουλο (2001), ο πιστωτικός κίνδυνος αντανakλά την πιθανότητα της μη αποπληρωμής του δανείου από τον δανειζόμενο ή της καθυστέρησης στην εξυπηρέτησή του. Σε κάθε περίπτωση, η παρούσα αξία των στοιχείων του ενεργητικού μειώνεται, υπονομεύοντας συγχρόνως τη φερεγγυότητα της τράπεζας.

Στην πράξη, ο πιστωτικός κίνδυνος από τη χορήγηση ενός δανείου αυξάνεται σημαντικά για την τράπεζα σε δύο περιπτώσεις. Πρώτον, όταν όλα τα οικονομικά δεδομένα ή κάποιες εταιρίες αξιολόγησης της πιστοληπτικής

⁴⁴ www.londoninternational.ac.uk/current_students/programme_resources/lse/lse_pdf/further_units/fin_1/inter/29_ch_03.pdf

επιφάνειας, προτείνουν την υποβάθμιση της φερεγγυότητας του πιστούχου. Δεύτερον, όταν το επενδυτικό χαρτοφυλάκιο της τράπεζας παρουσιάζει υψηλή έκθεση σε δανεισμό σε ένα συγκεκριμένο πιστούχο ή σε μια ομάδα εταιριών που ανήκουν στον ίδιο επιχειρηματικό όμιλο. Το πρόβλημα αυτό μπορεί, επίσης, να προκύψει από την υψηλή έκθεση σε συγκεκριμένους βιομηχανικούς κλάδους ή σε τομείς της οικονομίας ή σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές. Εάν τα επιχειρηματικά κέρδη του δανειζόμενου μειωθούν, η τράπεζα πρέπει να αναμένει και να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει με αυξημένη πιθανότητα το ενδεχόμενο αθέτησης της αποπληρωμής του δανείου⁴⁵.

Θεωρητικά, ο πιστωτικός κίνδυνος μπορεί να θεωρηθεί ως μια υποπερίπτωση του «κινδύνου του αντισυμβαλλομένου» (counterparty risk). Ο κίνδυνος αυτός συνδέεται άμεσα με την πιθανότητα μη τήρησης των όρων ενός συμβολαίου από έναν εκ των δύο αντισυμβαλλομένων, που έχουν προβεί στη σύναψη ενός χρηματοοικονομικού συμβολαίου.

Υποστηρίζεται ότι η κλασική μορφή του πιστωτικού κινδύνου προέρχεται από τον δανεισμό χρημάτων σε ιδιώτες, εταιρείες, άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ή κυβερνήσεις όπου ο αντισυμβαλλόμενος μπορεί να μην είναι σε θέση να καταβάλει τους τόκους για το δάνειο ή την επιστροφή του κεφαλαίου, όπως είχε αρχικά προγραμματιστεί και συμφωνηθεί.

Πιστωτικός κίνδυνος όμως, υφίσταται και σε άλλες περιπτώσεις εκτός από την σύναψη συμβολαίου για κάποια δανειοδότηση. Προκύπτει όταν συνάπτονται συναλλαγές παραγώγων μεταξύ αντισυμβαλλομένων που μπορεί να μην είναι σε θέση να τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους, ή ακόμα και όταν πραγματοποιείται επένδυση σε χρεωστικούς τίτλους των οποίων η αξία εξαρτάται από την πιστοληπτική ικανότητα ενός ή περισσότερων εταιρικών και κρατικών ομολόγων, εξασφαλισμένων ομολογιακών δανείων και άλλα⁴⁶.

2.1.3 Νομικός κίνδυνος

Πρόκειται για τον κίνδυνο που μπορεί να προκύψει από νομικές αλλαγές ή ενέργειες, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν αλλαγές στην αναμενόμενη

⁴⁵ Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

⁴⁶ Klaassen, P., Van Eeghen, I., (2009). «Economic Capital. How it works and what every manager needs to know», Elsevier Finance, USA.

απόδοση.

Εξαιτίας του νομικού κινδύνου ενδέχεται πολλές από τις επενδύσεις οι οποίες ήταν νόμιμες να θεωρηθούν παράνομες. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται και πιθανές φορολογικές αλλαγές. Ο νομικός κίνδυνος σε γενικές γραμμές εξαρτάται από μια πληθώρα πολιτικών, οικονομικών και άλλων παραγόντων⁴⁷. Είναι εύκολα κατανοητό και αναμενόμενο ότι το νομικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των τραπεζών μπορεί να αλλάζει συχνά για να προσαρμοστεί στις οικονομικές αλλαγές, επηρεάζοντας την κερδοφορία των τραπεζικών ιδρυμάτων. Για παράδειγμα, μια δικαστική απόφαση που αφορά μια συγκεκριμένη τράπεζα μπορεί να έχει ευρύτερες επιπτώσεις για τη διευθέτηση σημαντικών τραπεζικών ζητημάτων στο σύνολο του τραπεζικού συστήματος. Επιπλέον, οι τράπεζες πρέπει να διερευνούν με προσοχή το νομικό κίνδυνο, όταν αναπτύσσουν νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα ή εισάγουν νέους τύπους συναλλαγών.

Ο νομικός κίνδυνος μπορεί να εμφανίζεται συχνά και διεθνή διάσταση. Το εποπτικό πλαίσιο για τις τραπεζικές δραστηριότητες διαφέρει ευρύτατα μεταξύ χωρών και μπορεί να ερμηνευτεί με διαφορετικό τρόπο από κάθε μία. Η κακή κατανόηση από μια ξένη τράπεζα του εποπτικού πλαισίου που διέπει το τραπεζικό σύστημα μιας χώρας μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή επώδυνων κυρώσεων. Σε αυτήν την περίπτωση υπάρχει πιθανότητα οι κυρώσεις να επηρεάσουν εξίσου το ξένο τραπεζικό ίδρυμα αλλά και το τραπεζικό σύστημα της εκάστοτε χώρας. Τέλος, οι εσφαλμένες νομικές συμβουλές ή η πλημμελής νομική τεκμηρίωση (π.χ. αποδεικτικά στοιχεία, υποστηρικτικό υλικό κλπ) μπορεί να οδηγήσουν σε υποτίμηση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού⁴⁸.

2.1.4 Λειτουργικός κίνδυνος

Ο λειτουργικός κίνδυνος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αναφέρεται στις απώλειες που μπορεί να προκύψουν λόγω της ανεπάρκειας των συστημάτων και των εσωτερικών ελέγχων, των ανθρώπινων σφαλμάτων, των αποτυχιών του management και ενδεχόμενων δυσχερειών μεταξύ των βασικών παραγόντων της

⁴⁷ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Δημοσιοποίηση στοιχείων σε ενοποιημένη βάση υπό τον Πυλώνα III, 2009.

⁴⁸ Σταϊκούρας, Χ., (2005). «Τραπεζική Χρηματοοικονομική» Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

εταιρικής διοίκησης (μετόχων, διευθυντικών στελεχών ή εκπροσώπων εργαζομένων). Τέτοια προβλήματα μπορεί να προκύψουν από την αδυναμία ανάληψης προληπτικής δράσης⁴⁹.

Ένα σημαντικό είδος λειτουργικού κινδύνου αφορά στον τεχνολογικό κίνδυνο, δηλαδή στον κίνδυνο βλάβης ή ανεπάρκειας των συστημάτων τεχνολογίας και πληροφορικής. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ανάγκη προστασίας των συστημάτων από ενδογενείς δυσχέρειες ή εξωτερικές παρεμβάσεις. Άλλες όψεις του λειτουργικού κινδύνου περιλαμβάνουν γεγονότα όπως πυρκαγιές, σεισμούς ή άλλες φυσικές καταστροφές. Τέλος, τεχνολογικοί κίνδυνοι προκύπτουν σε διάφορες διαδικασίες όπως σφάλματα στις συναλλαγές, ελλείψεις στην πληροφόρηση συστημάτων ή έλλειψη επαρκών μέσων για τη μέτρηση των κινδύνων.

Σύμφωνα με τον Bessis (2002), η Επιτροπή της Βασιλείας υιοθετεί έναν τυποποιημένο ορισμό για τον λειτουργικό κίνδυνο ως «κίνδυνος άμεσης ή έμμεσης ζημίας που είναι αποτέλεσμα ανεπαρκών ή ανεπιτυχών εσωτερικών διαδικασιών, ατόμων και συστημάτων ή από εξωτερικά γεγονότα»⁵⁰.

2.1.5 Κίνδυνος ρευστότητας

Ο επόμενος κίνδυνος που θα αναλυθεί, είναι ένας τύπος κινδύνου, που δεν μπορεί να θεωρηθεί υποπερίπτωση ούτε του κινδύνου αγοράς ούτε του πιστωτικού κινδύνου, είναι ο κίνδυνος ρευστότητας. Συνδέεται με την έλλειψη ρευστότητας βραχυχρονίως σε μια τράπεζα για την αντιμετώπιση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεών της.

Με άλλα λόγια, η τράπεζα δεν μπορεί να αντλήσει τα απαραίτητα κεφάλαια είτε μέσω αύξησης κάποιων στοιχείων του παθητικού της είτε μέσω ρευστοποίησης – με λογική ζημία – ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της.

Η έννοια του κινδύνου ρευστότητας συνδέεται άμεσα με αυτό που ορίζεται ως «ορίζοντας διακράτησης χαρτοφυλακίου». Όταν η συγκυρία στην αγορά είναι απαγορευτική για τη ρευστοποίηση μιας επένδυσης χαρτοφυλακίου, ένας χρηματοοικονομικός οργανισμός πρέπει, υπό φυσιολογικές συνθήκες, να περιμένει

⁴⁹ Γκόρτσος, Χ., (2000). «Τραπεζικό περιβάλλον: Τραπεζικό δίκαιο», Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

⁵⁰ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

τις τιμές να ανακάμψουν σε ικανοποιητικά επίπεδα. Ωστόσο, για ένα χρηματοοικονομικό οργανισμό που είναι υποχρεωμένος να προβεί σε ρευστοποιήσεις για να αντεπεξέλθει σε ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, η ανεπάρκεια της ρευστότητάς του μπορεί να ισοδυναμεί με κατάρρευση⁵¹.

2.1.6 Κίνδυνος επιτοκίων

Ο κίνδυνος επιτοκίου προκύπτει από την αναντιστοιχία των επιτοκίων τόσο στον όγκο όσο και στην διάρκεια των τίτλων, των δανείων, των υποχρεώσεων και των εκτός ισολογισμού στοιχείων της τράπεζας. Μια απροσδόκητη μεταβολή στα επιτόκια μπορεί να επηρεάσει σοβαρά την κερδοφορία της τράπεζας καθώς και την αξία της μετοχής της⁵². Με άλλα λόγια, αναφέρεται ότι η μετατροπή στοιχείων ενεργητικού περιλαμβάνει την αγορά πρωτοβάθμιων χρεογράφων και την έκδοση δευτεροβάθμιων. Τα πρωτοβάθμια χρεόγραφα (ομολογίες, ομόλογα, συναλλαγματικές, γραμμάτια, κλπ) που συνήθως αγοράζονται από ένα χρηματοοικονομικό ίδρυμα χαρακτηρίζονται από ημερομηνία λήξης και ρευστότητα διαφορετική από αυτά των δευτεροβάθμιων (μετοχές) που διατίθενται προς πώληση. Αντιπαραθέτοντας τις ημερομηνίες λήξης των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού ως μέρος της συνάρτησης μετατροπής ενεργητικού, τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα εκτίθενται σε κίνδυνο επιτοκίου⁵³.

2.1.7 Κίνδυνος χώρας

Ο κίνδυνος χώρας ορίζεται ως η πιθανότητα μια χώρα να αποτύχει να παράγει αρκετό συνάλλαγμα για να εξυπηρετήσει τα εξωτερικά χρέη της. Σε αυστηρά οικονομικά πλαίσια, ο κίνδυνος χώρας αναφέρεται στη δυνατότητα της χώρας να δημιουργήσει συνάλλαγμα για να εξυπηρετήσει τα υπάρχοντα και αναμενόμενα μελλοντικά χρέη της⁵⁴.

⁵¹ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

⁵² Basel Committee on Banking Supervision, (June 2006). «International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework», Basel, Bank for International Settlements.

⁵³ Κοσμίδου, Κ., Ζοπουνίδης, Κ., (2003). «Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability management», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

⁵⁴ Κοσμίδου, Κ., Ζοπουνίδης, Κ., (2003). «Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability management», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

2.1.8 Πολιτικός Κίνδυνος

Ο κίνδυνος πολιτικών παρεμβάσεων στις εργασίες μιας ιδιωτικής εμπορικής τράπεζας καλείται πολιτικός κίνδυνος. Αφορά ουσιαστικά ένα ολόκληρο φάσμα κινδύνων από την απλή επιβολή περιορισμών στα επιτόκια ή ελέγχων στην εξαγωγή συναλλάγματος μέχρι την εθνικοποίηση της τράπεζας⁵⁵.

2.1.9 Συναλλαγματικός Κίνδυνος

Σε καθεστώς κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών, κάθε «ανοιχτή θέση» σε ένα συγκεκριμένο νόμισμα εκθέτει ένα τραπεζικό ίδρυμα στο συναλλαγματικό κίνδυνο, που αποτελεί μια ειδική περίπτωση του κινδύνου αγοράς.

Ο συναλλαγματικός κίνδυνος οφείλεται στις διακυμάνσεις της αξίας των νομισμάτων, που επηρεάζουν τις «θέσεις» σε συνάλλαγμα που έχει λάβει μια τράπεζα για τη διαχείριση των διαθεσίμων της ή για λογαριασμό πελατών της. Οι τράπεζες δραστηριοποιούνται τόσο στη τρέχουσα όσο και στη προθεσμιακή αγορά συναλλάγματος έχοντας μεγάλες «θέσεις» σε συνάλλαγμα, που μεταβάλλονται συνεχώς⁵⁶.

2.1.10 Κίνδυνος διακανονισμού πληρωμών

Ο κίνδυνος διακανονισμού αναφέρεται στην πιθανότητα ο ένας από τους δύο αντισυμβαλλόμενους να αθετήσει τη συμφωνία, εφόσον ο άλλος αντισυμβαλλόμενος έχει ήδη πληρώσει τα χρήματα. Αυτός ο τύπος κινδύνου αφορά τις συναλλαγές σε συνάλλαγμα, όπου απαιτείται η μεταφορά μετρητών από το λογαριασμό της μιας τράπεζας στο λογαριασμό της άλλης, μέσω των κεντρικών τραπεζών των οποίων τα νομίσματα χρησιμοποιούνται στη συναλλαγή⁵⁷.

Γίνεται λοιπόν εύκολα κατανοητό ότι ο κίνδυνος διακανονισμού είναι εντονότατος στη διατραπεζική αγορά, όπου ο όγκος και η αξία των συναλλαγών κυμαίνεται σε πολύ υψηλά επίπεδα.

⁵⁵ Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

⁵⁶ Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

⁵⁷ Νούλας, Γ.Α., (2000). «Χρήμα και Τράπεζες», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

2.1.11 Ο κίνδυνος αξιοπιστίας

Ο κίνδυνος φήμης και αξιοπιστίας δημιουργείται από τις συχνές αποτυχίες στο παρελθόν των λειτουργικών συστημάτων, της διαχείρισης ή των προϊόντων της τράπεζας. Είναι πολύ σημαντικός κίνδυνος, αφού η παρουσία του υπομονεύει σταδιακά την ίδια τη φύση των τραπεζικών εργασιών, η οποία είναι φανερό ότι απαιτεί την εμπιστοσύνη όλων όσων συμμετέχουν στην αγορά⁵⁸.

2.1.12 Ο κίνδυνος πληθωρισμού

Ο κίνδυνος πληθωρισμού αποτελεί την απώλεια της πραγματικής (αγοραστικής) αξίας του κεφαλαίου η οποία προέρχεται από μεγαλύτερη αύξηση της αναμενόμενης αύξησης του πληθωρισμού⁵⁹. Στην περίπτωση αυτή ανεξάρτητα από τη μεταβολή ή όχι των ονομαστικών επιτοκίων, υπάρχει μεταβολή των πραγματικών επιτοκίων. Ο κίνδυνος αυτός είναι πολύ σημαντικός γιατί πλήττει τους κατόχους χρεωστικών τίτλων, ανεξάρτητα από το εάν θα κρατήσουν τους τίτλους μέχρι τη λήξη τους ή όχι. Στην περίπτωση που δεν θα κρατήσουν τους τίτλους μέχρι τη λήξη τους, οι επενδυτές διατρέχουν επιπλέον τον κίνδυνο επένδυσης, αφού στην περίπτωση ανόδου του πληθωρισμού υπάρχει άνοδος επιτοκίων, και συγχρόνως πτώση της τιμής των χρεωστικών τίτλων.

Ο συγκεκριμένος κίνδυνος αφορά περισσότερο τους ιδιώτες επενδυτές ή τις επιχειρήσεις που δεν έχουν χρηματοπιστωτικό αντικείμενο, και λιγότερο τις χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις.

2.1.13 Ο κίνδυνος βάσης

Ο κίνδυνος διαχείρισης ορίζεται ο κίνδυνος που εξαρτάται από την επενδυτική στρατηγική που ακολουθείται ή από την ικανότητα του διαχειριστή να προβεί στις βέλτιστες διαχειριστικές πρακτικές⁶⁰.

⁵⁸ Νούλας, Γ.Α., (2000). «Χρήμα και Τράπεζες», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

⁵⁹ Γαλάτσιος, Κ., (2006). «Διαχείριση του Κινδύνου Επιτοκίων», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

⁶⁰ Γαλάτσιος, Κ., (2006). «Διαχείριση του Κινδύνου Επιτοκίων», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

2.1.14 Ο κίνδυνος διαχείρισης

Είναι ο κίνδυνος απόκλισης των τιμών παραγώγων χρηματοπιστωτικών μέσων από τις αντίστοιχες τιμές των υποκείμενων μέσων λόγω των συνθηκών ή των κανόνων λειτουργίας της αγοράς των υποκείμενων μέσων⁶¹.

2.1.15 Ο κίνδυνος εισοδήματος ή επανεπένδυσης

Ο κίνδυνος εισοδήματος ή επανεπένδυσης είναι απόρροια και ταυτόχρονα μια ειδική μορφή του κινδύνου επιτοκίων. Ο κίνδυνος αυτός συνίσταται σε ενδεχόμενες ζημίες που μπορεί να προκύψουν, από δυσμενή μεταβολή των επιτοκίων, κατά το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την πληρωμή του πρώτου τοκομεριδίου, στην περίπτωση των χρεωστικών τίτλων κυμαινόμενου επιτοκίου. Όσον αφορά τους χρεωστικούς τίτλους σταθερού επιτοκίου, ο κίνδυνος αυτός αφορά το σύνολο των τοκομεριδίων⁶².

2.2 Συστημικός και μη συστημικός κίνδυνος

Έναν πλήρη ορισμό για τον συστημικό κίνδυνο (Systemic Risk) αποτελεί ο εξής (Moutsianas, K., Kosmidou, K., 2011): Είναι ο κίνδυνος μεταβολής της αξίας ενός χρηματοπιστωτικού μέσου εξαιτίας συγκεκριμένων παραγόντων που απορρέουν από τη φύση της αγοράς⁶³. Είναι δηλαδή ο κίνδυνος που μπορεί να προκύψει από την αδυναμία πληρωμής ή την πτώχευση ενός συμμετέχοντα σε ένα σύστημα μεταφοράς κεφαλαίων.

Στις χρηματοοικονομικές αγορές ο ένας αυτός συμμετέχοντας μπορεί να παρασύρει και άλλους συμμετέχοντες σε αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεών τους.

Ο συστημικός κίνδυνος οφείλεται, δηλαδή, στην αλληλεξάρτηση των διαφόρων αγορών που έχει ως αποτέλεσμα τα προβλήματα σε μια από αυτές τις αγορές να διαδίδονται στις υπόλοιπες. Όλοι οι υπόλοιποι κίνδυνοι, που αναλυθεί

⁶¹ Γαλάτσιος, Κ., (2006). «Διαχείριση του Κινδύνου Επιτοκίων», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

⁶² Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

⁶³ Moutsianas, K., Kosmidou, K., (2010). *Stress Testing Methodologies: An overview of issues and methodologies*, 1st Conference of Financial Engineering Banking Society, Athens, December 2010.

στην παρούσα εργασία, αναφέρονται σε μια συγκεκριμένη κατηγορία προϊόντων ή σε ένα συγκεκριμένο προϊόν, ενώ ο συστηματικός κίνδυνος αφορά το σύνολο όχι μιας μεμονωμένης αγοράς αλλά όλων των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Ένα σημαντικό παράδειγμα είναι τα πρόσφατα αποτελέσματα της κρίσης των στεγαστικών δανείων. Τα προβλήματα από τα στεγαστικά δάνεια θα έπρεπε να είχαν περιοριστεί στο τμήμα της αγοράς στεγαστικών δανείων σε μια χώρα αλλά επηρέασαν και άλλες αγορές και άλλες χώρες.

Συνεχίζοντας με τον ορισμό για τον μη συστημικό κίνδυνο (Non Systemic Risk) μπορεί να σημειωθεί ότι ο μη συστημικός, (ή ειδικός) κίνδυνος είναι ο κίνδυνος μεταβολής της αξίας ενός χρηματοπιστωτικού μέσου εξαιτίας συγκεκριμένων παραγόντων που επηρεάζουν τον εκδότη του ενός συγκεκριμένου προϊόντος (οικονομικά αποτελέσματα του εκδότη, κλάδος στον οποίο δραστηριοποιείται)⁶⁴.

Ουσιαστικά, ο συγκεκριμένος κίνδυνος αφορά την πιθανότητα μεταβολής της κατάστασης της εταιρείας που έχει εκδώσει τη μετοχή, με συνέπεια τη μεταβολή της τιμής του τίτλου που οφείλεται σε εξελίξεις της ίδιας της εταιρείας ή του κλάδο στον οποίο αυτή δραστηριοποιείται.

2.3 Σύγκριση του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου της αγοράς

Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούν οι διαφορές που υπάρχουν και που εντοπίζονται μεταξύ του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου αγοράς μιας και αυτές οι δύο έννοιες συχνά συγχέονται από τους ερευνητές και τους αναγνώστες. Η βασική ομοιότητα που εντοπίζεται μεταξύ των δύο αυτών διαφορετικών ειδών κινδύνου είναι ότι και οι δύο έχουν ως τελικό αποτέλεσμα την μείωση της συνολικής αξίας του χαρτοφυλακίου.

Από την άλλη πλευρά όμως, υπάρχουν πολλές σημαντικές διαφορές ανάμεσα στον πιστωτικό και στον κίνδυνο αγοράς. Οι διαφορές αυτές συνεπάγονται και τη χρήση διαφορετικών στατιστικών μεθόδων κατά τη διαδικασία διαχείρισης των συγκεκριμένων κινδύνων⁶⁵.

Οι διαφορές αυτές περιγράφονται παρακάτω:

⁶⁴ <http://www.bankofgreece.gr> Τράπεζα της Ελλάδος, (2005). «Λειτουργικός Κίνδυνος: Μέθοδοι του Βασικού Δείκτη και Τυποποιημένη», τεύχος Μαΐου.

⁶⁵ Eichengreen, Barry, (1997). *Contagious Currency Crises*, The National Bureau of Economic Search, Cambridge.

- Πρώτον, οι στατιστικές παρατηρήσεις για τα καθυστερούμενα δάνεια και τις επισφαλείς απαιτήσεις είναι ασυνεχείς και δε συνιστούν ομαλές χρονολογικές σειρές. Αντιθέτως, οι παρατηρήσεις για τις μεταβολές στις τιμές των τίτλων παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συνέχειας. Επιπλέον, η ασυμμετρία των παρατηρήσεων των αποδόσεων του χαρτοφυλακίου δανείων, που οφείλεται στον πιστωτικό κίνδυνο, είναι πολύ μεγαλύτερη σε σχέση με τις αποδόσεις του χαρτοφυλακίου τίτλων, που οφείλεται στον κίνδυνο αγοράς. Επίσης, στις περιπτώσεις των επισφαλών απαιτήσεων η απώλεια είναι ιδιαίτερα μεγάλη για την τράπεζα (απώλεια κεφαλαίου, όχι μόνον των αποδόσεων). Στις περιπτώσεις, όμως, των κανονικώς εξυπηρετούμενων δανείων, το κέρδος κυμαίνεται σε πιο μέτριες κλίμακες.
- Δεύτερον, οι μεταβολές στην πιστοληπτική ικανότητα των δανειζόμενων είναι γενικώς μη άμεσα παρατηρήσιμες. Αντίθετα, με την περίπτωση του πιστωτικού κινδύνου, οι αξιολογήσεις των ομολόγων και των μετοχών είναι διαθέσιμες δημοσίως.
- Τρίτον, η ύπαρξη ορισμένων τεχνικών διευκολύνσεων, όπως οι εγγυήσεις δανείων, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα ως προς το ύψος των επισφαλών απαιτήσεων που θα καλυφθούν από τη διεκδίκηση με ένδικα μέσα, καθιστούν την ακριβή εκτίμηση της έκθεσης στον πιστωτικό κίνδυνο περισσότερο πολύπλοκη.
- Τέταρτον, τα διαθέσιμα εργαλεία κάλυψης που υπάρχουν για τον πιστωτικό κίνδυνο είναι πολύ λιγότερα από ότι για τον κίνδυνο αγοράς.
- Πέμπτον, το χαρτοφυλάκιο δανείων έχει μικρότερες δυνατότητες διαφοροποίησης και συνεπώς μικρότερη διασπορά κινδύνου από το χαρτοφυλάκιο τίτλων.

2.4 Κίνδυνος και ρυθμιστικό πλαίσιο τραπεζών

Λόγω της μεγάλης σημασίας των τραπεζών στην οικονομία μιας χώρας, η λειτουργία τους πρέπει να ρυθμίζεται και να εποπτεύεται. Εξαιτίας, όμως, του πλήρως ιδιωτικού χαρακτήρα των πληροφοριών που αφορούν το χαρτοφυλάκιο των τραπεζών, η επιβολή οποιουδήποτε προστίμου στις τράπεζες για διακράτηση

από τις τράπεζες στοιχείων υψηλού κινδύνου είναι ανέφικτη. Για αυτό το λόγο, μόνο έμμεσα μέτρα λαμβάνονται εκ μέρους του κράτους. Πιο συγκεκριμένα:

- Καθιερώνονται και επιβάλλονται κανόνες για την επιλογή των στοιχείων των τραπεζικών χαρτοφυλακίων, οι οποίοι περιλαμβάνουν ανώτατο επιτρεπτό βαθμό συγκέντρωσης συγκεκριμένων τύπων δανείων, περιορισμούς στους τύπους και τα είδη των επενδύσεων στις οποίες επιτρέπεται να τοποθετούν τα κεφάλαιά τους οι τράπεζες κ.α.
- Καθιερώνονται πρότυπα για την κεφαλαιοποίηση και τη ρευστότητα των τραπεζών και προβλέπονται τρόποι επιβολής τους και συμμόρφωσής τους σε αυτά.
- Οι εκάστοτε ρυθμιστικές αρχές ή το κράτος παίζουν το ρόλο των δανειστών σε περίπτωση μιας τραπεζικής χρεοκοπίας, δηλαδή αποκτούν τον έλεγχο των στοιχείων της τράπεζας. Το περισσότερο γνωστό ρυθμιστικό κείμενο για τις τράπεζες είναι το κείμενο της Επιτροπής της Βασιλείας, στο οποίο θα γίνει αναλυτική αναφορά παρακάτω.

2.5 Η Επιτροπή της Βασιλείας

Η Επιτροπή της Βασιλείας ιδρύθηκε στα τέλη του 1974. Τα μέλη που την αποτελούσαν ήταν το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ιαπωνία, το Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, η Ισπανία, η Σουηδία, η Ελβετία, η Βρετανία και οι ΗΠΑ. Την εκπροσώπηση όλων αυτών των χωρών την είχαν αναλάβει κατά κύριο λόγο οι κεντρικές τους τράπεζες αλλά και άλλες αρχές που είναι επισήμως υπεύθυνες για τον έλεγχο του κάθε τραπεζικού συστήματος όπου αυτόν τον ρόλο δεν τον έχουν οι κεντρικές τράπεζες⁶⁶.

Δύο είναι οι βασικές αρμοδιότητες της Επιτροπής. Αρχικά, πρέπει να ορίζει τις βασικές αρχές εποπτείας της λειτουργίας των τραπεζών και συγχρόνως να τις κατευθύνει και τις συμβουλεύει ως προς το καλύτερο τρόπο λειτουργίας τους. Ο στόχος και ο σκοπός είναι τα τραπεζικά ιδρύματα να είναι σε θέση να επιτελούν καλύτερα το οικονομικό και κοινωνικό τους έργο.

⁶⁶ Γλύκας, Μ., Ξηρογιάννης Γ., Σταϊκούρας, Χ., (2006). «Οργάνωση και Διοίκηση Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων», Εκδόσεις Παπαζήση.

Η Επιτροπή της Βασιλείας δεν αποτελεί υπερεθνική εποπτική αρχή αλλά έναν οργανισμό χωρίς νομική εξουσία. Για τον λόγο αυτό τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την Επιτροπή της Βασιλείας δεν έχουν νομική ισχύ αλλά αποσκοπούν στη διαμόρφωση γενικών εποπτικών κατευθύνσεων και βέλτιστων πρακτικών. Λειτουργεί υπό την αιγίδα και την επίβλεψη της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (Bank of International Settlements).

Οι στόχοι της Επιτροπής της Βασιλείας είναι οι εξής:

- Η διασφάλιση της σταθερότητας του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Η διαμόρφωση ισοδύναμων όρων ανταγωνισμού κυρίως σε διεθνές επίπεδο μεταξύ των διεθνώς δραστηριοποιημένων τραπεζών και μεταξύ των τραπεζών και των επενδυτικών εταιρειών⁶⁷.

Ακολουθώς, παρουσιάζονται βασικά σημεία από την Βασιλεία I, οι τρεις πυλώνες της Βασιλείας II καθώς και η μέχρι τώρα πορεία και εξέλιξή της προς την Βασιλεία III.

2.5.1 Βασιλεία I

Το θέμα που κυρίως απασχολούσε την Επιτροπή τα τελευταία χρόνια είναι η Κεφαλαιακή Επάρκεια (Capital Adequacy) των τραπεζών. Διαμορφώθηκε λοιπόν μια κοινή αντίληψη μεταξύ των μελών της Επιτροπής για την αναγκαιότητα και την υιοθέτηση ενός Διεθνούς Συμφώνου (Συνθήκης). Το Διεθνές Σύμφωνο είχε ως κύριο στόχο και σκοπό την ενδυνάμωση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος διεθνώς και την εξάλειψη κάθε πηγής δημιουργίας αθέμιτου ανταγωνισμού, προερχόμενου από τις διαφορές στις ανάγκες και στη μέτρηση της κεφαλαιακής επάρκειας στις διάφορες χώρες. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία και η δημοσιοποίηση, το Δεκέμβριο του 1987, ενός συμβουλευτικού εγγράφου με σχετικές προτάσεις. Το Σύμφωνο (Συνθήκη) της Βασιλείας για την Κεφαλαιακή Επάρκεια (Basel Capital Accord ή Bassel I) αποτελεί ένα ενιαίο σύστημα μέτρησης των κινδύνων.

Οριστικοποιήθηκε και εγκρίθηκε από τις αρχές των χωρών που συμμετείχαν στην Ομάδα των Δέκα αφού προηγήθηκε μια σειρά από παρατηρήσεις. Οι τράπεζες μπορούσαν να το εφαρμόσουν από τον Ιούλιο του 1988. Τελικός χρόνος

⁶⁷ Γκόγκας, Π., (2008). *Τραπεζική κρίση και ύφεση για μη ειδικούς*, 10 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.in.gr.

εφαρμογής του συστήματος από όλα τα τραπεζικά ιδρύματα ορίστηκε η 31-12-1992.

Τον Σεπτέμβριο του επόμενου έτους, το 1993, ανακοινώθηκαν τα πρώτα αποτελέσματα όλων των τραπεζών των χωρών-μελών της Ομάδας των Δέκα με διεθνείς δραστηριότητες που εφάρμοσαν το Σύμφωνο. Παρατηρήθηκε ότι όλες αυτές οι τράπεζες κάλυπταν την ελάχιστη απαιτούμενη από το Σύμφωνο Κεφαλαιακή Επάρκεια που αποτελεί και τη βάση του συστήματος. Το πρώτο Σύμφωνο υποχρεώνει τις τράπεζες να καλύπτουν διαρκώς μια ελάχιστη κεφαλαιακή απαίτηση που φτάνει σε ποσοστό 8%. Έχει υπολογιστεί ότι ο συντελεστής αυτός, που ονομάζεται Δείκτης Φερεγγυότητας (Solvency Ratio), μπορεί να προστατεύσει τα πιστωτικά ιδρύματα από τον πιστωτικό κίνδυνο που αναλαμβάνουν λόγω δραστηριότητας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα η εφαρμογή του Συμφώνου εξειδικεύτηκε με δύο διαφορετικές πράξεις οι οποίες στο τέλος κωδικοποιήθηκαν σε μία ενιαία (ΠΔΤΕ 2524/23.7.2003). Η πράξη ΠΔΤΕ 2053/92 αφορά στα εποπτικά ίδια κεφάλαια ενώ από την άλλη πλευρά, η στάθμιση του ενεργητικού ορίζεται με την πράξη ΠΔΤΕ 2054/18.3.92⁶⁸.

Στην συνέχεια θα ακολουθήσει η περιγραφή του τρόπου με τον οποίο υπολογίζονται ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας και ο Δείκτης Πρωτογενούς Κεφαλαίου οι οποίοι έχουν την μορφή ενός συγκεκριμένου λόγου.

Στο Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας το κεφάλαιο αποτελεί τον αριθμητή του κλάσματος και διακρίνεται σε δύο κατηγορίες: το βασικό κεφάλαιο (Tier I) και τα λοιπά ίδια κεφάλαια (Tier II). Συγχρόνως, ορίζεται ότι το πρώτο πρέπει να είναι τουλάχιστον το 50% του αθροίσματος των δύο (το Tier II δεν μπορεί να υπερβαίνει το 100% του Tier I). Από την άλλη πλευρά, ο παρονομαστής στο ίδιο κλάσμα αποτελείται από το άθροισμα των στοιχείων του ενεργητικού σταθμισμένα όμως ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο (Risk Adjusted Assets - RAA). Το αποτέλεσμα του κλάσματος απαιτείται να είναι τουλάχιστον ίσο με 8%.

Ο δεύτερος δείκτης που ορίζεται από το Σύμφωνο υπολογίζεται από ένα λόγο που έχει ως αριθμητή μόνο το βασικό κεφάλαιο (Tier I) και παρονομαστή που συμπίπτει με αυτόν του Δείκτη Κεφαλαιακής Επάρκειας. Αξίζει να σημειωθεί ότι το ποσοστό του Δείκτη Πρωτογενούς Κεφαλαίου μπορεί να είναι μικρότερο ή

⁶⁸ Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

το πολύ ίσο με το 4% Για να έχει επομένως μια τράπεζα επαρκή κεφάλαια πρέπει να ισχύουν συγχρόνως και οι δύο παρακάτω σχέσεις:

- Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας = $(\text{Tier I} + \text{Tier II}) / \text{RAA} \geq 8\%$
- Δείκτης Πρωτογενούς Κεφαλαίου = $(\text{Tier I}) / \text{RAA} \geq 4\%$ [14]

2.5.2 Βασιλεία II

Κρίθηκε απαραίτητο από την Επιτροπή να διατυπώσει και να εκδώσει μια νέα πρόταση τον Ιούνιο του 1999. Σε αυτήν την απόφαση οδηγήθηκε λόγω των ραγδαίων μεταβαλλόμενων συνθηκών στο χρηματοοικονομικό χώρο. Η νέα αυτή πρόταση περιέχει ένα ανανεωμένο πλαίσιο κεφαλαιακής επάρκειας, που έγινε γνωστό με το όνομα Βασιλεία II. Βασικός σκοπός της νέας πρότασης είναι η αντικατάσταση της Συνθήκης Κεφαλαιακής Επάρκειας που είχε ορισθεί το 1988, των κανόνων δηλαδή που έθεσε δηλαδή η Βασιλεία I.

Τρεις πυλώνες (ενότητες) περιέχονται στο προτεινόμενο από την Επιτροπή νέο πλαίσιο Κεφαλαιακής Επάρκειας, για τις οποίες γίνεται αναφορά παρακάτω⁶⁹:

- Πυλώνας 1: Ελάχιστες Κεφαλαιακές Απαιτήσεις (Εναλλακτικές Μέθοδοι Υπολογισμού).
- Πυλώνας 2: Εποπτεία της Κεφαλαιακής Επάρκειας και των εσωτερικών συστημάτων αξιολόγησης των Πιστωτικών ιδρυμάτων.
- Πυλώνας 3: Αποτελεσματική ενημέρωση του κοινού και πειθαρχία μέσω της αγοράς⁷⁰.

Με τον πρώτο και τον δεύτερο πυλώνα επιδιώκεται η ανάπτυξη και επέκταση των τυποποιημένων κανόνων κεφαλαιακής επάρκειας που τέθηκαν με τη Συνθήκη της Βασιλείας I. Μεταξύ των νέων σημαντικών προτάσεων ήταν και αυτή για τη δυνατότητα ανάπτυξης εσωτερικών συστημάτων αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου [internal rating based (IRB) approaches] και η συστηματική χρήση αυτών, μετά από την ειδική πιστοποίηση από τις εποπτικές αρχές, αντί των ισχυόντων έως τότε τυποποιημένων κανόνων.

Με τον τρίτο πυλώνα, από την άλλη πλευρά, επιδιώκεται η ενθάρρυνση ανάληψης και υιοθέτησης ασφαλών πρακτικών από τις τράπεζες.

Σημειώνεται ότι η Επιτροπή φρόντισε ώστε οι κανόνες της νέας Συνθήκης

⁶⁹ Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

⁷⁰ Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Δημοσιοποιήσεις Βάσει του Πυλώνα III της Βασιλείας II.

(Basel II) να είναι διαμορφωμένοι, έτσι ώστε να είναι δυνατή η εφαρμογή τους σε όλες τις χώρες, διεθνώς, που ενδεχομένως το επιθυμούν.

Παρά το γεγονός ότι η χώρα μας δεν συμπεριλαμβάνεται στην Ομάδα των Δέκα, η εφαρμογή ήταν σχεδόν ταυτόχρονη με όλες της χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷¹.

Ένας από τους βασικότερους στόχους της Βασιλείας I ήταν η δημιουργία συνθηκών ίσου ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων στην διεθνή χρηματοοικονομική αγορά. Η Βασιλεία II, όμως, απομακρύνεται από την ιδέα ότι οι εποπτικοί κανόνες πρέπει να είναι ίδιοι για όλους. Αναγνωρίζει ότι όσο πιο ανεπτυγμένο και αποτελεσματικό είναι ένα πιστωτικό ίδρυμα ως προς την εκτίμηση και τη διαχείριση των αναλαμβανομένων κινδύνων, τόσο μικρότερο κεφάλαιο θα είναι απαραίτητο να διακρατά για μια συγκεκριμένη δραστηριότητα.

2.5.3 Προς τη Συνθήκη της Βασιλείας III

Οι ισχυρότεροι στον κόσμο κεντρικοί τραπεζίτες σε συνεργασία με τις εποπτικές αρχές συμφώνησαν για τα νέα δεδομένα που θα πρέπει κυριαρχήσουν στο παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα προκειμένου να μην εμφανιστεί άλλη νέα χρηματοπιστωτική κρίση, όπως αυτή των τελευταίων ετών.

Οι νέοι κανόνες της Επιτροπής της Βασιλείας («Βασιλεία III») θα αποτελέσουν μια αναβάθμιση ουσιαστικά των προηγούμενων κανόνων που αφορούσαν τη διάσωση των τραπεζών από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008, η οποία έφερε στο χείλος της καταστροφής ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα και βύθισε την παγκόσμια οικονομία στην μεγαλύτερη και πιο μακρόχρονη ύφεση, οι συνέπειες και τα αποτελέσματα της οποίας ακόμη μας ταλαιπωρούν⁷².

Κατά την διάρκεια του τρέχοντος έτους θα πραγματοποιηθεί η σύνοδος κορυφής του G20 όπου θα υποβληθεί για έγκριση η νέα συμφωνία. Οι καινούριοι κανόνες θα καλύπτουν εκτός από την κεφαλαιακή επάρκεια και τη ρευστότητα, όπως οι προηγούμενοι, και τα χρέη των εμπορικών τραπεζών ώστε να διασφαλιστεί ότι έχουν τα απαραίτητα κεφάλαια και δεν θα χρειαστεί να

⁷¹ Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

⁷² Reinhart, C. F., Rogoff, K. S., (2008). *Banking crises: An equal opportunity menace*, NBER Working Paper 14587.

διασωθούν από χρήματα των φορολογουμένων. Όπως είναι γνωστό, τα τεράστια πακέτα διάσωσης των τραπεζών τα τελευταία δύο χρόνια κόστισαν στους φορολογουμένους δισεκατομμύρια ευρώ και δολάρια και εκτίναξαν το δημόσιο χρέος σε ύψη-ρεκόρ για αρκετές χώρες⁷³.

Οι νέες ρυθμιστικές αρχές παγκοσμίως αποφάσισαν να καθιερώσουν υψηλότερα κριτήρια για την κεφαλαιακή επάρκεια σε περίοδο 5-10 ετών, ξεκινώντας από το 2013.

Οι συγκεκριμένες προτάσεις αποτελούν τη βάση στη συνεδρίαση της 12ης Σεπτεμβρίου του Group των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών και των επικεφαλής των τραπεζικών εποπτικών αρχών, οι οποίοι θα αποφασίσουν για τη μεταρρύθμιση του ρυθμιστικού πλαισίου. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές στόχο έχουν να καταστήσουν τις τράπεζες παγκοσμίως πιο ευέλικτες, μετά από την υπάρχουσα πλέον εμπειρία της χρηματοοικονομικής κρίσης⁷⁴.

Ύστερα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις στην Ελβετία, οι κεντρικοί τραπεζίτες και οι αξιωματούχοι των 27 χωρών-μελών της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία, πήραν αποφάσεις για το πώς ο τραπεζικός κλάδος θα καταστεί λιγότερο ευπαθής σε ενδεχόμενες μελλοντικές χρηματοοικονομικές κρίσεις.

Συγκεκριμένα, οι τράπεζες πλέον καλούνται να διπλασιάσουν το ποσοστό των κεφαλαίων τους, έχοντας ωστόσο μια προθεσμία δέκα ετών προκειμένου να συμμορφωθούν στους νέους κανόνες.

Συγχρόνως, η Επιτροπή της Βασιλείας απαιτεί πλέον από τα πιστωτικά ιδρύματα παγκοσμίως να έχουν ίδια κεφάλαια που θα ανέρχονται στο 7% των κεφαλαίων τους, καθώς και περαιτέρω 2,5% «προφύλαξη» προκειμένου να αντεπεξέλθουν σε μελλοντικά σενάρια προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων, τα γνωστά πλέον stress tests, τα οποία θα διεξάγονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Οι τράπεζες που θα κατορθώσουν να ανταποκριθούν σε αυτούς τους όρους, θα μπορούν δηλαδή να καταβάλλουν το ανάλογο μέρισμα και δεν θα υποχρεωθούν να

⁷³ Basel Committee on Banking Supervision, (June 2006). «International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework», Basel, Bank for International Settlements.

⁷⁴ Κολλίντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., (2009). *Οι κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους*, παρουσίαση στην ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων με θέμα «Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009», Αθήνα.

αυξήσουν το κεφάλαιό τους αλλά επιβάλλεται να γνωρίζουν ότι προσδιορισμοί του τι ορίζεται ως κεφάλαιο και το μέγεθος του ρίσκου που αναλαμβάνουν έχουν γίνει πιο αυστηροί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ RISK MANAGEMENT ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

3.1 Θεωρητικό πλαίσιο

Είναι ευρέως γνωστό και αποδεκτό ότι η σωστή και η επιτυχής διαχείριση των χρηματοοικονομικών κινδύνων που μπορούν να αντιμετωπίσουν τόσο τα τραπεζικά όσα και τα υπόλοιπα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα συμβάλλει σημαντικά στην κερδοφορία τους. Αυτός είναι και ο λόγος που το σύνολο όλων αυτών των ιδρυμάτων καταβάλλουν μεγάλα ποσά για τον σκοπό αυτό, δηλαδή για την σωστή διαχείριση του κινδύνου.

Οι προσπάθειες της τελευταίας δεκαετίας έχουν επικεντρωθεί στην ανάπτυξη προηγμένων εργαλείων και συστημάτων που συνδυάζουν διαφορετικές τεχνικές οι οποίες θα παρουσιαστούν σε αυτό το κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Γενικά, σύμφωνα με την έρευνα του Κωνσταντίνου Ζοπουνίδη (2009), η διαδικασία που ακολουθείται για την ανάλυση και τη διαχείριση των χρηματοοικονομικών κινδύνων αποτελείται από τρία διαδοχικά στάδια:

- Εντοπισμός μορφών κινδύνου που διέπουν τη λήψη μιας απόφασης και διαχωρισμός τους ανάμεσα στους κινδύνους οι οποίοι θα πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα και στους κινδύνους οι οποίοι δεν χρειάζονται άμεση αντιμετώπιση (κίνδυνοι στους οποίους η τράπεζα μπορεί να εκτεθεί, χωρίς ιδιαίτερες επιπτώσεις).
- Λεπτομερής εκτίμηση των κινδύνων και των επιπτώσεων που μπορούν να έχουν στα οικονομικά αποτελέσματα των οργανισμών.
- Διερεύνηση της ύπαρξης των εναλλακτικών λύσεων και μέσω των κατάλληλων εργαλείων ανάλυσης, επιλογή της πλέον κατάλληλης λύσης για την αντιμετώπιση των κινδύνων που εντοπίστηκαν.

Η εκτίμηση των κινδύνων προχωράει προς ένα νέο περιβάλλον το οποίο διέπεται από:

- Την ανάπτυξη νέων κανονισμών και θεσμικών πλαισίων (με τη Βασιλεία II, Πυλώνες 2 και 3).
- Την καλύτερη διαχείριση του κόστους και του κινδύνου,
- Την ανάπτυξη συστημάτων πληροφορικής και μεθόδων εκτίμησης οι

οποίες επιτρέπουν την καλύτερη ανάλυση των κινδύνων στη λειτουργία ενός χρηματοπιστωτικού οργανισμού.

Σε αυτό το κεφάλαιο πραγματοποιείται μια επισκόπηση για τις πιο σημαντικές τεχνικές και τα εργαλεία διαχείρισης κινδύνων τα οποία αναφέρονται και αναλύονται στην ελληνική αλλά και την ξένη βιβλιογραφία.

3.2 Η προσέγγιση της αξίας σε κίνδυνο (VaR)

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 άρχισαν να εφαρμόζονται τα υποδείγματα ποσοτικοποίησης του κινδύνου. Η ανάπτυξή τους συνδέεται, σε μεγάλο βαθμό, με τη δημόσια συζήτηση σχετικά με τη δυνατότητα να συμπεριληφθεί ο κίνδυνος αγοράς στον Κώδικα της Βασιλείας.

Η JP Morgan πρώτη εισήγαγε το 1993 την τράπεζα δεδομένων «Risk Metrics», αναπτύσσοντας μια μέθοδο εκτίμησης του κινδύνου αγοράς βασισμένη στην προσέγγιση της «αξίας σε κίνδυνο» (Value at Risk- VaR). Τρία χρόνια αργότερα το 1996, η Επιτροπή της Βασιλείας υποστήριξε και ενθάρρυνε τη χρήση των υποδειγμάτων αυτών για τον καθορισμό των ελάχιστων εποπτικών κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι του κινδύνου αγοράς. Πιο πρόσφατα, πολλοί χρηματοοικονομικοί οργανισμοί, επενδυτικές τράπεζες και αμοιβαία κεφάλαια έχουν υιοθετήσει αντίστοιχες μεθόδους για την εκτίμηση της έκθεσής τους σε χρηματοπιστωτικούς κινδύνους.

Επιπλέον, εταιρείες αξιολόγησης της πιστοληπτικής επιφάνειας, όπως η Moody's και η Standard και Poor's έχουν δηλώσει την υποστήριξή τους στα υποδείγματα VaR.

Σήμερα, η μεθοδολογία VaR καλύπτει πολλούς τομείς και αποτελεί το σημαντικότερο εργαλείο διαχείρισης και ελέγχου του πιστωτικού και λειτουργικού κινδύνου για τις τράπεζες⁷⁵.

Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν τρεις διαφορετικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται ευρέως για τον υπολογισμό της VaR, οι οποίες είναι:

- Η παραμετρική ή μέθοδος διακύμανσης – συνδιακύμανσης.
- Η ιστορική προσομοίωση
- Και η προσομοίωση Monte Carlo.

⁷⁵ Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

3.2.1 Αξία σε κίνδυνο (Value at Risk)

Η VaR εκφράζει τη χειρότερη αναμενόμενη ζημία σε δεδομένο χρονικό διάστημα όταν οι συνθήκες της αγοράς είναι κανονικές. Το επίπεδο εμπιστοσύνης επίσης θεωρείται δεδομένο. Η μέθοδος μετρά δηλαδή την ποσότητα του κεφαλαίου ενός χρηματοοικονομικού οργανισμού που μπορεί να χαθεί λόγω διακυμάνσεων χαρτοφυλακίου του. Πρωταρχικός στόχος είναι πάντα η μεγιστοποίηση της τρέχουσας αξίας του χαρτοφυλακίου μέσω ελέγχου της διακύμανσης των εισροών που συνδέονται με το συγκεκριμένο χαρτοφυλάκιο.

Η αξία σε κίνδυνο έχει δύο μεγάλα πλεονεκτήματα. Αφενός τη δυνατότητα να συνοψίζει σε έναν και μόνο αριθμό, κατανοητό και εύκολο να ερμηνευτεί από ερευνητές και ενδιαφερόμενους, την έκθεση στον κίνδυνο της αγοράς ενός τραπεζικού οργανισμού. Αφετέρου, όπως είναι γνωστό έχει έναν εύκολο τρόπο υπολογισμού, αφού χρησιμοποιεί συνηθισμένες και γνωστές στατιστικές τεχνικές για τον εντοπισμό του επιθυμητού αριθμού⁷⁶.

3.2.2 Τα μειονεκτήματα της Value at Risk

Παρόλο όμως την ευρεία εφαρμογή της VaR, τον εύκολο υπολογισμό της και ερμηνεία της, οποιοσδήποτε προσπαθήσει να υπολογίσει την αξία σε κίνδυνο συναντά διάφορα προβλήματα, μερικά από τα οποία αναφέρονται στην συνέχεια:

- Αφού η αναφερόμενη αξία σε κίνδυνο αποτελεί εκτίμηση της «πραγματικής» VaR, που συνήθως είναι άγνωστη, θα πρέπει να είναι δυνατό να εκτιμηθεί το σφάλμα εκτίμησης της VaR.
- Στην επιλογή των παραμέτρων για τον υπολογισμό της αξίας σε κίνδυνο, σημαντικό ρόλο παίζουν η χρονική περίοδος και το διάστημα εμπιστοσύνης.
- Ο τρόπος που συνδέεται η VaR ενός χαρτοφυλακίου με τα χαρακτηριστικά και τη μεταβλητότητα των επιμέρους περιουσιακών στοιχείων που συνθέτουν το χαρτοφυλάκιο.

⁷⁶ Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

3.3 Η εμπειρική προσέγγιση

Η εμπειρική ή θεωρητική προσέγγιση της επικινδυνότητας των τραπεζών μπορεί να πραγματοποιηθεί με τρεις διαφορετικές διαδικασίες. Η ανάλυση των δεικτών από τα οικονομικά στοιχεία που δημοσιοποιεί η τράπεζα ή του ασφάλιστρου κινδύνου που απαιτεί η κεφαλαιαγορά για τους χρεωστικούς τίτλους της κάθε τράπεζας, αποτελεί την πρώτη και πιο γνωστή μέθοδο.

Εναλλακτικά, μπορούν να χρησιμοποιηθούν προς ανάλυση οι τιμές και οι αποδόσεις των τραπεζικών μετοχών όπως αλλά και οι διαβαθμίσεις των εξειδικευμένων εταιρειών πιστωτικής διαβάθμισης. Τέλος, σημαντική πηγή πληροφόρησης είναι τα διαθέσιμα στοιχεία των εποπτικών αρχών. Όπως είναι ευνόητο, οι διαφορές στην προσέγγιση της επικινδυνότητας αποτελούν ένδειξη της αποτελεσματικότητας της αγοράς⁷⁷.

3.4 Ποσοτικοί δείκτες μέτρησης

Η διαχείριση κινδύνων βασίζεται κυρίως σε ποσοτικές μετρήσεις.

Υπάρχουν διάφορα μέτρα που είναι εξειδικευμένα στο να μετρούν τον κίνδυνο. Υπάρχει κάθε φορά μία μεταβλητή που ονομάζεται στόχος, που για παράδειγμα μπορεί να είναι τα κέρδη, η αξία της αγοράς ή οι ζημιές λόγω αθέτησης, που δημιουργούνται από αβεβαιότητα στο περιβάλλον. Όλα τα μέτρα τα οποία χρησιμοποιούν τις ποσοτικές μετρήσεις στοχεύουν στη παραλλαγή της μεταβλητής-στόχος.

Οι ποσοτικοί δείκτες των κινδύνων κατατάσσονται από τους επιστήμονες σε τρεις κατηγορίες τις οποίες τις αναφέρονται στη συνέχεια:

- Ευαισθησία (Sensitive). Καταγράφει την απόκλιση της μεταβλητής, που έχει οριστεί ως στόχος και που οφείλεται σε μια μοναδική αλλαγή μιας μόνο παραμέτρου της αγοράς.
- Αστάθεια (Volatility). Καταγράφει τις διακυμάνσεις γύρω από το μέσο όρο των τυχαίων παραμέτρων ή την μεταβλητή στόχο, τόσο ανοδικά όσο και καθοδικά.
- Μείωση των μέτρων του κινδύνου (Downside). Επικεντρώνονται

⁷⁷ Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ., (2009). «Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

στις δυσμενείς αποκλίσεις μόνο. Χαρακτηρίζουν τις χειρότερες περιπτώσεις μιας μεταβλητής στόχου, όπως είναι τα κέρδη, οι τιμές της αγοράς ή οι πιστωτικές ζημίες, με πιθανότητες για όλες τις πιθανές τιμές που μπορούν να πάρουν⁷⁸.

3.5 Αντιμετώπιση κινδύνου επιτοκίων

Έχει αναφερθεί αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας ποιος είναι ακριβώς ο ορισμός του κινδύνου επιτοκίων και πόσο σημαντική είναι η παρουσία του. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και όχι μόνο, για αυτό ακριβώς τον λόγο, χρησιμοποιούν δύο διαφορετικές τεχνικές για την αντιμετώπιση των δύο βασικών συστατικών στοιχείων του κινδύνου επιτοκίων, δηλαδή του κινδύνου εσόδων (income risk) και του επενδυτικού κινδύνου (investment risk).

Αυτές οι τεχνικές είναι:

- Η διαχείριση του κινδύνου εσόδων με τη μέθοδο που βασίζεται στον προσδιορισμό των «ανοιγμάτων» που παρουσιάζονται στη λήξη ή στις περιόδους ανατιμολόγησης των χρεωστικών τίτλων. Η συγκεκριμένη τεχνική είναι γνωστή και ως Gap Analysis.
- Η διαχείριση του επενδυτικού κινδύνου με τη μέθοδο που βασίζεται στη «διάρκεια» των χρεωστικών τίτλων, γνωστή ως Duration Analysis⁷⁹.

Ακριβώς σε αυτό το σημείο θα ακολουθήσει μια μικρή αναφορά στις δύο προηγούμενες τεχνικές που αναφέρθηκαν προκειμένου να διερευνηθεί πως ακριβώς λειτουργούν.

3.5.1 Gap Analysis

Η λογική που κρύβεται πίσω από αυτήν την μέθοδο, είναι ότι οι κίνδυνοι εσόδων που προκύπτουν από τις θέσεις σε χρεωστικούς τίτλους, σε κάποιο βαθμό συμψηφίζονται, δηλαδή αλληλοαναιρούνται.

Συγκεκριμένα, εάν σε κάποια χρονική στιγμή σημειωθεί κάποια μεταβολή

⁷⁸ Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

⁷⁹ Κοσμίδου, Κ., (2006). *Μια Χρηματοοικονομική Ανάλυση των Τραπεζικών Ιδρυμάτων Σήμερα*, Επιστημονικό Marketing Management, τεύχος Ιουνίου.

επιτοκίων, η επίπτωση που θα έχει αυτή η μεταβολή στα έσοδα από τόκους εξαρτάται από το ύψος των θετικών (long) και αρνητικών (short) θέσεων που έχει η επιχείρηση, και λήγουν κατά την συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Η επιχείρηση είναι υποχρεωμένη να αντικαταστήσει τους χρεωστικούς τίτλους που λήγουν με νέους, οι οποίοι φυσικά θα έχουν και τα νέα επιτόκια⁸⁰.

Ουσιαστικά, τοποθετούνται οι χρεωστικοί τίτλοι σε διάφορες χρονικές ζώνες, ανάλογα πάντα με το διάστημα που απομένει μέχρι τη λήξη τους και σε συνδυασμό πάντα με τη θέση της επιχείρησης (long ή short) την δεδομένη χρονική στιγμή. Σε κάθε χρονική ζώνη υπολογίζεται το «άνοιγμα» (gap) της επιχείρησης. Το άνοιγμα αυτό είναι το αλγεβρικό άθροισμα των θέσεων (long και short) της επιχείρησης, σε κάθε συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το οποίο μπορεί να είναι θετικό ή αρνητικό. Με τον τρόπο αυτό δηλαδή, συμψηφίζονται οι long και short θέσεις, και εξάγεται η καθαρή θέση (net position), η οποία αποτελεί το άνοιγμα της επιχείρησης στη συγκεκριμένη χρονική ζώνη.

Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις που εφαρμόζονται στην ανάλυση gap:

- η στατική ανάλυση gap. Εξετάζει το εύρος των αποτελεσμάτων, θεωρώντας ότι η αξία gap που έχει υπολογιστεί διατηρείται σταθερή και
- η δυναμική ανάλυση gap. Επιτρέπει στις τιμές gap να μεταβάλλονται κατά μήκος των μεταβολών του επιτοκίου.

Σε μια περαιτέρω ανάλυση της μεθόδου εντοπίζεται από τους Προβόπουλο Κ. Καπόπουλο Π. (2001) ότι το βασικό πλεονέκτημα της στατιστικής ανάλυσης gap θεωρείται ότι είναι εύκολη η κατανομή της⁸¹.

Η ανάλυση gap όμως, όπως αναφέρουν οι ίδιοι, έχει και πολλές αδυναμίες, μερικές από τις οποίες αναφέρονται παρακάτω:

- Υπάρχουν πολλά σοβαρά ex-post λάθη μέτρησης.
- Η ανάλυση αγνοεί τη χρονική αξία του χρήματος.
- Η διαδικασία της gap ανάλυσης αγνοεί τη σωρευτική επίδραση των μεταβολών του επιτοκίου στον αναλαμβανόμενο κίνδυνο από την τράπεζα.

⁸⁰ Κοσμίδου, Κ., Ζοπουνίδης, Κ., (2003). «Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability management», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

⁸¹ Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

- Οι υποχρεώσεις για τις οποίες η τράπεζα δεν καταβάλλει τόκο τυπικά αγνοούνται στην ανάλυση ανοίγματος.
- Η στατική ανάλυση ανοίγματος δεν καλύπτει τις συναλλαγές παραγώγων που πραγματοποιεί η τράπεζα.

3.5.2 Duration Analysis

Για την εφαρμογή αυτής της μεθόδου είναι αναγκαίος ο υπολογισμός της «διάρκειας» κάθε χρεογράφου. Η «διάρκεια» (duration) του χρεογράφου είναι όρος αντίστοιχος προς την προθεσμία λήξης του (maturity), εφόσον και οι δύο μετρώνται σε μονάδες χρόνου. Η διαφορά τους είναι ότι ενώ η προθεσμία λήξης σημαίνει το χρονικό διάστημα που απομένει μέχρι τη λήξη του χρεωστικού τίτλου, η διάρκεια εκφράζει το χρονικό διάστημα που απαιτείται μέχρι να έχει το χρεόγραφο τη μέση του απόδοσης, σε όρους πάντα παρούσας αξίας.

Στην πιο απλή περίπτωση, ο δείκτης διάρκειας ενός χρεωστικού τίτλου, θα μπορούσε να οριστεί ως μέσος χρόνος στον οποίο ο χρεωστικός τίτλος πραγματοποιεί τις συνδεδεμένες με αυτό πληρωμές (cash flows).

Μια παρατήρηση που ενδιαφέρει ιδιαίτερα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, είναι ότι η χρησιμοποίηση του δείκτη διάρκειας ως μέτρου για την εκτίμηση του κινδύνου, παρουσιάζει κάποια μεροληψία, υπερεκτιμώντας πάντοτε τον κίνδυνο που αναλαμβάνουν. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η βασική αδυναμία του δείκτη διάρκειας, χρησιμοποιείται μια πρόσθετη μέθοδος υπολογισμού του κινδύνου επιτοκίων, η οποία βασίζεται στο λεγόμενο «δείκτη κυρτότητας». Η πρόσθετη αυτή μέθοδος διορθώνει το δείκτη διάρκειας για μεγαλύτερες μεταβολές ή με κάποια άλλη διατύπωση, μετρά τις μεταβολές των μεταβολών⁸².

Άλλες αδυναμίες των αναλύσεων που βασίζονται στην duration analysis είναι οι παρακάτω:

- Απαιτούνται σύνθετοι υπολογισμοί και συγκεκριμένα στοιχεία που είναι δύσκολο να είναι στη διάθεση των διαχειριστών.
- Για τον υπολογισμό της duration κάθε στοιχείου, απαιτείται η προεξόφληση των μελλοντικών ταμειακών ροών.
- Η τράπεζα θα πρέπει συνεχώς να παρακολουθεί και να προσαρμόζει την duration του χαρτοφυλακίου της.

⁸² Γαλάτσιος, Κ., (2006). «Διαχείριση του Κινδύνου Επιτοκίων», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

- Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί η duration στα στοιχεία του ενεργητικού και του παθητικού που δεν καταβάλουν τόκους, καθώς και των τρεχουσών καταθέσεων⁸³.

Ουσιαστικά η μέθοδος αποτελεί μια εναλλακτική μέθοδο μέτρησης του κινδύνου των επιτοκίων, η οποία εξετάζει την ευαισθησία της τιμής της αγοράς σε όρους καθαρής αξίας σε μια αλλαγή του επιτοκίου και είναι βασισμένη στην έννοια της Macaulay's duration.

3.6 Stress testing

Ως μια προσπάθεια αναζήτησης από τη βιβλιογραφία ενός πλήρη ορισμού για αυτό το σχετικά καινούριο εργαλείο διαχείρισης του κινδύνου, υιοθετείται ο ορισμός του J.P Morgan (1999). Το Stress Testing, λοιπόν, σύμφωνα με τον J.P Morgan (1999), ορίζεται ως η διαδικασία ταυτοποίησης και διαχείρισης καταστάσεων που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ασυνήθιστα μεγάλες ζημιές.

Στα πλαίσια του Stress Testing, οι παράγοντες κινδύνου υφίστανται σχετικά μεγάλες μεταβολές και γίνεται χρήση μη γραμμικών μοντέλων για τον υπολογισμό της αξίας του χαρτοφυλακίου που προκύπτει ως αποτέλεσμα. Η διαμόρφωση των δυσμενών σεναρίων μπορεί να γίνει είτε με βάση κάποια ιστορικά γεγονότα, είτε σύμφωνα με πιθανές πολιτικοοικονομικές εξελίξεις⁸⁴.

Πιο απλά ως προσομοίωση ακραίων καταστάσεων ορίζεται η διαδικασία αναγνώρισης των επιδράσεων που έχουν οι ακραίες και δυσμενείς συνθήκες της αγοράς και της οικονομίας παγκοσμίως στο χαρτοφυλάκιο μιας Τράπεζας⁸⁵.

Όπως αναφέρει ο Ζοπουνίδης Κ. (2009), ιστορικά η προσομοίωση ακραίων καταστάσεων αποτελούσε βασικό εργαλείο στην διαχείριση μόνο του κινδύνου της αγοράς (market risk). Το νέο όμως κανονιστικό πλαίσιο της Βασιλείας διευρύνει με επιτυχία την εφαρμογή της διαδικασίας της προσομοίωσης και προς την διαχείριση και μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου.

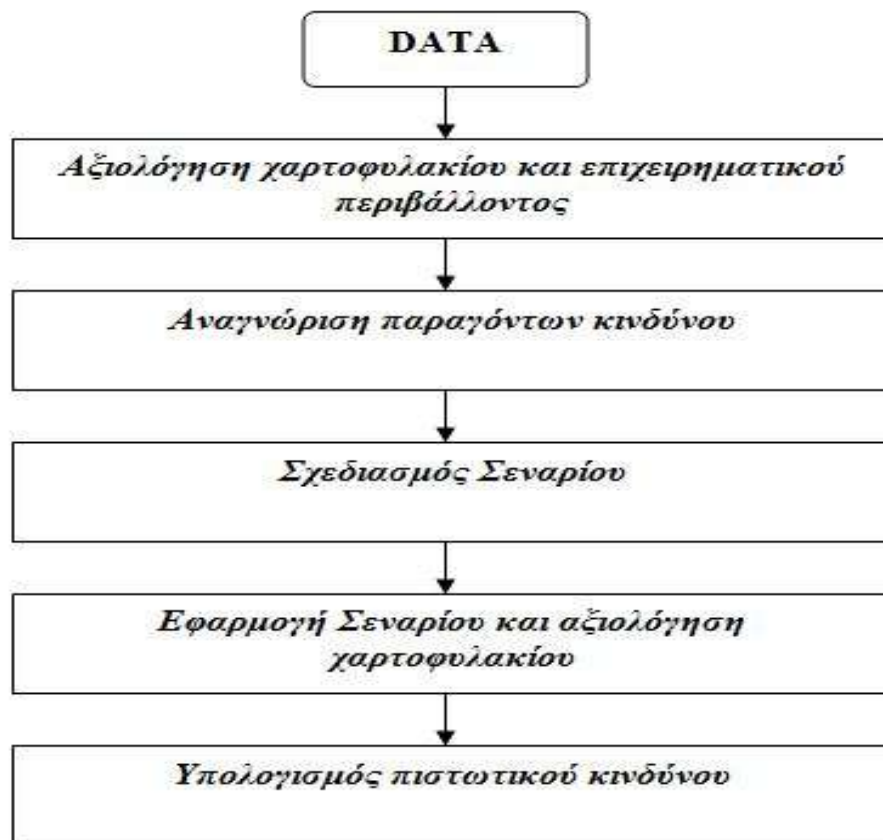
⁸³ Κοσμίδου, Κ., (2006). *Μια Χρηματοοικονομική Ανάλυση των Τραπεζικών Ιδρυμάτων Σήμερα*, Επιστημονικό Marketing Management, τεύχος Ιουνίου.

⁸⁴ Kalfaoglou F, (2006). *Stress Testing of the banking system*, Bank of Greece, Economic Bulletin, 27, 7/06.

⁸⁵ Moutsianas, K., Kosmidou, K., (2010). *Stress Testing Methodologies: An overview of issues and methodologies*, 1st Conference of Financial Engineering Banking Society, Athens, December 2010.

3.6.1 Δημιουργία διαδικασίας Stress Test

Η διαδικασία για τη δημιουργία ενός Stress Test αποτελείται από πέντε διακριτά και διαδοχικά βήματα. Παρόλα αυτά το βασικότερο στοιχείο προκειμένου να δημιουργηθούν και να εκτελεστούν τα stress tests είναι η ύπαρξη μιας βάσης δεδομένων. Από αυτήν την βάση δεδομένων ξεκινούν και υποστηρίζονται τα υπόλοιπα πέντε βήματα της διαδικασίας. Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα περιγράφεται η διαδικασία η οποία έχει ως εξής:

Στάδια Stress Test (πηγή: Ζοπουνίδης Κ., «Σύγχρονα Τραπεζικά Θέματα Τραπεζικού Management», 2009)

Σύμφωνα με αυτή τη διαδικασία διακρίνονται τα ακόλουθα στάδια:

- Αξιολόγηση Χαρτοφυλακίου και Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος. Κατά την αξιολόγηση του χαρτοφυλακίου, γίνεται πλήρης καταγραφή των στοιχείων που προσδιορίζουν τον κίνδυνο. Ταυτόχρονα, αξιολογείται το επιχειρησιακό και το οικονομικό περιβάλλον με σκοπό τη διάγνωση ακραίων συνθηκών που μπορούν

να αποτελέσουν τη βάση της προσομοίωσης.

- Αναγνώριση Παραγόντων Κινδύνου. Με τη συμπλήρωση της αξιολόγησης δηλαδή με την ολοκλήρωση του πρώτου βήματος, γίνεται η ανάλυση των παραγόντων κινδύνου, ενώ συνυπολογίζονται και οι αλληλοεπιδράσεις που είναι πιθανόν να εμφανιστούν.
- Σχεδιασμός Σεναρίου. Στη διάρκεια του σχεδιασμού, καταγράφεται το σενάριο των ακραίων καταστάσεων ενώ ταυτόχρονα γίνεται μια προσπάθεια προσδιορισμού του μεγέθους της μεταβολής που προκαλείται στους παράγοντες που μας ενδιαφέρουν από τις ακραίες καταστάσεις του σεναρίου.
- Εφαρμογή Σεναρίου και Αξιολόγηση Χαρτοφυλακίου. Με την ολοκλήρωση του σχεδιασμού, δημιουργείται ένα σύνολο παραγόντων με ακραίες τιμές οι οποίοι τροφοδοτούν το σύστημα διαβαθμίσεων με σκοπό την αξιολόγηση του πιστωτικού προφίλ του χαρτοφυλακίου κάτω από τις δυσμενείς και ακραίες συνθήκες τις οποίες εφαρμόσαμε.
- Υπολογισμός Πιστωτικού Κινδύνου. Η διαδικασία ολοκληρώνεται με τη σύγκριση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την εφαρμογή του σεναρίου, με τα αντίστοιχα αποτελέσματα υπό τις υπάρχουσες κανονικές συνθήκες⁸⁶.

Απώτερος στόχος των ελέγχων αυτών είναι να διαπιστωθεί ποια είναι η ικανότητα, του πιστωτικού οργανισμού που δοκιμάζεται, να προσαρμόζεται άμεσα και αποτελεσματικά στις ακραίες συνθήκες που έχουν οριστεί ότι συμβαίνουν σε κάθε διαφορετικό σενάριο.

3.6.2 Επιτυχημένο Stress Test

Όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως ο βασικός στόχος της εφαρμογής του Stress Test είναι ο εντοπισμός των πιθανών αδυναμιών του χαρτοφυλακίου της τράπεζας και η αναγνώριση των κινδύνων τους οποίους αναλαμβάνει. Ένα έγκυρο και επιτυχημένο Stress Test θα πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Να προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες του εκάστοτε χαρτοφυλακίου.

⁸⁶ Kalfaoglou F, (2006). *Stress Testing of the banking system*, Bank of Greece, Economic Bulletin, 27, 7/06.

- Να λαμβάνει υπόψη όλους τους πιθανούς παράγοντες κινδύνου που μπορεί να μεταβάλλονται ταυτόχρονα.
- Να εξετάζει πιθανές αλλαγές σε καθιερωμένες και μέχρι στιγμής σταθερές καταστάσεις (regime shifts).
- Να αποτελεί έναυσμα για προβληματισμό και επικοινωνιακό διάλογο μεταξύ των στελεχών του οργανισμού που εφαρμόζει την προσομοίωση.
- Να λαμβάνει υπόψη την έλλειψη ρευστότητας των τραπεζικών ιδρυμάτων σε περιπτώσεις έντονων κρίσεων.
- Να λαμβάνει, τέλος, υπόψη την αλληλεπίδραση του κινδύνου της αγοράς και του πιστωτικού κινδύνου⁸⁷.

3.6.3 Μειονεκτήματα του Stress Test

Συνεχίζοντας την έρευνα για τα Stress Tests, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθούν στα μειονεκτήματα του συγκεκριμένου εργαλείου. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι το πιο προφανές πρόβλημα του Stress Testing είναι η πλήρης εξάρτησή του από σενάριο που θα επιλεγεί από το αρμόδιο στέλεχος. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια και την άμεση εξάρτησή του από την κριτική ικανότητα και την εμπειρία του στελέχους που υλοποιεί το Stress Test κάθε φορά. Αυτό το πρόβλημα αποτελεί σοβαρό μειονέκτημα καθώς τα γεγονότα, από τα οποία επιθυμεί να προστατευθεί ένας χρηματοπιστωτικός οργανισμός, είναι συνήθως δύσκολο να προβλεφθούν. Στις περιπτώσεις που εξετάζονται περίπλοκα χαρτοφυλάκια, είναι δύσκολο να αναγνωριστούν όλοι οι παράγοντες κινδύνου των οποίων οι μεταβολές πρέπει να μελετηθούν. Μια ακόμη δυσκολία εντοπίζεται στην διαδικασία απόφασης για το μέγεθος των μεταβολών που θα εφαρμοστεί σε κάθε παράγοντα κινδύνου ξεχωριστά, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η προσομοίωση.

Ένα ακόμη πού σοβαρό πρόβλημα που εμφανίζεται στην εφαρμογή του Stress Test είναι η δυσκολία προσδιορισμού του συνόλου των παραγόντων του κινδύνου που κρίνεται απαραίτητο να μεταβληθούν και να ελεγχθούν ταυτόχρονα⁸⁸.

⁸⁷ Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

⁸⁸ J.P. Morgan, (1999). «Risk Metrics: Practical Guide (1st edition)», J.P. Morgan & Co, New York.

3.7 Κλίμακα διαβαθμίσεων πιστωτικού κινδύνου

Η κλίμακα διαβαθμίσεων πιστωτικού κινδύνου αποτελεί ουσιαστικά την αφετηρία για την μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου. Με βάση αυτήν την μέθοδο μπορούν να αξιολογηθούν αλλά και να καταταχθούν οι πιστούχοι σε διαφορετικές βαθμίδες ή σε διαφορετικές κατηγορίες πιστωτικού κινδύνου. Οι διαφορετικές αυτές βαθμίδες είναι γνωστές εκ των προτέρων και τυπωμένες σε μια κλίμακα. Η κλίμακα αυτήν καλείται κλίμακα των διαβαθμίσεων του πιστωτικού κινδύνου.

Ο Αγγελόπουλος Π. (2008) δίνει τον ορισμό της κλίμακας στην ΠΔΤΕ 2589/20.8.2007, η οποία αναφέρεται στον υπολογισμό κεφαλαιακών απαιτήσεων έναντι του πιστωτικού κινδύνου σύμφωνα με την προσέγγιση εσωτερικών διαβαθμίσεων. Ως σύστημα διαβαθμίσεως, λοιπόν νοείται *«το σύνολο των μεθοδολογιών, διαδικασιών, ελέγχων, συστημάτων πληροφορικής και βάσεων δεδομένων που υποστηρίζουν την αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου και την ταξινόμηση των χρηματοδοτικών ανοιγμάτων σε βαθμίδες κινδύνου ή σε ομάδες με ομοειδή χαρακτηριστικά κινδύνου, καθώς και την ποσοτικοποίηση των παραμέτρων κινδύνου, ήτοι της αθέτησης υποχρέωσης και της ζημίας για κάθε κατηγορία χρηματοδοτικού ανοίγματος»*⁸⁹.

Υπάρχουν δύο βασικές μέθοδοι οι οποίες χρησιμοποιούνται προκειμένου να πραγματοποιηθεί αυτή η κατάταξη, οι οποίες είναι:

- Η μέθοδος Credit Scoring. Χρησιμοποιείται κυρίως από τα τραπεζικά ιδρύματα για τις χρηματοδοτήσεις ιδιωτών, επαγγελματιών καθώς επίσης και για των μικρών επιχειρήσεων και
- Η μέθοδος Credit Rating. Χρησιμοποιείται για τις χρηματοδοτήσεις μόνο μεγάλων επιχειρήσεων ή για τις τοποθετήσεις σε τίτλους επιχειρήσεων. Ιδιαίτερη σημασία έχουν κάποια βασικά σημεία για αυτές τις δύο μεθόδους τα οποία αναλύονται στη συνέχεια προκειμένου να παρουσιαστεί πιο εύστοχα ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η καθεμία.

Επίσης, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και σε μία ακόμη μέθοδο που είναι γνωστή με το όνομα Behavioural Credit Scoring.

⁸⁹ Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

3.7.1 Credit scoring

Η συγκεκριμένη μέθοδος είναι κατάλληλη για πιστούχους που χρησιμοποιούν μικρού ποσού τραπεζικά ή χρηματοδοτικά προϊόντα τα οποία όμως συνολικά είναι μεγάλου πλήθους. Η τραπεζική αυτή είναι γνωστή στον τραπεζικό κλάδο και ως λιανική τραπεζική⁹⁰.

Η διαδικασία απαιτεί τη διαμόρφωση προγράμματος αξιολόγησης, που λειτουργεί σε ηλεκτρονική εφαρμογή, το οποίο, μετά την εισαγωγή κάποιων στοιχείων από τον αξιολογητή, καταλήγει αυτόματα σε βαθμολόγηση και κατάταξη του δανειζόμενου σε κάποια κατηγορία πιστωτικού κινδύνου. Η τυποποίηση και η αυτοματοποίηση που προσφέρει η μέθοδος αυτή δίνει το πλεονέκτημα της μείωσης του χρόνου αξιολόγησης και έγκρισης της χρηματοδότησης. Το γεγονός αυτό έχει ως άμεση συνέπεια και τη μείωση του κόστους αξιολόγησης. Εμπεριέχει όμως και ένα σημαντικό μειονέκτημα το οποίο είναι η πολύ μεγάλη απόκλιση μεταξύ του αναμενόμενου και του πραγματικού πιστωτικού κινδύνου⁹¹.

Η μέθοδος credit scoring μπορεί να χαρακτηριστεί ως αντικειμενική μέθοδος, αφού για να προκύψει το επιθυμητό αποτέλεσμα χρησιμοποιούνται τυποποιημένα κριτήρια.

Συγχρόνως, η βαθμολογία που προκύπτει πραγματοποιείται χωρίς την παρέμβαση κάποιου εξειδικευμένου στελέχους. Πιο αναλυτικά, η πληροφόρηση που δημιουργείται από την συγκεκριμένη μέθοδο είναι ουσιαστική για την αξιολόγηση του αναλαμβανόμενου επιπέδου κινδύνου μιας πίστωσης. Η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου με συνέπεια έχει ως κύριο σκοπό τη μείωση του κινδύνου των χορηγούμενων πιστώσεων από κάθε πιστωτικό ίδρυμα και την ελαχιστοποίηση συγχρόνως του βαθμού ανάληψης κάθε μορφής «προβληματικών» πιστώσεων. Με την μέθοδο αυτή το τραπεζικό ίδρυμα μειώνει και τις κεφαλαιακές του απαιτήσεις, έναντι του συνόλου των αναλαμβανόμενων πιστοδοτήσεών του. Κατά συνέπεια, η ποιότητα του Συστήματος Βαθμολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας Δανειολήπτη σε ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα επηρεάζει άμεσα τη

⁹⁰ Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ., (2009). «Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

⁹¹ Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

συνεπή αποπληρωμή των χορηγούμενων πιστώσεων.

Για να διεξαχθεί η διαδικασία του συστήματος Credit Scoring θα πρέπει να υπάρχουν κάποια ποιοτικά κριτήρια τα οποία είναι τα δύο ακόλουθα:

- Η αξιοπιστία στην αξιολόγηση της πραγματικής χρηματοοικονομικής θέσης του πελάτη (financial position)
- Η ακρίβεια στην εκτίμηση του κινδύνου που εκτίθεται το πιστωτικό ίδρυμα από την ανάληψη πίστωσης σε μια συγκεκριμένη κατηγορία χρηματοοικονομικής θέσης του πελάτη

Μια από τις πιο σημαντικές λειτουργίες που πραγματοποιούνται και προσφέρονται από το Σύστημα Βαθμολόγησης Πιστοληπτικής Ικανότητας Δανειολήπτη είναι η συλλογή πληροφοριών σχετικών με τον πελάτη από τους υπαλλήλους χορηγήσεων των καταστημάτων του πιστωτικού ιδρύματος. Στη συνέχεια η επεξεργασία των συλλεγόμενων αυτών πληροφοριών συνήθως πραγματοποιείται σε κάποια κεντρική υπηρεσία του ίδιου ιδρύματος⁹².

Οποιοδήποτε σύστημα επεξεργασίας των παραπάνω πληροφοριών πρέπει να περιλαμβάνει τα ακόλουθα βασικά στοιχεία:

- Τις πληροφορίες εισαγωγής.
- Τις πληροφορίες επεξεργασίας.
- Τις πληροφορίες που εξάγονται από το σύστημα⁹³.

Τέλος τα πιο βασικά μοντέλα που χρησιμοποιούνται προκειμένου να υπολογιστεί και να προσδιοριστεί η μέθοδος credit scoring από τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς είναι τα εξής:

- Μοντέλα γραμμικής πιθανότητας.
- Μοντέλο LOGIT.
- Μοντέλο PROBIT.
- Μοντέλο διακριτικής ανάλυσης (Discriminant Analysis).

3.7.2 Credit Rating

Η μέθοδος Credit Rating εφαρμόζεται στην αξιολόγηση και στην κατάταξη σε κατηγορίες πιστωτικού κινδύνου κυρίως μεγάλων επιχειρήσεων, δηλαδή μικρού

⁹² Γαλάτσιος, Κ., (2006). «Διαχείριση του Κινδύνου Επιτοκίων», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

⁹³ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2010). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

αριθμού πιστούχων, αλλά που έχουν μεγάλο ύψος χρηματοδοτήσεων τόσο μεμονωμένα όσο και συνολικά.

Η αξιολόγηση γίνεται από εξειδικευμένα στελέχη της τράπεζας με βάση την προσωπική εμπειρία, τη γνώση και τέλος τη συνεχή παρακολούθηση του κάθε πιστούχου. Η μέθοδος αυτή εμπεριέχει σε μεγάλο βαθμό την υποκειμενική κρίση και για αυτόν τον λόγο χαρακτηρίζεται και είναι γνωστή ως υποκειμενική μέθοδος.

Το Credit Rating καταλήγει σε ακριβέστερα αποτελέσματα και κατά συνέπεια σε ακριβέστερη κατάταξη του δανειζόμενου σε κάποια κατηγορία πιστωτικού κινδύνου, ενσωματώνοντας κάποια σημαντικά στοιχεία που δεν μπορεί να συμπεριληφθούν σε οποιοδήποτε αντικειμενικό σύστημα⁹⁴.

3.7.3 Behavioural Credit Scoring

Σκοπός του Behavioural Credit Scoring είναι η αξιολόγηση της συμπεριφοράς των ήδη υπαρχόντων πελατών της τράπεζας με στόχο την επιπλέον ανάπτυξη των σχέσεών της με την επιχείρηση – πελάτες ώστε να μεγιστοποιηθεί η ικανοποίηση της πελατείας.

Αυτό επιτυγχάνεται με τη διαφοροποίηση των προϊόντων και των υπηρεσιών που προσφέρονται στους καλύτερους πελάτες και επίσης στην βοήθεια και στην στήριξη έτσι ώστε να επιτευχθούν οι στρατηγικοί στόχοι της επιχείρησης.

Το Behavioural Scoring χρησιμοποιεί παρελθούσες πληροφορίες για την εξέλιξη των λογαριασμών των ήδη υπαρχόντων πελατών για μια 12μηνη περίοδο και η ανάπτυξή του στηρίζεται συνήθως σε διαφορετικά χαρακτηριστικά από αυτά που χρησιμοποιούνται για το απλό Credit Scoring.

Υπάρχουν δύο βασικά χαρακτηριστικά τα οποία διαθέτουν τις περισσότερες φορές τη μεγαλύτερη ικανότητα πρόβλεψης της μελλοντικής συμπεριφοράς του κάθε πελάτη. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά είναι πρώτον το είδος των χρηματοδοτούμενων δαπανών του εξεταζόμενου πελάτη και δεύτερον το ιστορικό εξόφλησης του λογαριασμού του.

Χρησιμοποιώντας την μέθοδο του Behavioural Scoring, η ενδιαφερόμενη επιχείρηση μπορεί να αξιολογεί τους υπάρχοντες πελάτες της σε τακτά χρονικά διαστήματα ή και οποτεδήποτε η διοίκηση κρίνει σκόπιμη μια τέτοια αξιολόγηση. Το score των πελατών, δηλαδή η αξιολόγηση του κινδύνου που κάθε

⁹⁴ Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

συγκεκριμένου πελάτη αντιπροσωπεύει, χρησιμοποιείται ως ένδειξη βάσει της οποίας μπορεί να διαφοροποιηθεί η αντιμετώπιση διαφόρων κατηγοριών πελατών, ανάλογα με τον πιστωτικό κίνδυνο που αντιστοιχεί στην καθεμιά κατηγορία.

Το Behavioural Scoring χρησιμοποιείται παράλληλα και για να αξιολογηθούν οι διάφορες δραστηριότητες της επιχείρησης, έτσι ώστε να καταστεί δυνατός ο διαρκής έλεγχος της αποτελεσματικότητας και της εξέλιξης των στρατηγικών προγραμμάτων της, καθώς και η βελτίωσή τους⁹⁵.

3.8 Back Testing

Η διαδικασία του Back Testing είναι το βασικό εργαλείο που χρησιμοποιείται προκειμένου να πραγματοποιηθεί η επικύρωση των μοντέλων μέτρησης της VaR, η οποία αναλύθηκε προηγουμένως.

Το Back-Testing⁹⁶ σύμφωνα με τον J.P. Morgan (1999), είναι ένα στατιστικό μεθοδολογικό πλαίσιο, το οποίο επικυρώνει ότι οι πραγματικές ζημιές που παρατηρούνται, βρίσκονται εντός των ορίων που καθορίζει η εκτιμώμενη VaR. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει συστηματική σύγκριση των ιστορικών εκτιμήσεων της VaR με τις αντίστοιχες ζημιές που παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια του ίδιου χρονικού διαστήματος.

Η διαδικασία του Back-Testing θεωρείται απαραίτητη για την ορθή διαχείριση του χρηματοοικονομικού κινδύνου, αφού παρέχει τη δυνατότητα του ελέγχου του πραγματικού επιπέδου εμπιστοσύνης της εκτιμώμενης Αξίας σε Κίνδυνο.

Σε αρκετές περιπτώσεις διαπιστώνεται από την εφαρμογή του Back-Testing ότι η εκτιμώμενη VaR δεν χαρακτηρίζεται από το επίπεδο εμπιστοσύνης για το οποίο είχε υπολογιστεί. Τότε γίνεται επανέλεγχος του μοντέλου υπολογισμού της VaR προκειμένου να εξετασθεί αν υπάρχει πιθανότητα εσφαλμένων υποθέσεων, λανθασμένων παραμέτρων ή ανακριβούς μοντελοποίησης.

Το Back-Testing αποτελεί κεντρικό και ένα από τα πρωταρχικά ζητήματα και για την Επιτροπή της Βασιλείας, καθώς η τελευταία έχει θεσπίσει ποινές για τις τράπεζες των οποίων τα μοντέλα υπολογισμού της VaR υποεκτιμούν τον κίνδυνο, δηλαδή δεν τον υπολογίζουν σωστά. Οι τράπεζες εκτελούν, ως επί το

⁹⁵ Muolo, P., (1995). «Building a Credit Scoring Bridge», US Banker, pp.71-73.

⁹⁶ Matthew, K. and Thompson J, (2008). «The Economics of Banking», Second edition.

πλείστον, τη διαδικασία του Back-Testing σε μηνιαία ή τριμηνιαία βάση, ώστε να διαπιστώσουν αν η αξιοπιστία των μοντέλων μέτρησης της VaR που χρησιμοποιούν βρίσκεται εντός των αυστηρών ορίων που έχει καθορίσει η Επιτροπή της Βασιλείας⁹⁷.

3.9 Ανάλυση σεναρίων

Συνεχίζοντας την παρουσίαση των τεχνικών και εργαλείων για τη διαχείριση των κινδύνων από τα πιστωτικά ιδρύματα αλλά και όλους τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, θα παρουσιαστεί η ανάλυση σεναρίων, η οποία χρησιμοποιείται για την μέτρηση του κινδύνου αγοράς. Η ανάλυση σεναρίων είναι μία μέθοδος, όπως προέκυψε από την έρευνα, η οποία μπορεί να ερμηνευθεί από δύο διαφορετικά μοντέλα, τα ιστορικά και τα υποθετικά σενάρια. Θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε την λειτουργία και των δύο αυτών μοντέλων.

Αρχικά, λοιπόν, τα ιστορικά σενάρια υιοθετούν τις διαταραχές που εμφανίστηκαν σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Η σωστή επιλογή των χρονικών περιόδων που πρέπει να μελετηθεί είναι βασισμένη στις μεταβολές των τίτλων. Ένας απλός και εύκολος συγχρόνως τρόπος για να πραγματοποιηθεί αυτό το σενάριο είναι να επιλεχθούν οι ημέρες στο παρελθόν που παρουσίασαν μια ιδιαίτερη διαταραχή και να χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να παρατηρηθούν οι αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στους παράγοντες του κινδύνου της αγοράς τις συγκεκριμένες ημέρες που επιλέχθηκαν.

Το δεύτερο μοντέλο που αναφέρεται είναι τα υποθετικά σενάρια. Τα σενάρια αυτά από την άλλη πλευρά ενστερνίζονται ότι οι διαταραχές θεωρούνται προβλέψιμες αλλά είναι σχεδόν απίθανο να συμβούν σε γεγονότα και σε καταστάσεις οι οποίες δεν έχουν ξαναδημιουργηθεί στο παρελθόν. Οι υποθέσεις επομένως που γίνονται από τους ειδικούς σε αυτά τα σενάρια χρησιμοποιούν τις πιο πολλές φορές την ιστορική εμπειρία⁹⁸.

3.10 Αντιμετώπιση λειτουργικού κινδύνου

Σύμφωνα με τις νέες προτάσεις της Επιτροπής της Βασιλείας για την

⁹⁷ J.P. Morgan, (1999). «Risk Metrics: Practical Guide (1st edition)», J.P. Morgan & Co, New York.

⁹⁸ Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ., (2009). «Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων, όλοι ανεξαιρέτως οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί θα πρέπει να υιοθετήσουν κάποιες μεθόδους για να είναι σε θέση να διαχειριστούν και να αναγνωρίσουν τους λειτουργικούς κινδύνους. Η Επιτροπή της Βασιλείας προτείνει τρεις διαφορετικές μεθόδους για τον υπολογισμό των κεφαλαιακών υποχρεώσεων έναντι του λειτουργικού κινδύνου:

- Τη μέθοδο του βασικού δείκτη
- Την τυποποιημένη μέθοδο (standardized approach)
- Την εξελιγμένη μέθοδο μέτρησης (advanced measurement approach)

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας θα αναφέρουμε λίγα πράγματα μόνο για την δεύτερη και για την τρίτη μέθοδο, αφού η πρώτη βρίσκει εφαρμογή μόνο σε πολύ μικρά τραπεζικά ιδρύματα.

3.10.1 Τυποποιημένη προσέγγιση

Μια πολύ βασική μέθοδος διαχείρισης του λειτουργικού κινδύνου από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι η τυποποιημένη μέθοδος (Standardized approach). Αυτή η μέθοδος προτείνει εξειδίκευση των συντελεστών με βάση την τραπεζική δραστηριότητα και την χρήση διαφορετικών δεικτών για κάθε διαφορετική περίπτωση.

Με βάση την τυποποιημένη μέθοδο, οι τράπεζες χωρίζουν τις δραστηριότητες τους σε οκτώ κατηγορίες οι οποίες ονομάζονται business lines και είναι οι εξής:

- Εταιρική Χρηματοδότηση
- Αγοροπωλησία Τίτλων
- Λιανική Τραπεζική
- Εμπορική Τραπεζική
- Πληρωμές και Διακανονισμοί
- Υπηρεσίες Αντιπροσώπευσης
- Διαχείριση Περιουσιακών Στοιχείων
- Λιανική Χρηματομεσιτεία

Πριν όμως μπορέσουν τα τραπεζικά ιδρύματα να χρησιμοποιήσουν τη συγκεκριμένη μέθοδο θα πρέπει να ικανοποιούν μια σειρά από κάποια ποιοτικά

κριτήρια τα οποία ορίζονται από την Τράπεζα της Ελλάδος (2005)⁹⁹. Τα κριτήρια αυτά επιγραμματικά είναι:

- Η ύπαρξη επαρκώς στελεχωμένης μονάδας για τη διαχείριση του λειτουργικού κινδύνου.
- Ένα τεκμηριωμένο και επαρκές σύστημα για την εκτίμηση και τη διαχείριση του λειτουργικού κινδύνου.
- Η ύπαρξη διαδικασιών συστηματικής παρακολούθησης των δεδομένων που σχετίζονται με τον λειτουργικό κίνδυνο.
- Τακτική και ανεξάρτητη επανεξέταση του συστήματος.
- Η ύπαρξη συστήματος αναφοράς προς τη Διοίκηση.

3.10.2 Εξελιγμένη μέθοδος μέτρησης

Τέλος σχετικά με την εξελιγμένη μέθοδο μέτρησης (advanced measurement approach) οι τράπεζες υπολογίζουν τις κεφαλαιακές απαιτήσεις με βάση την δική τους μεθοδολογία αποτίμησης λειτουργικών κινδύνων. Για να εφαρμοσθεί η μεθοδολογία θα πρέπει να εκπληρώνονται μια σειρά από ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια. Η συγκεκριμένη μεθοδολογία αναπτύσσεται ιδιαίτερα από τις τράπεζες, οι οποίες έχουν διεθνή δραστηριοποίηση.

Η μέθοδος υπολογίζει, από ιστορικά δεδομένα και για συγκεκριμένες παραμέτρους, την πιθανότητα να συμβούν ανάλογες περιπτώσεις σε κάποιο βάθος χρόνου και τη μέση απώλεια ανά περίπτωση.

Για να υιοθετήσουν, βέβαια, τα πιστωτικά ιδρύματα την εξελιγμένη μέθοδο μέτρησης, θα πρέπει να πληρούν κάποια ποιοτικά κριτήρια τα οποία είναι τα εξής¹⁰⁰:

- Ενσωματωμένο εσωτερικό σύστημα μέτρησης λειτουργικού κινδύνου στην καθημερινή διαδικασία διαχείρισης κινδύνων.
- Ανεξάρτητη μονάδα διαχείρισης λειτουργικού κινδύνου.
- Τα ανοίγματα σε λειτουργικό κίνδυνο και οι σχετικές ζημιές θα πρέπει να αποτελούν αντικείμενο τακτικών αναφορών.
- Το σύστημα διαχείρισης λειτουργικού κινδύνου θα πρέπει να είναι

⁹⁹ Σταϊκούρας, Χ., (2005). «Τραπεζική Χρηματοοικονομική» Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

¹⁰⁰ Linsmeier, T. J., Pearson, D. N., (1996). *Risk Measurement: An introduction to Value at Risk*, University of Illinois at Urbana-Champaign, Vol. July..

πλήρως και γραπτώς τεκμηριωμένο.

- Η διαδικασία διαχείρισης και τα συστήματα μέτρησης λειτουργικού κινδύνου θα υπόκεινται σε τακτική επανεξέταση από εσωτερικούς ή/και εξωτερικούς ελεγκτές.
- Πιστοποίηση του συστήματος μέτρησης του λειτουργικού κινδύνου από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς¹⁰¹.

Υπάρχουν όμως και κάποια ποσοτικά κριτήρια που πρέπει να υιοθετηθούν τα οποία είναι τα εξής:

- Διαδικασίες.
- Εσωτερικά δεδομένα ζημιών.
- Εξωτερικά δεδομένα ζημιών.
- Ανάλυση σεναρίων¹⁰².
- Παράγοντες επιχειρηματικού περιβάλλοντος και εξωτερικού ελέγχου¹⁰³.

3.11 Ανάλυση ευαισθησίας – συναλλαγματικών θέσεων

Η βασική μέθοδος μέτρησης της αναμενόμενης μεταβολής της καθαρής θέσης ενός πιστωτικού ιδρύματος ή της αποτίμησης ενός χαρτοφυλακίου, η οποία οφείλεται στον συναλλαγματικό κίνδυνο τον οποίο έχει αναλάβει το εκάστοτε πιστωτικό ίδρυμα ή ο επενδυτής, είναι η Ανάλυση Ευαισθησίας των Συναλλαγματικών Θέσεων (FX Sensitivity Analysis) ή αλλιώς, όπως είναι ευρέως γνωστή, η Ανάλυση των Συναλλαγματικών Ανοιγμάτων.

Πρώτο βήμα για να πραγματοποιηθεί η μέτρηση του συναλλαγματικού κινδύνου αποτελεί ο υπολογισμός της καθαρής συναλλαγματικής θέσης ανά νόμισμα, η οποία προκύπτει με την αφαίρεση από τις θετικές θέσεις (long positions) των αρνητικών θέσεων (short positions) που διατηρεί σε κάθε νόμισμα.

Στην συνέχεια, εφόσον έχουν υπολογιστεί και είναι πλέον γνωστές οι

¹⁰¹ Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ., (2009). «Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

¹⁰² <http://www.bankofgreece.gr> Τράπεζα της Ελλάδος, (2005). «Λειτουργικός Κίνδυνος: Μέθοδοι του Βασικού Δείκτη και Τυποποιημένη», τεύχος Μαΐου.

¹⁰³ Basel Committee on Banking Supervision, (June 2006). «International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework», Basel, Bank for International Settlements.

καθαρές συναλλαγματικές θέσεις και υποθέτοντας ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες εκφράζονται με τον έμμεσο τρόπο, βάσει προβλέψεων για τις πιθανές μεταβολές των ισοτιμιών τα αποτελέσματα είναι τα εξής:

- Υποτίμηση ή διολίσθηση του εγχωρίου νομίσματος. Σε αυτήν την περίπτωση απαιτούνται δηλαδή λιγότερες μονάδες ξένου νομίσματος για να αγοραστεί μια μονάδα εγχωρίου νομίσματος ή διαφορετικά η ισοτιμία μειώνεται.
- Ανατίμηση του εγχωρίου νομίσματος. Σε αυτήν την περίπτωση απαιτούνται περισσότερες μονάδες ξένου νομίσματος για να αγοραστεί μία μονάδα εγχωρίου νομίσματος ή διαφορετικά η ισοτιμία αυξάνεται¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Κοσμίδου, Κ., (2006). *Μια Χρηματοοικονομική Ανάλυση των Τραπεζικών Ιδρυμάτων Σήμερα*, Επιστημονικό Marketing Management, τεύχος Ιουνίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

4.1 Το χρηματοπιστωτικό σύστημα και ο ρόλος της κεντρικής Τράπεζας

Στην εποχή μας, κάθε χώρα ανεξαρτήτως μεγέθους και οικονομίας, περιλαμβάνει στο τραπεζικό της σύστημα μια κεντρική τράπεζα (central bank). Οι κεντρικές τράπεζες αποτελούν συχνά το εργαλείο και το μέσο εφαρμογής της επιθυμητής νομισματικής πολιτικής κάθε χώρας. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να τονίσουμε ότι ο ακριβής ρόλος της κεντρικής τράπεζας διαφέρει από χώρα σε χώρα.

Ο ρόλος που διαθέτει σχετίζεται άμεσα με το πόσο ανεξάρτητη είναι έναντι της εκτελεστικής εξουσίας (δηλαδή με το αρμόδιο Υπουργείο Οικονομικών).

Σε κάθε περίπτωση όμως, η κεντρική τράπεζα έχει να επιτελέσει ουσιαστικά τρεις βασικούς ρόλους:

- Είναι η αρχή στην οποία έχει παραχωρηθεί το αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης του εθνικού νομίσματος της κάθε χώρας. Διαθέτει συνεπώς το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο.
- Διατηρεί επίσης την υποχρέωση να ασκεί την κατάλληλη νομισματική πολιτική η οποία πρέπει να εξασφαλίζει τη σταθερότητα των τιμών στην οικονομία της χώρας.
- Αποτελεί συχνά, όπως στην περίπτωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, την εποπτεύουσα αρχή του τραπεζικού συστήματος¹⁰⁵.

4.1.1 Η Τράπεζα της Ελλάδος

Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι η κεντρική τράπεζα της χώρας. Ιδρύθηκε το 1927 βάσει ενός Παραρτήματος του Πρωτοκόλλου της Γενεύης και άρχισε να λειτουργεί τον Μάιο του επόμενου έτους (1928). Έχει συσταθεί με τη μορφή ανωνύμου εταιρίας. Ως έδρα της ορίζεται από το Καταστατικό της η Αθήνα, ενώ

¹⁰⁵ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2010). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

διατηρεί 18 υποκαταστήματα, 38 πρακτορεία και 8 θυρίδες σε ολόκληρη την Ελλάδα¹⁰⁶.

Από τον Ιανουάριο 2001 η Τράπεζα της Ελλάδος αποτελεί αναπόσπαστο μέλος του Ευρωσυστήματος, που απαρτίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που ανήκουν στη ζώνη του ευρώ. Από αυτή την στιγμή η Τράπεζα της Ελλάδος συμβάλλει με τη δράση της στην επίτευξη των στόχων και στην εκτέλεση των καθηκόντων του Ευρωσυστήματος, το οποίο χαράσσει και εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ.

Η Τράπεζα της Ελλάδος είναι αρμόδια για την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος στην Ελλάδα και για τη διαφύλαξη της σταθερότητας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Παρόλα αυτά, ως πρωταρχικός σκοπός ορίζεται από το καταστατικό της η διασφάλιση της σταθερότητας του γενικού επιπέδου των τιμών της χώρας. Στο βαθμό που δεν επηρεάζεται η επίτευξη του πρωταρχικού της σκοπού, η Τράπεζα έχει την δυνατότητα να στηρίζει τη γενική οικονομική πολιτική της κυβέρνησης. Κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, έχει κατοχυρωθεί η θεσμική, προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία της, αλλά και η άσκηση δημοκρατικού ελέγχου εκ μέρους της Βουλής.

Οι αρμοδιότητες της Τράπεζας διακρίνονται σε αυτές που εντάσσονται στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος και σε άλλες αρμοδιότητες, και συνοπτικά είναι οι εξής¹⁰⁷:

1. Αρμοδιότητες στο πλαίσιο του Ευρωσυστήματος:

- Συμμετέχει στη χάραξη της ενιαίας νομισματικής πολιτικής της ζώνης του ευρώ και την εφαρμόζει στην Ελλάδα.
- Ασκει την επίβλεψη των συστημάτων και των μέσων πληρωμών των τραπεζικών ιδρυμάτων της χώρας, με σκοπό τη διασφάλιση της σταθερότητας, της αξιοπιστίας και της αποδοτικότητάς τους.
- Προωθεί απαραίτητες ρυθμίσεις για τη διατήρηση της εθνικής χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και την αποτελεσματική διαχείριση των πιθανών χρηματοπιστωτικών κρίσεων.

¹⁰⁶ Γκόρτσος, Χ., (2006). «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα», Εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα.

¹⁰⁷ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2007). «Εισαγωγή στις τραπεζικές σπουδές», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Εκπαιδευτικά Εγχειρίδια, Αθήνα.

- Συλλέγει στατιστικά στοιχεία από νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (δηλαδή, τις τράπεζες και τα αμοιβαία κεφάλαια διαχείρισης διαθεσίμων).
- Εκδίδει τραπεζογραμμάτια ευρώ, τα οποία κυκλοφορούν ως νόμιμο χρήμα, μετά από την ειδική έγκριση της ΕΚΤ. Είναι επίσης αρμόδια για την κυκλοφορία και διαχείριση των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων ευρώ στην Ελλάδα.
- Τέλος, φροντίζει για την προμήθεια των αναγκαίων ποσοτήτων ανά αξία, είτε από το Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξίων (ΙΕΤΑ), είτε από διασυνοριακές χρηματαποστολές, καθώς και για την ασφαλή αποθήκευση, διακίνηση και την επανακυκλοφορία ή την καταστροφή τους. Μεριμνά και επιβλέπει για τον ομαλό εφοδιασμό της οικονομίας.

2. Άλλες Αρμοδιότητες της Τράπεζας της Ελλάδος¹⁰⁸:

- Εποπτεύει τα πιστωτικά ιδρύματα καθώς και ορισμένες κατηγορίες επιχειρήσεων που ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα της οικονομίας.
- Έχει την ευθύνη για τη διαχείριση και τη λειτουργία του Συστήματος Παρακολούθησης Συναλλαγών επί Τίτλων με Λογιστική Μορφή (Άυλοι Τίτλοι).
- Έχει την ευθύνη της λειτουργίας της Ηλεκτρονικής Δευτερογενούς Αγοράς Τίτλων (ΗΔΑΤ).
- Έχει αναλάβει το χρηματικό διακανονισμό των συναλλαγών της ΕΧΑΕ μέσω του συστήματος SMART (System for Money Settlement of Athex Reconciled Transactions).
- Κατέχει και διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας στα οποία περιλαμβάνονται τα σε συνάλλαγμα και σε χρυσό διαθέσιμα της Τράπεζας της Ελλάδος και του Ελληνικού Δημοσίου.
- Εξυπηρετεί το Ελληνικό Δημόσιο ως ταμίας και εντολοδόχος του.
- Καταρτίζει και δημοσιεύει στατιστικά στοιχεία που αφορούν την ελληνική οικονομία και διενεργεί εξειδικευμένες στατιστικές έρευνες.

¹⁰⁸ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2007). «Εισαγωγή στις τραπεζικές σπουδές», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Εκπαιδευτικά Εγχειρίδια, Αθήνα.

- Δημοσιεύει εκθέσεις και διεξάγει ερευνητικό έργο στο πλαίσιο της παρακολούθησης και της ανάλυσης της οικονομικής συγκυρίας και της νομισματικής πολιτικής.

4.2 Η σημασία του τραπεζικού συστήματος στην ελληνική οικονομία

Το τραπεζικό σύστημα αποτελεί τη βάση του χρηματοοικονομικού συστήματος, το οποίο αποτελείται από τις χρηματοοικονομικές αγορές, τα χρηματοοικονομικά προϊόντα και τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς (Νούλας, 2000) 41.

Η βασική λειτουργία του χρηματοοικονομικού συστήματος είναι η διευκόλυνση της μεταφοράς κεφαλαίων από τις πλεονασματικές μονάδες στις ελλειμματικές μονάδες της οικονομίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Απρίλιο του 2011, στην Ελλάδα ήταν εγκατεστημένα και λειτουργούσαν 62 πιστωτικά ιδρύματα (έναντι 65 τον Νοέμβριο του 2010), εκ των οποίων¹⁰⁹:

- 34 πιστωτικά ιδρύματα (18 εμπορικές και 16 συνεταιριστικές τράπεζες),
- 22 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- 5 υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν έδρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, καθώς δεν υπάγονται στο καθεστώς της αμοιβαίας αναγνώρισης, και
- 1 πιστωτικό ίδρυμα που έχει εξαιρεθεί από την εφαρμογή του ν.3601/2007, δηλαδή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Τα κεφάλαια που αντλήθηκαν από τον χρηματοπιστωτικό τομέα και τις τράπεζες το 2010 μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών διαμορφώθηκαν σε €3.192,5 εκατ. έναντι €3.823,6 εκατ. το 2009, παρουσίασαν δηλαδή μια μείωση της τάξης του 16,5%, έναντι της αντίστοιχης μείωσης κατά 18,4% των κεφαλαίων που αντλήθηκαν από το σύνολο των εισηγμένων εταιρειών (€3.472,2 το 2010 έναντι

¹⁰⁹ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2010). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

€4.255,2 το 2009). Ωστόσο, το γεγονός ότι το σύνολο των κεφαλαίων που άντλησαν οι εταιρείες του χρηματοπιστωτικού τομέα ανέρχεται στο 92% του συνόλου των αντληθέντων κεφαλαίων μέσω του Χρηματιστηρίου Αθηνών, αποτελεί απόδειξη για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στις μετοχές των εταιρειών του τραπεζικού κλάδου (Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, 2011)¹¹⁰.

Για να γίνει αντιληπτή η σημασία των τραπεζών στα πλαίσια της οικονομίας και του χρηματοοικονομικού συστήματος θα πρέπει να γίνει αναφορά στην Ασύμμετρη Πληροφόρηση και συγκεκριμένα στα προβλήματα που δημιουργεί στο τραπεζικό σύστημα. Τα προβλήματα αυτά είναι δύο: η αντίστροφη επιλογή (Adverse Selection) και ο ηθικός κίνδυνος (Moral Hazard).

Η αντίστροφη επιλογή είναι ένα πρόβλημα ασύμμετρης πληροφόρησης το οποίο σημειώνεται πριν τη διεξαγωγή μίας συναλλαγής και οφείλεται στο γεγονός ότι οι μη αξιόχρεες μονάδες είναι εκείνες οι οποίες θα ενεργήσουν αποτελεσματικότερα προκειμένου να χρηματοδοτηθούν με ένα δάνειο (Mishkin, 1996).¹¹¹ Στην εμφάνιση των προβλημάτων ασύμμετρης πληροφόρησης στις αγορές αναφέρονται οι Myers, Majluf (1984)¹¹² και Greenwald et al. (1984)¹¹³. Ο ηθικός κίνδυνος είναι το πρόβλημα στο οποίο ένα συμβαλλόμενο μέρος που απομονώνεται από τον κίνδυνο μπορεί να συμπεριφερθεί διαφορετικά από τον τρόπο που θα συμπεριφερόταν εάν εκτιθόταν πλήρως στον κίνδυνο.

Οι τράπεζες, όμως, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στα χρηματοοικονομικά συστήματα παγκοσμίως, καθότι έχουν τέτοια δομή ώστε να μειώνουν σε μεγάλο βαθμό τα δύο προαναφερθέντα προβλήματα.

Πραγματοποιούν κέρδη από τις πληροφορίες που αποκτούν, συνάπτοντας με τις καλύτερες επιχειρήσεις δάνεια που δε διαπραγματεύονται δευτερογενώς. Επιπλέον, οι τράπεζες αναλαμβάνουν την επίβλεψη των δανειζόμενων επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να αποτρέπονται τα προβλήματα του ηθικού

¹¹⁰ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2007). «Εισαγωγή στις τραπεζικές σπουδές», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Εκπαιδευτικά Εγχειρίδια, Αθήνα.

¹¹¹ Mishkin, S.F., (1996). *Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective*, National Bureau of Economic Research, Working Paper 5600.

¹¹² Myers, S.C., and Majluf, N.S., (1984). *Corporate Financing and Investment Decisions When Firms Have Information that Investors Do Not Have*, Journal of Financial Economics, Vol. 13, pp. 187-221.

¹¹³ Reenwald, B., Stein J., (1988). *The task force report: The reasoning behind the recommendations*, Journal of Economic Perspectives, Vol. 2, pp. 3-23.

κινδύνου.

Τέλος, οι τράπεζες μπορούν επίσης να λύνουν τα προβλήματα που προκαλεί η ασύμμετρη πληροφόρηση. Για παράδειγμα, η ικανότητά τους να δεσμεύονται μακροπρόθεσμα με μια πελατειακή σχέση έχει άμεση σχέση με τα οφέλη που θα αποκομίσουν από τις πληροφορίες που συγκεντρώνουν. Επιπλέον, η παρακολούθηση των δανειοδοτούμενων μονάδων παρουσιάζει οικονομίες κλίμακας και άρα μπορούν να μειώσουν σημαντικά το κόστος τους (Diamond, 1984), ενώ είναι αποτελεσματικές και στην αποτροπή των δανειοδοτούμενων επιχειρήσεων από πολύ ριψοκίνδυνες ενέργειες, καθώς μπορούν να σταματήσουν τη χρηματοδότησή τους (Stiglitz & Weiss, 1983)¹¹⁴.

4.3 Η ελληνική οικονομία πριν την κρίση χρέους της ευρωζώνης

Η ένταξη της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ το 2001 έγινε δυνατή χάρη στη σημαντική βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας κατά τη δεκαετία του 1990. Η δημοσιονομική προσαρμογή ήταν ιδιαίτερα αξιοσημείωτη, δεδομένου ότι, σε αντίθεση με προηγούμενες περιόδους, δημιουργήθηκε πρωτογενές πλεόνασμα, με αποτέλεσμα το δημοσιονομικό έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ να διαμορφωθεί το 1999 στο 3%, που ήταν απαραίτητη προϋπόθεση ένταξης.

Παράλληλα, οι δείκτες ανταγωνιστικότητας, ενώ είχαν παρουσιάσει σημαντική χειροτέρευση τη δεκαετία του 1980, εμφάνισαν στη συνέχεια τάσεις σταθεροποίησης.

Η ελληνική οικονομία, από την ένταξή της στην ΟΝΕ, έπρεπε να συμμορφώνεται με κάποιους κανόνες, όπως το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης ήταν μια συμφωνία μεταξύ των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ με στόχο τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και την τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας εντός της ΟΝΕ¹¹⁵. Το Σύμφωνο αποσκοπούσε στο να διασφαλιστεί ότι η συνέχιση της σύγκλισης, ενώ προέβλεπε κυρώσεις σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των χωρών της ζώνης του ευρώ. Το Σύμφωνο εγγυόταν μια διαρκή διαχείριση των δημόσιων οικονομικών και περιελάμβανε ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης

¹¹⁴ Stiglitz, J.E., and Weiss, A. (1983). *Incentive Effects of Terminations: «Applications to Credit and Labour markets*, American Economic Review, Vol. 73, pp. 912-927.

¹¹⁵ Από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: www.europa.eu

σε περίπτωση που το έλλειμμα κάποιας χώρας-μέλους υπερέβαινε το κριτήριο του 3%, καθώς και σε ένα σύνολο ρυθμίσεων αποτρεπτικού χαρακτήρα ώστε τα κράτη μέλη να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα¹¹⁶.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα κράτη-μέλη που συμμετείχαν στη ζώνη του ευρώ δεσμεύονταν για την επιδίωξη ενός ισοσκελισμένου προϋπολογισμού με την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών τους, ώστε να ανακτήσουν τα περιθώρια ελιγμών στην άσκηση της δημοσιονομικής τους πολιτικής. Αυτή η επιδίωξη ήταν αναγκαία για την προετοιμασία της Ευρώπης να αντιμετωπίσει τις συνέπειες της γήρανσης του πληθυσμού της. Κάθε εναλλακτική “συμπεριφορά” θα μετέθετε στις επόμενες γενιές το βάρος των ελλειμμάτων που θα είχαν ενδεχομένως συσσωρεύσει οι προγενέστερες γενιές. Επιπλέον, η διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, με την επίτευξη υγιών δημόσιων οικονομικών στα κράτη - μέλη, εξασφάλιζε τη μακροπρόθεσμη οικονομική σύγκλιση και ανάπτυξη.

Ενώ υπήρχε αυτό το πλαίσιο στην Ευρώπη, η ελληνική οικονομία σημείωνε τα διπλάσια ποσοστά αύξησης του ΑΕΠ σε σχέση με τις χώρες της ζώνης του ευρώ (4,2% στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2007, έναντι 2,1% στη ζώνη του ευρώ). Η οικονομική ανάπτυξη που επιτεύχθηκε κατά την εν λόγω περίοδο επιβραδύνθηκε το 2008, οπότε ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ υποχώρησε στο 2% το 2008, διατηρώντας ωστόσο μια θετική διαφορά 1,4 εκατοστιαίας μονάδας από το μέσο ρυθμό ανάπτυξης της ευρωζώνης (Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, 2011)¹¹⁷.

Η ανάπτυξη αυτή στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο σε αυξήσεις της ζήτησης, οι οποίες τροφοδοτούνταν από την ευκολότερη πρόσβαση των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών σε πιστώσεις χάρη στα χαμηλότερα επιτόκια, και συνυπήρξε με την εμφάνιση δίδυμων ελλειμμάτων, δηλ. δημοσιονομικού ελλείμματος και ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (Ζωγραφάκης & Σπαθής, 2011).

Η βελτίωση όμως αυτή των οικονομικών μεγεθών δεν διατηρήθηκε. Αυτό οφείλεται στη μεταβολή της κατεύθυνσης της οικονομικής πολιτικής, η οποία από το 2002 και μετά χαρακτηρίζεται από παροχές και διεύρυνση των κρατικών παρεμβάσεων (Alpha Bank, 2010). Εκτιμάται ότι κατά την περίοδο 2001-2009 η

¹¹⁶ Από την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: www.europa.eu

¹¹⁷ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας υποχώρησε σημαντικά.

Παρόμοιες τάσεις παρατηρήθηκαν και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημαντικές απώλειες στην ανταγωνιστικότητά τους σημείωσαν επίσης η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία¹¹⁸.

Η απώλεια ανταγωνιστικότητας, σε συνδυασμό με την αδυναμία κατάλληλης προσαρμογής της συναλλαγματικής ισοτιμίας, είχε επιπτώσεις στην δημοσιονομική πολιτική (Artus, 2007). Πιο συγκεκριμένα, μετά τη νομισματική ενοποίηση, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την απώλεια ανταγωνιστικότητάς τους, οι προαναφερθείσες χώρες εκμεταλλεύτηκαν τη μεγαλύτερη και με μικρότερο κόστος δυνατότητα δανεισμού που τους παρείχε το ενιαίο νόμισμα και αύξησαν τα δημοσιονομικά τους ελλείμματα, ασκώντας έντονα επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Στην περίπτωση της Ελλάδος, προς την κατεύθυνση αυτή συνέβαλε και η αναθεώρηση του ΑΕΠ προς τα άνω κατά 9,6%. Αυτή η κίνηση είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρέχοντας τη δυνατότητα στην κυβέρνηση να δανείζεται με μεγαλύτερη ευχέρεια τα επόμενα χρόνια.

Παρά την απώλεια ανταγωνιστικότητας, οι πολιτικές αυτές, σε συνδυασμό με το ευνοϊκό γενικότερο οικονομικό περιβάλλον, συνετέλεσαν στη διατήρηση υψηλών ρυθμών ανάπτυξης στην Ελλάδα μέχρι το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης, το 2008. Η μεγάλη αύξηση του χρέους οφείλεται αφενός στην οικονομική κρίση (πακέτο ενίσχυσης τραπεζών, επιδόματα ανεργίας, αύξηση τόκων, πτώση εσόδων από φόρους κ.λπ.) και αφετέρου στην υπερβολική αύξηση ορισμένων δαπανών λόγω της προεκλογικής περιόδου του 2009 (προσλήψεις στο Δημόσιο, αύξηση μισθών κ.λπ.). Η εξέλιξη του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ εμφανίζεται δραματική μετά το 2009, και λόγω του γεγονότος ότι οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ είναι αρνητικοί. Η αύξηση των ελλειμμάτων και του χρέους της ελληνικής κυβέρνησης κατά τα έτη 2008- 2009, σε συνδυασμό με τη διεθνή οικονομική κρίση, που συρρίκνωσε την παγκόσμια ρευστότητα, προκάλεσε σοβαρές δυσκολίες στη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων αυτών (Ζωγραφάκης & Σπαθής, 2011).

Μετά τις πρόσφατες αναθεωρήσεις των δημοσιονομικών μεγεθών, σε συνδυασμό με τις αποτυχημένες προσπάθειες στο πεδίο της δημοσιονομικής

¹¹⁸ Davies, H. and Green D. (2010). «Banking on the Future: The Fall and Rise of Central Banking», Princeton University Press.

προσαρμογής, έχει γίνει απαγορευτική για την Ελλάδα η συνέχιση της χρηματοδότησης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του πολύ μεγάλου χρέους από τις διεθνείς αγορές κεφαλαίων. Μέσα σ' αυτό το δυσμενές οικονομικό κλίμα, η ελληνική οικονομία θα πρέπει ν' αλλάξει πορεία, χωρίς κανένα εργαλείο νομισματικής ή συναλλαγματικής πολιτικής, με μόνο διαθέσιμο όπλο τη δημοσιονομική πολιτική, την οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει μόνο προς την κατεύθυνση που οδηγεί σε μεγαλύτερη ύφεση, εφόσον η κρίση του χρέους απαγορεύει μια επεκτατική κατεύθυνση¹¹⁹.

4.4 Πηγές κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων πριν και μετά την κρίση

Οι ελληνικές τράπεζες, παρότι έδειχναν ανεπηρέαστες στα αρχικά στάδια της κρίσης, αφενός λόγω της μικρής έκθεσής τους σε τοξικά προϊόντα, και αφετέρου λόγω του συγκριτικά μικρότερου χρηματοδοτικού ανοίγματος έναντι του ευρωπαϊκού μέσου όρου ως απόρροια του μικρότερου λόγου δανείων προς καταθέσεις, εν τέλει εισήλθαν σε μια μακρά περίοδο αποκλεισμού τους από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές.

Αυτή η πρωτόγνωρη εξέλιξη είχε αρνητικά επακόλουθα στη λειτουργία τους και απείλησε ακόμη και την επιβίωσή τους, ύστερα από μια πενταετία (2002 - 2007) όπου οι ελληνικές τράπεζες αναπτύσσονταν ραγδαία, τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο με την εξάπλωσή τους κατά κύριο λόγο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, όσο και σε επίπεδο τραπεζικών προϊόντων, με την είσοδό τους σε νέες αγορές χρηματοοικονομικών προϊόντων¹²⁰.

Ένας από τους παράγοντες που επηρέασαν την επιτυχία τους ήταν η χονδρική χρηματοδότηση. Είναι γεγονός, ότι τα μεγέθη της χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών από τις αγορές ακολούθησαν μια θετική πορεία, όπου με αφετηρία το 1999, διέγραφαν τροχιά σύγκλισης με τον μέσο όρο των μεγεθών των ευρωπαϊκών τραπεζών. Οι δυνατότητες άντλησης μεσοπρόθεσμης ρευστότητας ενισχύονταν κάθε χρόνο, καθώς οι αγορές γνώριζαν τον ελληνικό πιστωτικό

¹¹⁹ Ζωγραφάκης, Σ., Σπαθής, Π., (2011). *Οικονομική κρίση και ελληνική οικονομία: το τέλος των αποκλίσεων και επιπτώσεις*, στο: Τράπεζα της Ελλάδας, «Η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά, εξελίξεις και προκλήσεις», Ομιλίες Ημερίδας 22 Μαρτίου 2010.

¹²⁰ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

κίνδυνο¹²¹.

Ένα ακόμη ποιοτικό γνώρισμα της μορφής της χρηματοδότησης των ελληνικών τραπεζών ήταν η πρόσβασή τους σε εύκολο, γρήγορο και φθινό δανεισμό από άλλες τράπεζες σε ποσοστό 60% και από επενδυτές στην Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη σε ποσοστό 70% της χονδρικής χρηματοδότησής τους. Η επιτυχία τους στο συγκεκριμένο επενδυτικό κοινό τις ωθούσε να βολιδοσκοπούν σχεδόν αποκλειστικά επενδυτές με παρόμοια χαρακτηριστικά.

Με σχετική καθυστέρηση όλες οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες ανέλαβαν πρωτοβουλίες για τη διαφοροποίηση της επενδυτικής τους βάσης προς νέες αγορές και νέα προϊόντα. Πιο συγκεκριμένα, ξεκίνησαν την εξέταση προτάσεων διεθνών οίκων για την είσοδό τους στην αγορά της Αμερικής, για να προσελκύσουν πιστοποιημένους επενδυτές. Ο αρχικός δισταγμός των τραπεζών για τη δραστηριοποίησή τους ως ξένοι εκδότες σε πιο αυστηρές, ελεγχόμενες και ακριβές αγορές δανεισμού εκτός Ευρώπης, μειώθηκε όταν οι ευρωπαϊκές αγορές εμφάνισαν σημάδια κορεσμού, οριοθετώντας τη δυνατότητα απορρόφησης ελληνικών κρατικών και τραπεζικών ομολόγων και διευρύνοντας τα πιστωτικά περιθωριά τους το 2007. Ωστόσο, το φθινόπωρο του 2007 με τη διάχυση των προβλημάτων της αγοράς των στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ στις κεφαλαιαγορές, οι αγορές παρουσίασαν σημάδια εσωστρέφειας, καθώς επλήγη η εμπιστοσύνη των επενδυτών, με αποτέλεσμα να αποφεύγουν την ανάληψη πιστωτικού κινδύνου εκτός των συνόρων της χώρας τους. Μια συνέπεια της κατάρρευσης της αγοράς των δομημένων χρηματοδοτήσεων ήταν η αναβολή όλων των τιτλοποιήσεων, με αποτέλεσμα να αποθαρρυνθεί η αυτοχρηματοδότηση των στοιχείων του ενεργητικού¹²².

Στις αρχές του 2008, στην προσπάθειά τους για επιστροφή στις παραδοσιακές αγορές χρηματοδότησης, οι ελληνικές τράπεζες αντιμετώπισαν δυσκολίες, αφού η εμπιστοσύνη μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων βρισκόταν σε χαμηλό επίπεδο, λόγω της αβεβαιότητας για την ευρωστία τους. Η διατραπεζική αγορά ήταν σχεδόν ανύπαρκτη και οι μόνες διαθέσιμες βραχυχρόνιες πηγές χρηματοδότησης ήταν ο δανεισμός τίτλων *repos* και τα εμπορικά γραμμάτια. Σε

¹²¹ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

¹²² Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, οι ιδιωτικές τοποθετήσεις δεν μπορούσαν να αναπληρώσουν το χρηματοδοτικό κενό, με τις τράπεζες να στρέφονται σε εκδόσεις χρέους με τη μορφή δανείων. Αυτός ο νεωτερισμός επικράτησε γιατί οι επενδυτές τα κατέτασσαν στην κατηγορία «δάνεια και απαιτήσεις» και, συνεπώς, απέφευγαν την αποτίμησή τους σε μια εποχή με αυξημένη μεταβλητότητα τιμών στα χρεόγραφα.

Η επεκτατική πολιτική των ελληνικών τραπεζών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη συνεχιζόταν με τον ίδιο ρυθμό και απορροφούσε ένα μεγάλο μέρος του αποθέματος ρευστών διαθεσίμων τους για την εξυπηρέτηση αναγκών όπως¹²³:

- η ανοικτή γραμμή χρηματοδότησης ενεργητικού των θυγατρικών τραπεζών και εκχώρησης υποχρεωτικών διαθεσίμων στις τοπικές κεντρικές τράπεζες,
- η τακτική κεφαλαιακή ενίσχυση, και
- η διαρκής κάλυψη λειτουργικών δαπανών.

Το τρίπτυχο αυτό ενίοτε συνοδευόταν από αναγκαστική μετατροπή ευρώ στο τοπικό νόμισμα της κάθε χώρας, με αποτέλεσμα τη δέσμευση ρευστότητας σε χώρες με αρκετά προβλήματα στη λειτουργία των χρηματαγορών. Ως εκ τούτου, το 65% των στοιχείων του ενεργητικού τους κατά μέσο όρο χρηματοδοτούταν από τη μητρική τράπεζα στην Ελλάδα μέσω μιας πλήρως κεντρικής διαδικασίας που εστίαζε στους παραδοσιακούς επενδυτές στην Ευρώπη.

Τότε επέρχεται η πτώχευση της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008, ανατρέποντας τα δεδομένα στις αγορές. Το γεγονός αυτό επιταχύνει τη λήψη μέτρων από τις εποπτικές αρχές, που έως το σημείο αυτό έδειχναν να πιστεύουν στη διαδικασία της αυτορρύθμισης και απέφευγαν την παρέμβαση στις κεφαλαιαγορές.

Τα επιτόκια στις διατραπεζικές αγορές ενσωματώνουν τον πιστωτικό κίνδυνο του αντισυμβαλλομένου, αποκλίνοντας από το επιτόκιο αναφοράς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Σταδιακά η διατραπεζική αγορά καθίσταται ανενεργή, ενώ οι εκδόσεις ομολόγων αναβάλλονται¹²⁴.

Εν μέσω αυτών των εξελίξεων οι καταθέτες-επενδυτές χάνουν την

¹²³ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

¹²⁴ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

εμπιστοσύνη στο τραπεζικό σύστημα. Οι τράπεζες υπεραμύνονται των καταθέσεων με σημαντική αύξηση των περιθωρίων τους εν μέσω συνεχών μειώσεων του βασικού επιτοκίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που στοχεύει στην ελάφρυνση των δανειζομένων από το βασικό κόστος χρηματοδότησης. Σε όλη την Ευρώπη αναζητούνται τρόποι για τη διασφάλιση των καταθέσεων λιανικής¹²⁵.

Αρχικά το πρόβλημα αντιμετωπίζεται με κρατικές εγγυήσεις ορισμένου ποσού ανά καταθέτη, προκειμένου να αποφευχθεί μαζική φυγή καταθέσεων. Τελικά αποφασίζεται η θέσπιση προγραμμάτων στήριξης των οικονομιών και ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών από τις κυβερνήσεις, που λαμβάνουν τη μορφή κρατικών εγγυήσεων προς τις τράπεζες, τόσο σε επίπεδο κεφαλαίων όσο και χρηματοδότησης. Οι τράπεζες ενσωματώνουν τις εγγυήσεις στις νέες εκδόσεις, προκειμένου να άρουν τις αμφιβολίες των επενδυτών και να μειώσουν το κόστος δανεισμού. Κατά συνέπεια, οι αγορές δομημένων ομολόγων (όπως για παράδειγμα οι τιτλοποιήσεις), οι αγορές ομολόγων χωρίς εγγύηση και οι αγορές ομολόγων υψηλού κινδύνου παραμένουν ανενεργές έως το 2009. Κατόπιν, με την επιτυχή ανακοίνωση των αποτελεσμάτων από τις τράπεζες σε παγκόσμιο επίπεδο, οι προσδοκίες για άρση της αβεβαιότητας και εξομάλυνση των συνθηκών ανανεώνονται.

Οι ελληνικές τράπεζες εντείνουν ξανά τις προσπάθειές τους για την προσέλκυση καταθέσεων ως τη μοναδική αξιόπιστη πηγή χρηματοδότησης. Τα περιθώρια νέων καταθέσεων κυμαίνονται για πρώτη φορά σε επίπεδα άνω του 1,50%.

Συγχρόνως, επιταχύνουν τις τιτλοποιήσεις στοιχείων του ενεργητικού τους προκειμένου να τις προσκομίσουν ως ενέχυρα στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και παγώνουν οποιαδήποτε αναπτυξιακά και επενδυτικά πλάνα. Στον τομέα της χονδρικής χρηματοδότησης, οι αγορές καθίστανται αφιλόξενες για τις ελληνικές τράπεζες παρά τις εγγυήσεις του κράτους, εξαιτίας της χαμηλής πιστωτικής διαβάθμισης. Έτσι, υπάρχει σημαντική αύξηση του πιστωτικού κινδύνου¹²⁶.

Εν τω μεταξύ η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, προσπαθώντας να

¹²⁵ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

¹²⁶ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

αναζωογονήσει τη διατραπεζική αγορά, εγκαινιάζει μια περίοδο παροχής ρευστότητας έως ένα έτος στα μέσα του 2009. Παραδόξως, η μεγάλη απήχησή της επιβεβαιώνει τις απαισιόδοξες εκτιμήσεις για την κακή λειτουργία των χρηματαγορών και την προσδοκία ότι τα περιθώρια δε θα αποκλιμακωθούν περαιτέρω. Προκειμένου μάλιστα να διευκολυνθεί ο δανεισμός των τραπεζών, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προωθεί τη χαλάρωση των κριτηρίων καταλληλότητας των ενεχύρων προκειμένου να επιτρέψει ένα πλήθος από ενέχυρα χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης να γίνονται αποδεκτά στις δεξαμενές της. Ο δανεισμός των ευρωπαϊκών τραπεζών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα βαίνει μειούμενος από το τέλος του 2009, καθώς το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας δεν είναι πλέον τόσο ελκυστικό σε σύγκριση με τα επιτόκια αναφοράς στη διατραπεζική αγορά, ενώ συγχρόνως, παρατηρείται ελάφρυνση των υποχρεώσεών τους λόγω της απομόχλευσης του ισολογισμού τους.

Αντιθέτως, ο δανεισμός των ελληνικών τραπεζών αυξάνεται λόγω της ανάγκης αναχρηματοδότησης παλαιότερων ομολόγων που ωριμάζουν, καθώς και επενδυτικών επιλογών που προκύπτουν από την αυξημένη συμμετοχή τους στις εκδόσεις του Ελληνικού Δημοσίου¹²⁷.

Το γεγονός μάλιστα ότι η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών από την ΕΚΤ στις αρχές του 2010 υπερβαίνει τα ανεκτά όρια εν συγκρίσει με το μέγεθός τους, δέχεται κριτικές από αναλυτές, εποπτικές αρχές και οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης. Ταυτόχρονα, η ελληνική οικονομία εισέρχεται σε νέες περιπέτειες με την αποκάλυψη ενός τεράστιου δημοσιονομικού προβλήματος.

Αυτό το γεγονός αποτέλεσε την αρχή μιας σειράς δυσμενών εξελίξεων για τις ελληνικές τράπεζες, υπαγορεύοντας τον ανασχεδιασμό των προβλέψεων. Η οριστική διακοπή παροχής ρευστότητας στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, οδηγεί σε έντονο ανταγωνισμό για την προσέλκυση πελατειακών καταθέσεων. Η πλειονότητα των προϊόντων του παθητικού των ελληνικών τραπεζών (υπόλοιπα λογαριασμών, προθεσμιακές, γeros και διατραπεζικός δανεισμός) επηρεάζεται δυσμενώς, αποδεικνύοντας ότι οι δεξαμενές δανεισμού συνδέονται. Οι τράπεζες του εξωτερικού κλείνουν τις γραμμές χρηματοδότησης, αλλά και τα πιστωτικά όρια για το σύνολο των χρηματοοικονομικών προϊόντων με ελληνικές τράπεζες

¹²⁷ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

και απαιτούν πολύ υψηλές εξασφαλίσεις για τη διατήρηση της έκθεσής τους στην Ελλάδα. Ακόμα και τα αποθέματα ρευστότητας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη δεν είναι εφικτό να επαναπατριστούν, λόγω δεσμεύσεων προς τις τοπικές κυβερνήσεις και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο¹²⁸.

Η διεθνής κοινότητα ανησυχεί για τη βιωσιμότητα του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα, αφού χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλό κόστος χρηματοδότησης, όπως είναι οι καταθέσεις, και εγγενή αδυναμία απομόχλευσης. Αυτό το δεδομένο, σε συνδυασμό με μια σειρά υποβαθμίσεων από τους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης, οδηγεί τους επενδυτές σε φυγή. Τα σχέδια των ελληνικών τραπεζών ανατρέπονται και οδηγούνται σε πλήρη εξάρτηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για το σύνολο της χρηματοδότησης, με όχημα τις εγγυήσεις του Ελληνικού Δημοσίου για τις οποίες υπάρχει ευνοϊκή μεταχείριση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Η ρευστοποίηση στοιχείων ενεργητικού είναι εφικτή μόνο σε χαρτοφυλάκια δανείων με μεγάλη διαφοροποίηση και εφόσον δεν έχουν συσχέτιση με Ελλάδα. Παραδοσιακά, όμως, αυτά καταλαμβάνουν μικρό μερίδιο στον ισολογισμό των ελληνικών τραπεζών. Η κατάσταση φαίνεται πως ξεφεύγει από τον έλεγχο όταν τίθεται θέμα χρεοκοπίας ή αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους της χώρας, με αποτέλεσμα την οριστική φυγή των καταθέσεων προς το εξωτερικό και την κάμψη των καταθέσεων στις θυγατρικές τράπεζες των ελληνικών ομίλων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη¹²⁹.

Πλέον, η πορεία των ελληνικών τραπεζών είναι συνυφασμένη με την εξέλιξη των οικονομικών και δημοσιονομικών θεμάτων που ταλανίζουν την Ελλάδα. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν πλέον τη δυνατότητα να στραφούν μόνο στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, που επιβαρύνεται όλο και περισσότερο με τη χρηματοδότηση τραπεζών προερχόμενων από τις αδύνατες οικονομίες της Ευρώπης. Η θέσπιση μιας σειράς από μέτρα για τη σωτηρία των οικονομιών της Ευρώπης στα μέσα του 2010 επιβραδύνει το κύμα φυγής κεφαλαίων. Για την Ελλάδα, τα μέτρα θέτουν μεν τη χώρα σε έμμεση προστασία από τους πιστωτές, αλλά γεννούν και αμφιβολίες για το αν η περίοδος χάριτος και τα δημοσιολογικά μέτρα μπορούν να βοηθήσουν την ελληνική οικονομία και να συντελέσουν στην

¹²⁸ Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

¹²⁹ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

επαναφορά της στις αγορές.

Η κλιμάκωση των ανωτέρω μέτρων μέσω της αποδοχής των ελληνικών κρατικών ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ανεξαρτήτως πιστοληπτικής διαβάθμισης, εξασφαλίζει την επάρκεια των ενεχύρων του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Οι ελληνικές τράπεζες αυξάνουν την εξάρτησή τους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι δυσοίωνες προβλέψεις των αναλυτών για αδυναμία χρηματοδότησης εκτός της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας εξελίσσονται σε αυτοεκπληρούμενη προφητεία¹³⁰.

Η τάση αυτή επικρατεί έως σήμερα και δεν φαίνεται να μπορεί να αλλάξει άμεσα. Ενδεικτικό είναι ότι το σύνολο του δανεισμού των ελληνικών τραπεζών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αγγίζει τα 95 δισ. ευρώ στις αρχές του 2011 έναντι ευρώ 50 δισ. στο τέλος του 2009. Η εξάρτηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καλύπτει πλέον το 18% των στοιχείων του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών έναντι 3% για το σύνολο των τραπεζών στην Ευρώπη. Η κατάσταση γίνεται ακόμη πιο δύσκολη με την κατάταξη της Ελλάδας, και κατ' επέκταση των ελληνικών τραπεζών, στην κατηγορία μη διαβαθμισμένης επενδυτικής ικανότητας (junk) από τους περισσότερους οίκους πιστοληπτικής αξιολόγησης¹³¹. Οι υποβαθμίσεις έχουν επίπτωση και στη χρηματοδότηση μέσω της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας με δύο τρόπους. Πρώτον, η αποτίμηση των ελληνικών ενεχύρων στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα χειροτερεύει και δεύτερον, τα haircuts κλιμακώνονται. Αυτή η πραγματικότητα πιέζει περαιτέρω τους ισολογισμούς τους, διότι αφενός οδηγεί σε σημαντικό έλλειμμα χρηματοδότησης, και αφετέρου, οξύνει το πρόβλημα τακτικής αναπλήρωσης του ύψους των ενεχύρων που απαιτείται να είναι δεσμευμένα για την επαρκή κάλυψη του ονομαστικού ύψους δανεισμού από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα¹³².

¹³⁰ Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

¹³¹ Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

¹³² Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

4.5 Η επίδραση της κρίσης στις ελληνικές τράπεζες

Για την ελληνική οικονομία, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αποτέλεσε την αφορμή για την εκδήλωση της κρίσης χρέους. Αν και η παγκόσμια οικονομία έδειξε τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης στα πρώτα τρίμηνα του 2010, η ελληνική αγορά πλήττεται ακόμη από αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αύξηση των επιτοκίων δανεισμού και πτώση της οικονομικής δραστηριότητας, τα οποία οδήγησαν το ελληνικό κράτος στην ένταξή του στο μηχανισμό στήριξης του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Σε αυτό το δυσμενές περιβάλλον, οι ελληνικές τράπεζες δεν θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστες από αυτή την κρίση. Συγκεκριμένα, οι τράπεζες καλούνται να λειτουργήσουν σε ένα περιβάλλον με σημαντικές προκλήσεις, όπως η περαιτέρω μείωση των ρυθμών ανάπτυξης, το ενδεχόμενο αύξησης των δανείων σε καθυστέρηση και δυσκολίες στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Τα παραπάνω απαιτούν τις συντονισμένες προσπάθειες διεθνών οργανισμών, κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών για την αντιμετώπιση της κρίσης¹³³.

Οι οργανισμοί που επηρεάστηκαν περισσότερο από την κρίση αφορούσαν εκμετάλλευση ακινήτων, χωρίς να απουσιάζουν προβλήματα σε τραπεζικές ή ασφαλιστικές υπηρεσίες. Τα πραγματικά προβλήματα της κρίσης διαφάνηκαν στην ελληνική οικονομία, με την άνοδο των επιτοκίων και το συντηρητισμό του χρηματοπιστωτικού σωστότατος να πλήττει δανειολήπτες, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, την αγοραστική συμπεριφορά των καταναλωτών και λοιπές πτυχές της αγοράς, με άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία¹³⁴.

Για τη διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος και την αποτροπή των κρίσεων, καθίσταται αναγκαία η υιοθέτηση μιας σειράς προληπτικών μέτρων, καθώς και παρεμβατικών και προστατευτικών μηχανισμών. Το σύνολο αυτών των μέτρων και μηχανισμών αποτελούν το «Προστατευτικό δίκτυο του τραπεζικού συστήματος» (Γκόρτσος, 2000).

¹³³ Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

¹³⁴ Προβόπουλος, Γ., (2009). *Οι δυο παγκόσμιες κρίσεις και η ελληνική οικονομία*, παρουσίαση στην Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, 12/11/2009.

4.6 Τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης από τις ελληνικές τράπεζες

Η χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών εμφανίζει δυσκολίες, καθώς η μετεξέλιξη της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης σε κρίση χρέους έχει δυσκολέψει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητά τους να στραφούν σε μέσα κάλυψης των χρηματοδοτικών τους αναγκών, οδηγώντας τη δυναμική του εξωτερικού τους δανεισμού στο χαμηλότερό της επίπεδο. Επιπλέον, η μείωση των καταθέσεων συνεχίζεται λόγω της ανάγκης των πολιτών να χρησιμοποιήσουν τις αποταμιεύσεις τους, σε αντίθεση με τις εκροές στις αρχές του 2010 που σχετίζονταν με τις ανησυχίες τους για την πορεία της οικονομίας.

Παρότι οι ελληνικές τράπεζες πραγματοποιούν καίριες τομές στη λειτουργία, τον ισολογισμό και τους στόχους τους, η αδυναμία εξασφάλισης πόρων τις φέρνει σε δυσχερή θέση. Επιπροσθέτως, η ελληνική δημοσιονομική κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη αποτελεί πλέον τη βασική αιτία για το γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες βιώνουν την μείωση της χρηματοδοτικής τους βάσης από πηγές όπως οι πελατειακές καταθέσεις και κλιμακώνουν την εξάρτησή τους από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το πρόγραμμα στήριξης του Ελληνικού Δημοσίου.

Μάλιστα, έχοντας ήδη προχωρήσει σε τιτλοποιήσεις για την αυτοχρηματοδότηση του ενεργητικού τους και έχοντας επιδιώξει τη συγκράτηση του ρυθμού επεκτάσεως, θα αναγκαστούν πλέον να στραφούν στην απομόχλευση και την επιλεκτική εκποίηση στοιχείων του ενεργητικού, ελπίζοντας σε έμμεση αναπλήρωση της χαμένης δανειοδότησης.

Τα τελευταία χρόνια οι τράπεζες είδαν την κερδοφορία τους να εξαφανίζεται, καθώς αντιμετωπίζουν ένα διογκούμενο κύμα επισφαλειών, ενώ πληρώνουν και υψηλά επιτόκια στις καταθέσεις που δεν μπορούν να μετακυλίσουν στις χορηγήσεις λόγω της ύφεσης. Οι ελληνικές τράπεζες παρουσίασαν το 2010 σημαντική μείωση των προ φόρων κερδών. Η μεγάλη αυτή μείωση ήταν το αποτέλεσμα μιας σειράς παραγόντων¹³⁵, όπως, μεταξύ άλλων:

- της πολιτικής σχηματισμού αυξημένων προβλέψεων που ακολουθήθηκε και το 2010,
- της μείωσης των λειτουργικών εσόδων, τα οποία μειώθηκαν σε

¹³⁵ Καραμούζης, Ν., (2009). *Τα αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος*, στο Eurobank EFG Economic Research, «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 10-18.

σύγκριση με το 2009,

➤ της καταγραφής ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις.

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας των εγχώριων τραπεζών και των ομίλων τους ενισχύθηκε το 2010, εν μέσω ιδιαίτερα αρνητικών οικονομικών συνθηκών, στο 13,8% από 13,2% το 2009 για τις τράπεζες και στο 12,2% από 11,7% για τους τραπεζικούς ομίλους, ενώ ο δείκτης βασικών κεφαλαίων αυξήθηκε ελαφρώς, στο ίδιο διάστημα, εξαιτίας της αύξησης των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων τους και της μείωσης του σταθμισμένου ως προς τον κίνδυνο ενεργητικού. Κατά συνέπεια, και παρά τις ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας, το εγχώριο τραπεζικό σύστημα κατάφερε να βελτιώσει την κεφαλαιακή του βάση και να διατηρήσει την κεφαλαιακή του επάρκεια σε επίπεδο υψηλότερο των ελάχιστων απαιτούμενων. Ο δείκτης αποτελεσματικότητας (λειτουργικά έξοδα προς λειτουργικά έσοδα) παρουσίασε μικρή επιδείνωση, όπως προκύπτει από την αύξηση του σχετικού δείκτη, τόσο σε επίπεδο τραπεζικών ομίλων όσο και σε επίπεδο τραπεζών από 54,9% το 2009 σε 58,2% το 2010 και από 57,7% σε 62,3% το 2010, αντίστοιχα¹³⁶.

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος¹³⁷, το Δεκέμβριο του 2010 αυξήθηκε τόσο ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων καταναλωτικής πίστης όσο και ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων στεγαστικής πίστης.

Η αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση θα πρέπει να αποδοθεί στην περαιτέρω επιδείνωση του οικονομικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα το 2010 και στην επιβράδυνση των εισοδημάτων των νοικοκυριών. Ταυτόχρονα, κατά τη διάρκεια του 2010 συνεχίστηκε η άσκηση συντηρητικότερης πολιτικής δανεισμού από τις τράπεζες, με στόχο τη σταδιακή βελτίωση του χαρτοφυλακίου των δανείων τους προς τα νοικοκυριά. Οι αυξημένες προβλέψεις οι οποίες έγιναν με σκοπό την αντιμετώπιση του φαινομένου των καθυστερήσεων, είναι φανερό ότι επηρεάζουν τα οικονομικά τους μεγέθη και τους δείκτες αποδοτικότητάς τους¹³⁸.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι κυριότερες συνέπειες της παρούσας ύφεσης για

¹³⁶ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

¹³⁷ Από την ιστοσελίδα της Τράπεζας της Ελλάδας, www.bankofgreece.gr

¹³⁸ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

το τραπεζικό σύστημα της χώρας είναι η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η αύξηση του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζών, αλλά και η μείωση της ζήτησης για χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Στα πλαίσια αυτά το σύνολο των τραπεζικών ιδρυμάτων όρισαν ως προτεραιότητες τη διασφάλιση της ρευστότητας και της κεφαλαιακής επάρκειας (με αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου, έκδοση ομολογιακών δανείων, τιτλοποίηση απαιτήσεων, κλπ), τη διατήρηση της ποιότητας του δανειακού χαρτοφυλακίου (με αυστηρότερους πιστωτικούς ελέγχους), και τη συγκράτηση του κόστους λειτουργίας (με περιορισμό των εξόδων και των αμοιβών του προσωπικού και των προμηθειών πέραν των τόκων)¹³⁹.

Επομένως, οι ελληνικές τράπεζες δέχτηκαν τις συνέπειες της κρίσης. Ενώ το τραπεζικό σύστημα μπόρεσε και ξεπέρασε συγκριτικά με άλλες χώρες, σχεδόν ανώδυνα, την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, στη συνέχεια δοκιμάζεται λόγω της δημοσιονομικής κρίσης και των συνεχών υποβαθμίσεων που υφίσταται από τους οίκους αξιολόγησης το Ελληνικό κράτος. Παρά τα προβλήματα όμως αυτά, οι τράπεζες έδειξαν μεγάλη αντοχή και με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Η αξιοσημείωτη αυτή ανθεκτικότητα του τραπεζικού μας συστήματος μπορεί να αποδοθεί σε μια σειρά από παράγοντες, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους είναι ότι:

- οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν εκτεθεί στους κινδύνους που αποτέλεσαν τις αιτίες της πρόσφατης διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης,
- έχουν ισχυρή κεφαλαιακή βάση,
- προχώρησαν έγκαιρα στην αύξηση των προβλέψεών τους έναντι επισφαλών απαιτήσεων,
- ακολούθησαν πολιτική συνετούς διαχείρισης των κινδύνων στους οποίους εκτίθενται στην τρέχουσα συγκυρία,
- είχαν ικανοποιητικά οικονομικά αποτελέσματα ακόμα και κατά το 2009, και
- υπήρξε αποτελεσματική προληπτική εποπτεία από την Τράπεζα της Ελλάδος που συνέβαλε αποτελεσματικά στη διασφάλιση της

¹³⁹ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Αξίζει να επισημανθεί ότι, κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα υπέστη σταδιακά και με αποτελεσματικό τρόπο ένα ριζικό θετικό μετασχηματισμό. Δεν πρέπει να αγνοείται επίσης ότι οι ελληνικές τράπεζες, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, λειτουργούν σε ένα ιδιαίτερα αυστηρό πλαίσιο ρυθμιστικής παρέμβασης. Μέσα σε αυτό το ρυθμιστικό πλαίσιο, οι τραπεζικοί όμιλοι της χώρας μας επιδιώκουν τόσο τη μμεγιστοποίηση των αποδόσεων για τους μετόχους τους όσο και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και των χωρών στις οποίες δραστηριοποιούνται¹⁴⁰.

Παρόλα αυτά, οι ελληνικές τράπεζες θα πρέπει να κερδίσουν το μεγάλο στοίχημα της επιστροφής τους στις αγορές. Στο πλαίσιο μιας πιο αποτελεσματικής προσπάθειας αντιμετώπισης των προκλήσεων, οι ελληνικές τράπεζες προέβησαν σταδιακά εντός του έτους στις ακόλουθες ενέργειες¹⁴¹:

- προώθηση νέων καταθετικών προϊόντων που επιβράβευαν την εμπιστοσύνη και σταθερότητα της καταθετικής τους βάσης,
- εξατομικευμένη διαχείριση των ευμετάβλητων και ευμεγεθών καταθέσεων χονδρικής φύσης,
- υιοθέτηση πληρέστερων εσωτερικών δεικτών υπολογισμού ρευστότητας και πρόβλεψης χρηματοδοτικών ανοιγμάτων,
- αναδόμηση των στοιχείων ενεργητικού για την αυτοχρηματοδότησή τους μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών.

Τέλος, οι ελληνικές τράπεζες στράφηκαν στο επενδυτικό κοινό για να αντλήσουν κεφάλαια, κυρίως μέσω των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου. Η Εθνική Τράπεζα και η Eurobank κατέφεραν να αντλήσουν ρευστότητα από την διατραπεζική αγορά, με την πρώτη να χρησιμοποιεί αποκλειστικά ομόλογα του ελληνικού δημοσίου, ενώ η δεύτερη χρησιμοποίησε ελληνικά και ξένα ομόλογα ως ενέχυρο για repos.

Η κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η ελληνική οικονομία καθιστά αναγκαία την χάραξη μιας δυναμικής και αποτελεσματικής στρατηγικής για την

¹⁴⁰ Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

¹⁴¹ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

αντιμετώπισή της¹⁴².

Το πρώτο βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι να κατανοηθεί ο βαθμός στον οποίον η κρίση που βιώνει η ελληνική οικονομία οφείλεται σε ενδογενείς παράγοντες ή στις εγγενείς δυνάμεις που οδήγησαν στην κρίση των subprime δανείων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.

Τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και οι ασφαλιστικοί οργανισμοί είχαν μικρή έκθεση σε προϊόντα μειωμένης εξασφάλισης, ενώ λίγοι επενδύτες τοποθέτησαν τα κεφαλαία τους σε τοξικά προϊόντα. Πράγματι την τελευταία δεκαετία οι ελληνικές τράπεζες έστρεψαν το επιχειρηματικό τους ενδιαφέρον και κατ' επέκταση και τα κεφαλαία τους στις αναπτυσσόμενες χώρες (π.χ. Τουρκία, Βαλκάνια κτλ). Οι μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες ακολούθησαν μία παραδοσιακή τραπεζική πολιτική και ανέπτυξαν ένα ευρύ δίκτυο καταστημάτων στην Ρουμανία, στη Βουλγαρία κ.λπ., αντί να στραφούν σε επενδύσεις σε επενδυτικά προϊόντα υψηλού ρίσκου. Όσον αφορά τα ασφαλιστικά ταμεία, τα προηγούμενα χρόνια αντιμετώπισαν μια μείωση των διαθεσίμων τους εξαιτίας αστοχιών διαχείρισης και συνεπώς δεν είχαν τη δυνατότητα να επενδύσουν μεγάλα κεφάλαια στην αγορά αυτή. Παρόλα αυτά, υπήρξε κλονισμός της εμπιστοσύνης του κοινού και της αγοράς προς τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς παγκοσμίως, που εκδηλώθηκε με την πτώση των χρηματιστηριακών τιμών τους, τις συνεχείς αναλήψεις κεφαλαίων και την εκτόξευση των διατραπεζικών επιτοκίων.

Ωστόσο, πέρα από τις κινήσεις των ίδιων των τραπεζών, το κλειδί για την επανένταξη τους στις αγορές αποτελεί η εξυγίανση και η αναβάθμιση της πιστοληπτικής αξιολόγησης της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η διευθέτηση των ευρωπαϊκών ανισοροπιών που ταλανίζουν τη διεθνή επενδυτική κοινότητα¹⁴³.

¹⁴² Καραμούζης, Ν., (2009). *Τα αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος*, στο Eurobank EFG Economic Research, «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 10-18.

¹⁴³ Προβόπουλος, Γ., (2009). *Οι δυο παγκόσμιες κρίσεις και η ελληνική οικονομία*, παρουσίαση στην Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία, 12/11/2009.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: ΑΝΑΛΗΨΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΑΠΟ ΠΕΝΤΕ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

5.1 Εισαγωγή

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, ένας από τους στόχους είναι η μελέτη των εργαλείων και τεχνικών που εφαρμόζουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας μας στην πράξη έτσι ώστε να διαχειριστούν τους διαφορετικούς κινδύνους που είναι δυνατόν να αντιμετωπίσουν.

Για τη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκαν πέντε τράπεζες του ελληνικού τραπεζικού συστήματος (Εθνική, Αγροτική Alphabank, Eurobank και Κύπρου). Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της μελέτης ως προς τις επιλεγμένες τράπεζες και θα ακολουθήσει και μια μικρή σύγκριση ως προς τον εκσυγχρονισμό των εργαλείων που χρησιμοποιούν και κατά πόσο αυτά συμπίπτουν με την ανάλυση που βρίσκεται στην ελληνική και στην ξένη βιβλιογραφία που αναφέρεται στο συγκεκριμένο τομέα. Τέλος, παρουσιάζονται τα στοιχεία της έρευνας σχετικά με το πώς χρησιμοποιούν τα παραπάνω εργαλεία και τις τεχνικές διαχείρισης κινδύνου τα τραπεζικά στελέχη του risk management. Οι επιλεγμένες τράπεζες δημοσιοποιούν κάθε χρόνο στοιχεία για την διαχείριση των κινδύνων με βάση τον Πυλώνα III της Βασιλείας II.

5.2 Η περίπτωση της Εθνικής Τράπεζας

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, έχοντας ως στόχο την σωστή και έγκαιρη εκτίμηση, την ανάλυση και την παρακολούθηση των χρηματοοικονομικών κινδύνων που απορρέουν από τις δραστηριότητές της, έχει συστήσει την Διεύθυνση Διαχείρισης Κινδύνων της Τράπεζας αλλά και του Ομίλου («ΔΔΚΤΟ»). Παρόλο που έχει δημοσιοποιηθεί από τον όμιλο ολόκληρος ο κανονισμός λειτουργίας της παραπάνω Διεύθυνσης, στα πλαίσια της παρούσας έρευνας παρουσιάζονται με λίγα λόγια οι βασικές αρμοδιότητές της οι οποίες είναι

οι εξής¹⁴⁴:

- Η ανάλυση, μέτρηση, παρακολούθηση, έλεγχος και αναφορά προς τη Διοίκηση των αναλαμβανόμενων κινδύνων.
- Η εισήγηση για την πολιτική διαχείρισης του λειτουργικού και του κινδύνου αγοράς.
- Ο υπολογισμός του Κανονιστικού κεφαλαίου, του Οικονομικού κεφαλαίου και των σχετικών Δεικτών.
- Ο καθαρισμός του πλαισίου ευχερειών ανάληψης κινδύνων.
- Ο τακτικός χειρισμός συναφών θεμάτων με τον κίνδυνο.

Παράλληλα θα πρέπει να αναφερθεί ότι η διάρθρωση της συγκεκριμένης διεύθυνσης διακρίνεται σε πέντε διαφορετικές υποδιευθύνσεις, ανάλογα με την κατηγορία του αναλαμβανόμενου κινδύνου (Κινδύνου Αγοράς, Πιστωτικού Κινδύνου, Λειτουργικού Κινδύνου, Κεφαλαιακής Ανάλυσης, Εποπτείας Κινδύνων Ουγατρικών του ομίλου).

Στην συνέχεια θα περιγραφεί ολόκληρη η διαδικασία διαχείρισης κινδύνου που εφαρμόζεται από το τραπεζικό ίδρυμα. Πιο συγκεκριμένα αναλύονται ο πιστωτικός κίνδυνος, ο κίνδυνος αγοράς, ο λειτουργικός κίνδυνος, και τέλος ο κίνδυνος επιτοκίου. Τα στοιχεία που αναφέρονται έχουν αντληθεί από την ετήσια έκθεση του ομίλου της Εθνικής τράπεζας της Ελλάδος και από τη δημοσιοποίηση στοιχείων σε ενοποιημένη βάση υπό τον Πυλώνα III¹⁴⁵.

5.2.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου

Ο τραπεζικός όμιλος της Εθνικής δραστηριοποιείται παράλληλα στην επιχειρηματική τραπεζική και στην λιανική τραπεζική. Προκειμένου λοιπόν να επιτευχθεί ένας πιο ουσιαστικός έλεγχος ως προς τον πιστωτικό κίνδυνο δημιουργήθηκαν δύο διαφορετικές Πιστωτικές Πολιτικές, μια για κάθε κατηγορία¹⁴⁶.

Η Πιστωτική Πολιτική για το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο έχει ως βασικό στόχο να εκπαιδεύσει τους ίδιους τους υπαλλήλους του ομίλου έτσι ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν, να μετρούν, να εγκρίνουν, να παρακολουθούν και να

¹⁴⁴ www.nbg.gr

¹⁴⁵ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Δημοσιοποίηση στοιχείων σε ενοποιημένη βάση υπό τον Πυλώνα III, 2009.

¹⁴⁶ www.nbg.gr

γράφουν αναφορές του πιστωτικού κινδύνου. Η πολιτική ανταποκρίνεται σε όλα τα πρότυπα και τα κανονιστικά πλαίσια. Έχει εγκριθεί από την Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων του Διοικητικού Συμβουλίου¹⁴⁷ και έχει τη δυνατότητα για κάποιες εξαιρέσεις, λόγω των δυναμικών εξελίξεων της αγοράς, οι οποίες πρέπει να καταγράφονται και να έχουν δηλωμένη ημερομηνία λήξης ή ημερομηνία αναθεώρησης.

Από την άλλη πλευρά, η Πιστωτική Πολιτική για το χαρτοφυλάκιο λιανικής τραπεζικής έχει διπλό στόχο και σκοπό. Αρχικά, καθορίζει τα πιστοδοτικά κριτήρια και το πλαίσιο χορηγητικών προϊόντων Λιανικής Τραπεζικής. Επίσης, φροντίζει την ενίσχυση, την κατεύθυνση, την επίβλεψη για τη σωστή και επαρκή διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου και τέλος για την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ κινδύνου και απόδοσης. (risk award). Σημαντικό επίσης θεωρείται ότι η ίδια επιτροπή, η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων του Διοικητικού Συμβουλίου, εγκρίνει και αυτήν την πολιτική με την οποία τελικά καταφέρνει ο όμιλος να πετύχει μια σφαιρική θεώρηση των πιστωτικών κινδύνων που αναλαμβάνει και πετυχαίνει μια σωστή παρακολούθηση και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εφαρμοζόμενων τακτικών. Η πιστωτική πολιτική αναθεωρείται κάθε χρόνο για να μπορέσει να προσαρμόζεται στις εξελίξεις¹⁴⁸.

Πριν παρουσιαστούν οι μέθοδοι διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου, θα πρέπει να διευκρινιστεί ποια είναι τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία η Εθνική τράπεζα της Ελλάδος θεωρεί ότι κάποιο από τα δάνειά της είναι σε καθυστέρηση. Τα κριτήρια αυτά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: στα ανοίγματα σε καθυστέρηση (past-due, τα δάνεια που τουλάχιστον μία ημέρα παρουσιάζουν καθυστέρηση) και τα επισφαλή ανοίγματα (impaired, τα δάνεια για τα οποία έχει υπολογισθεί η πρόβλεψη σε ατομικό επίπεδο, έχουν ξεκινήσει νομικές ενέργειες, στην διαβάθμιση του πιστούχου αγγίζουν το 100% σε πιθανότητα αθέτησης, εμφανίζουν καθυστέρηση πάνω από 90 ημέρες για επαγγελματικά και καταναλωτικά δάνεια και πάνω από 180 ημέρες για τα στεγαστικά δάνεια και τέλος όταν έχουν εκτιμηθεί βάσει άλλων κριτηρίων ότι παρουσιάζουν πολλές πιθανότητες καθυστέρησης).

Ο τραπεζικός όμιλος δίνει ιδιαίτερη σημασία στη βέλτιστη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου. Δύο είναι οι βασικές μέθοδοι που έχει υιοθετήσει για τον λόγο αυτό, την Τυποποιημένη Προσέγγιση και την Προσέγγιση Εσωτερικών

¹⁴⁷ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2009.

¹⁴⁸ Εθνική Τράπεζα Της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2009.

Διαβαθμίσεων¹⁴⁹.

Η τυποποιημένη προσέγγιση για να εφαρμοστεί χρειάζονται οι Εξωτερικοί Οργανισμοί Πιστοληπτικής Αξιολόγησης (Ε.Ο.Π.Α). Οι οργανισμοί που χρησιμοποιούνται από τον όμιλο είναι οι ακόλουθοι:

- Standard & Poor's
- Moody's
- Fitch

Οι παραπάνω οργανισμοί δημοσιοποιούν αξιολογήσεις γίνονται για τα ανοίγματα στην τράπεζα έναντι κεντρικών κυβερνήσεων και τραπεζών, τοπικών αυτοδιοικήσεων και περιφερειακών κυβερνήσεων, χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων και πολυμερών τραπεζών ανάπτυξης. Για κάθε μια διαφορετική κατηγορία από τις προαναφερθείσες χρησιμοποιείται διαφορετική βαθμίδα πιστωτικής ποιότητας. Παρόλα αυτά όλες περιλαμβάνουν βαθμολογίες από το ένα μέχρι το έξι.

Η δεύτερη μέθοδος και η πιο ουσιαστική είναι η Προσέγγιση Εσωτερικών Διαβαθμίσεων, χρησιμοποιεί δηλαδή, συστήματα αξιολόγησης πιστωτικού κινδύνου.

Ένα χαρακτηριστικό είναι ότι τα συστήματα είναι διαφορετικά και επιλέγονται με βάση το χαρτοφυλάκιο. Πιο συγκεκριμένα, έχει αναπτύξει ένα σύστημα εσωτερικής διαβάθμισης για τα ανοίγματα έναντι επιχειρήσεων και για τις απαιτήσεις απέναντι στα στεγαστικά δάνεια.

Το σύστημα διαβάθμισης επιχειρηματικών πιστοδοτήσεων βοηθάει την τράπεζα να εκτιμήσει την πιθανότητα αθέτησης (ΠΑ). Έχουν οριστεί και επικυρωθεί τρία υποδείγματα για τον συγκεκριμένο λόγο, τα οποία θα τα αναφέρονται πιο κάτω επιγραμματικά:

- Μοντέλο Αξιολόγησης Επιχειρηματικών Πιστοδοτήσεων (ΜΑΕΠ).
- Εμπειρικό Υπόδειγμα Ταξινόμησης (expert judgment).
- Υπόδειγμα με την Μορφή Ερωτηματολογίου (slotting criteria models).

Τέλος, για τα στεγαστικά δάνεια, η τράπεζα χρησιμοποιεί δύο συστήματα διαβάθμισης τα οποία βοηθούν στην απεικόνιση του κινδύνου του πιστούχου και της πιστοδότησης. Εκτιμούν δηλαδή, τόσο την πιθανότητα αθέτησης (ΠΑ) όσο και

¹⁴⁹ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Δημοσιοποίηση στοιχείων σε ενοποιημένη βάση υπό τον Πυλώνα III, 2009.

την ποσοστιαία ζημία σε περίπτωση αθέτησης (ΖΠΑ). Το υπόδειγμα που χρησιμοποιεί σε αυτήν την κατηγορία στηρίχθηκε σε αιτήσεις που έγιναν μεταξύ Ιουλίου 2003 και Ιουνίου 2004 και στην παρακολούθησή τους μέχρι τον Δεκέμβριο του 2005.

5.2.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς

Για να πραγματοποιηθεί μια σωστή εκτίμηση και αποτελεσματική παρακολούθηση του κινδύνου αγοράς, η Εθνική Τράπεζα υπολογίζει σε καθημερινή βάση τη Μέγιστη Δυνητική Ζημία (ΜΔΖ) για το σύνολο του εμπορικού και του διαθέσιμου προς πώληση χαρτοφυλάκιο. Η Εθνική Τράπεζα χρησιμοποιεί για τον υπολογισμό αυτό, το σύστημα Risk Watch της εταιρείας Algorithmics, το οποίο το έχει υιοθετήσει το 2005 μετά από έγκριση της Τράπεζας της Ελλάδος, και υπολογίζεται για χρονικό διάστημα μιας ημέρας και επίπεδο εμπιστοσύνης 99%¹⁵⁰.

Σημαντικό είναι ότι ο συγκεκριμένος όμιλος κατατάσσει μέσα στον κίνδυνο αγοράς και τον κίνδυνο επιτοκίου, τον μετοχικό κίνδυνο και τον συναλλαγματικό κίνδυνο. Και για τους επιμέρους κινδύνους ο υπολογισμός είναι καθημερινός. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι έχουν ορισθεί μια σειρά από κανόνες και αρχές που ακολουθούν όλες τις συναλλαγές οι οποίες μπορεί να εμπεριέχουν τον κίνδυνο αγοράς (και τους επιμέρους), όπως και ένα πλαίσιο εκτίμησης, παρακολούθησης και διαχείρισης του κινδύνου. Όλα τα παραπάνω βρίσκονται στην Πολιτική Ανάλυσης και Διαχείρισης Κινδύνου Αγοράς της Τράπεζας η οποία έχει πάρει έγκριση από την ΕΔΚΔΣ και αναθεωρείται συνεχώς.

Η Πολιτική Ανάλυσης και Διαχείρισης Κινδύνου Αγοράς της Τράπεζας περιλαμβάνει τρία διαφορετικά εργαλεία που βοηθούν στην διαχείριση του κινδύνου αγοράς, τα οποία είναι οι εκτιμήσεις της Μέγιστης Δυνητικής Ζημίας (ΜΔΖ), η μέθοδος Προσομοίωσης Καταστάσεων Κρίσης (stress testing) και η μέθοδος του Δοκιμαστικού εκ των Υστέρων Ελέγχου¹⁵¹.

Το πρώτο εργαλείο, οι εκτιμήσεις της Μέγιστης Δυνητικής ζημίας (ΜΔΖ) χρησιμοποιούνται όχι μόνο για την διαχείριση των κινδύνων αλλά και για την εκπλήρωση των σκοπών της Κεφαλαιακής Επάρκειας. Για τον ημερήσιο υπολογισμό της ΜΔΖ, για το συνολικό χαρτοφυλάκιο της, χρησιμοποιείται η

¹⁵⁰ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2009.

¹⁵¹ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2009.

μέθοδος διακύμανσης - συνδιακύμανσης με 75 σταθμισμένες παρατηρήσεις. Λαμβάνει, επίσης, υπόψη και το μη συστηματικό κίνδυνο. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η μέθοδος αυτή αναφέρεται σε κανονικές συνθήκες αγοράς.

Είναι πολύ σημαντικό, ιδίως για την σημερινή οικονομική συγκυρία, να διαθέτει η τράπεζα και ένα εργαλείο που θα εκτιμά τους κινδύνους και τις ζημιές που μπορεί να έχει σε καταστάσεις με ακραίες συνθήκες. Για το λόγο αυτό η Εθνική Τράπεζα διεξάγει σε εβδομαδιαία βάση πρόγραμμα Προσομοίωσης Καταστάσεων Κρίσης (Stress Testing). Τα σενάρια που εφαρμόζονται επιλέγονται με βάση τις υποδείξεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και αφορούν όλες τις υποκατηγορίες του κινδύνου αγοράς¹⁵².

Τέλος για λόγους κυρίως διασφάλισης της αξιοπιστίας του εσωτερικού υποδείγματος μέτρησης του κινδύνου αγοράς, η Εθνική Τράπεζα εφαρμόζει πρόγραμμα εκ των υστέρων δοκιμαστικού ελέγχου (Back Testing). Με αυτόν τον έλεγχο πετυχαίνει την σύγκριση της ΜΔΖ, που έχει υπολογιστεί με το υπόδειγμα, με την αντίστοιχη μεταβολή στην αξία του χαρτοφυλακίου λόγω των πραγματικών μεταβολών στις τιμές των παραγόντων κινδύνου για το ίδιο πάντα χρονικό διάστημα. Το Back Testing, σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, εφαρμόζεται μόνο στο εμπορικό χαρτοφυλάκιο, χρησιμοποιώντας 252 ισοσταθμισμένες ημερήσιες παρατηρήσεις.

5.2.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου

Ο λειτουργικός κίνδυνος είναι ο τρίτος κατά σειρά σημαντικός κίνδυνος που μπορεί να πλήξει ένα τραπεζικό ίδρυμα. Πιο συγκεκριμένα για τον όμιλο της Εθνικής Τράπεζας, η οποία έχει υιοθετήσει τον ορισμό της Βασιλείας II, μέσα στον λειτουργικό κίνδυνο περιλαμβάνονται και ο νομικός κίνδυνος και ο κίνδυνος κανονιστικής συμμόρφωσης.

Από το 2005 ο όμιλος έχει εφαρμόσει σε όλα τα επίπεδα ιεραρχίας της εταιρείας ένα ενιαίο πλαίσιο διαχείρισης του λειτουργικού κινδύνου, το οποίο όπως είναι αναμενόμενο μετά από την προηγούμενη ανάλυση, έχει εγκριθεί από την ΕΔΚΔΣ¹⁵³. Τα βασικά στοιχεία που συμπεριλαμβάνονται στο πλαίσιο αυτό είναι:

¹⁵² Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2010.

¹⁵³ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Δημοσίευση στοιχείων σε ενοποιημένη βάση υπό τον Πυλώνα III, 2009.

- Η διαδικασία αυτοαξιολόγησης των κινδύνων και του περιβάλλοντος ελέγχου.
- Η θέσπιση και η τήρηση της διαδικασίας συλλογής ζημιογόνων γεγονότων.
- Η κατάρτιση και η επικαιροποίηση Σχεδίων Δράσης.
- Ο ορισμός και η παρακολούθηση βασικών δεικτών κινδύνων.

Η Τυποποιημένη Προσέγγιση (Standardized Approach) είναι η μέθοδος που έχει επιλέξει ο όμιλος για τον υπολογισμό του εποπτικού κεφαλαίου έναντι του λειτουργικού κινδύνου. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζει τόσο την επάρκεια των κεφαλαίων όσο και τη συμμόρφωσή της με τις εποπτικές απαιτήσεις. Παρόλα αυτά, εξαιτίας των συνεχώς ζημιογόνων γεγονότων που παρατηρούνται στην οικονομία, η τράπεζα είναι σε θέση να εξετάσει και την περίπτωση υιοθέτησης της μεθόδου της Εξελιγμένης Προσέγγισης υπολογισμού των κεφαλαιακών απαιτήσεων (Advanced Measurement Approach).

Το έτος 2009, ο όμιλος αποφάσισε να βελτιώσει το πρότυπο διαχείρισης του λειτουργικού κινδύνου. Μετά από αξιολόγηση όλων των λύσεων και των προμηθευτών, ο όμιλος αποφάσισε να επιλέξει την πλατφόρμα της AlgoOpVar της εταιρείας Algorithmics, η οποία επιτρέπει σε τράπεζες και σε άλλους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, να συλλέγουν, να αναλύουν, να αποτιμούν και να δημιουργούν αναφορές σχετικές με το λειτουργικό κίνδυνο. Επίσης έχουν την δυνατότητα να υπολογίζουν τα κεφάλαια και να ικανοποιούν τις απαιτήσεις των διεθνών ρυθμιστικών κανονισμών.

Έχοντας αναλύσει όλα τα βασικά σημεία για την διαχείριση κινδύνων από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, στον παρακάτω πίνακα 1 αναφέρονται συνοπτικά οι διαφορετικές τεχνικές και οι μέθοδοι διαχείρισης χρηματοοικονομικών κινδύνων που χρησιμοποιεί ο όμιλός της.

Πίνακας 1 : Τεχνικές διαχείρισης κινδύνων από την Εθνική Τράπεζα
(πηγή: Εθνική τράπεζα της Ελλάδος, 2011)

5.3 Η περίπτωση της Alpha Bank

Ο όμιλος της Alpha Bank από την 1η Ιανουαρίου 2008, εποπτεύεται όπως και όλα τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα, από την Τράπεζα της Ελλάδος σε σχέση με την εφαρμογή των κανόνων που έχει θέσει η Βασιλεία II¹⁵⁴. Αυτός είναι και ο πιο ουσιαστικός λόγος που έχει θεσπίσει ένα συστηματικό αλλά και αυστηρό Πλαίσιο Διαχείρισης Κινδύνων. Η ενεργός διαχείριση άλλωστε των κινδύνων αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα του χρηματοπιστωτικού οργανισμού, που στις σημερινές συνθήκες της διεθνούς οικονομικής κρίσης αποκτά ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα.

Το πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων αποβλέπει σε διπλό στόχο. Η αξιόπιστη μέτρηση των χρηματοοικονομικών κινδύνων είναι ο πρώτος στόχος, ενώ, η ελαχιστοποίηση των ενδεχόμενων αρνητικών συνεπειών που προκαλούνται από τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους αποτελεί το δεύτερο στόχο. Για να επιτευχθούν οι στόχοι που προαναφέρθηκαν, αλλά και για τον έλεγχο και την σωστή εφαρμογή του πλαισίου έχει ορισθεί μια Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων, η οποία λογοδοτεί κατευθείαν στο Διοικητικό Συμβούλιο της τράπεζας και συνεδριάζει κάθε τρίμηνο ενώ η αποτελεσματικότητά της επανεξετάζεται σε τακτά

¹⁵⁴ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2009.

χρονικά διαστήματα¹⁵⁵.

Θεωρείται αναγκαίο και απαραίτητο να ακολουθείται μια συγκεκριμένη πολιτική, από ολόκληρο τον όμιλο, τόσο ως προς την ανάληψη κινδύνων όσο και ως προς την διαχείριση κινδύνων. Όπως φαίνεται στην μακροχρόνια πορεία της Alpha Bank η πολιτική που ακολουθεί είναι αρκετά συντηρητική.

Στην συνέχεια της παρούσας διατριβής παρουσιάζονται οι μέθοδοι και τα εργαλεία που χρησιμοποιεί ο όμιλος για την σωστή διαχείριση των τριών βασικών κατηγοριών κινδύνων που μπορεί να αντιμετωπίσει ένας χρηματοπιστωτικός οργανισμός, δηλαδή ο πιστωτικός κίνδυνος, ο κίνδυνος αγοράς, ο λειτουργικός κίνδυνος, ο κίνδυνος επιτοκίου και ο κίνδυνος ρευστότητας. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι όλα τα στοιχεία που θα παρουσιαστούν παρακάτω αναφέρονται στον ετήσιο απολογισμό του ομίλου για τα έτη 2009, 2010 και πιο συγκεκριμένα στις εποπτικές δημοσιοποιήσεις του 2009, 2010 και τον απολογισμό δραστηριοτήτων των ετών 2009, 2010.

5.3.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου

Στον πιστωτικό κίνδυνο, την πιο σημαντική πηγή κινδύνου για τις τράπεζες, η Alpha Bank υιοθετεί τον ορισμό που έχει δώσει η Τράπεζα της Ελλάδος¹⁵⁶. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό είναι αρκετό να συμβεί τουλάχιστον ένα από τα δύο γεγονότα που θα αναφερθούν στη συνέχεια έτσι ώστε το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα να θεωρήσει μια οποιαδήποτε απαίτηση ότι βρίσκεται σε καθυστέρηση και επομένως διέπεται από τον πιστωτικό κίνδυνο. Τα δύο αυτά γεγονότα είναι:

- Όταν η τράπεζα θεωρεί για οποιοδήποτε λόγο ότι ο πιστούχος της είναι πολύ πιθανό να μην εκπληρώσει στο σύνολο τις υποχρεώσεις του προς μια τουλάχιστον εταιρεία του ομίλου.
- Όταν ο πιστούχος έχει εμφανίσει καθυστέρηση πάνω από 90 ημέρες ως προς την αποπληρωμή κάποιας υποχρέωσής του προς μια τουλάχιστον εταιρεία του ομίλου.

Προκειμένου να αντιμετωπίσει και να ελαχιστοποιήσει τις πιθανότητες να συμβούν αυτά τα δύο ενδεχόμενα, ο πιστωτικός οργανισμός διεξάγει διαρκή και συνεχή έλεγχο των χρηματοδοτήσεών του, είτε σε ατομικό είτε σε επίπεδο

¹⁵⁵ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2009.

¹⁵⁶ <http://www.bankofgreece.gr> Τράπεζα της Ελλάδος, (2005). «Πιστωτικός Κίνδυνος», τεύχος Μαΐου.

χαρτοφυλακίου, πράγμα το οποίο αποτελεί και το ανταγωνιστικό του πλεονέκτημα. Ο έλεγχος για να διεξαχθεί, χρησιμοποιούνται κάποιοι συγκεκριμένοι κανόνες οι οποίοι έχουν θεσπιστεί σύμφωνα με τις αρχές του 39ου Διεθνούς Λογιστικού Προτύπου. Η διαδικασία του ελέγχου μπορεί να διακριθεί σε δύο στάδια.

Στο πρώτο στάδιο για να γίνει σωστός έλεγχος, πρέπει να γίνει μια κατηγοριοποίηση των δανείων που έχει εκταμιεύσει η τράπεζα σε σχέση με το αν αυτά υπόκεινται σε μεμονωμένη αξιολόγηση, δηλαδή έλεγχο, ή αν υπόκεινται σε συλλογική αξιολόγηση.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα όρια αυτής της κατηγοριοποίησης βασίζονται στην ίδια κατηγοριοποίηση που αναφέρει το πλαίσιο της Βασιλείας II. Η κατηγοριοποίηση γίνεται ως εξής¹⁵⁷:

- Μεμονωμένη Αξιολόγηση. Όλα τα δάνεια που ανήκουν σε όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες εκτός από την κατηγορία της λιανικής.
- Συλλογική Αξιολόγηση. Όλα τα δάνεια που ανήκουν στην κατηγορία της λιανικής και τα οποία τα ομαδοποιούμε ακολουθώντας κάποιους κανόνες.

Περνώντας τώρα στο δεύτερο στάδιο, θα πρέπει το αρμόδιο τμήμα της τράπεζας, να αποφασίσει ποια δάνεια θα συμπεριληφθούν στην αξιολόγηση. Τα πιο επικίνδυνα δάνεια, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, είναι κυρίως τα δάνεια που παρουσίασαν καθυστερήσεις πάνω από 90 μέρες. Αυτά διατηρούν και προτεραιότητα στην διαδικασία. Υπάρχουν όμως και άλλα γεγονότα (π.χ. ρύθμιση μετά από απαίτηση του πελάτη με δυσμενείς όρους για την τράπεζα, δυσκολία του πελάτη για την αποπληρωμή υποχρεώσεών σε τρίτους, σημαντικές αρνητικές αλλαγές στην οικονομική κατάσταση του πελάτη) που όταν παρουσιάζονται η τράπεζα πρέπει να τα προσθέσει στην διαδικασία του ελέγχου.

Είναι πολύ σημαντικό να αναλυθούν και να παρουσιαστούν ποιες είναι οι μεθοδολογίες και τα συστήματα για την διαχείριση και την μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου που χρησιμοποιεί η Alpha Bank. Στη λιανική τραπεζική έχουν αναπτυχθεί δυο διαφορετικές μέθοδοι για τον λόγο αυτό: τα υποδείγματα βαθμολογήσεως πιστοληπτικής ικανότητας βάσει στοιχείων αιτήσεως και συμπεριφοράς (application και behavioral scorecards) καθώς και τα μοντέλα

¹⁵⁷ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2009.

εκτιμήσεως των εποπτικών παραμέτρων σύμφωνα με την A-IRB (PD, LGD, EAD)¹⁵⁸. Τα συγκεκριμένα μοντέλα έχουν ενσωματωθεί τόσο στην εγκριτική διαδικασία όσο και στις λοιπές διαδικασίες διαχείρισεως του πιστωτικού κινδύνου.

Κεντρικό άξονα στη μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου, όπως αναφέρθηκε, αποτελούν τα συστήματα διαβαθμίσεως πιστωτικού κινδύνου των αντισυμβαλλομένων, τα οποία χρησιμοποιούν ποιοτικά και ποσοτικά κριτήρια αξιολογήσεως. Αυτό έρχεται σε συνδυασμό και με κάποια κριτήρια συναλλακτικής συμπεριφοράς ώστε να εξάγονται στατιστικά διακριτές πιθανότητες αθετήσεως των πιστούχων. Αυτά τα υποδείγματα εξελίσσονται συνεχώς. Η κλίμακα διαβαθμίσεως που χρησιμοποιείται αποτελείται από εννέα βασικές βαθμίδες, ενώ στη διευρυμένη της μορφή αποτελείται από δεκαεπτά βαθμίδες. Πολύ συχνά, ως συμπληρωματικά και βοηθητικά χρησιμοποιούνται και οι διαβαθμίσεις των διεθνών οίκων πιστοληπτικής αξιολόγησης.

5.3.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς

Συνεχίζοντας, την ανάλυση για την Alpha Bank, πρέπει να παρουσιαστεί ο κίνδυνος αγοράς και να περιγραφεί με ποιο τρόπο ο τραπεζικός όμιλος τον διαχειρίζεται. Όπως θα προκύψει και παρακάτω για τον συγκεκριμένο κίνδυνο η τράπεζα χρησιμοποιεί διάφορες γνωστές τεχνικές διαχείρισης κινδύνου που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια. Αρχικά, θα πρέπει να σημειωθεί πως και στην περίπτωση της διαχείρισης του κινδύνου της αγοράς ο όμιλος έχει ορίσει, αναπτύξει και εφαρμόσει κάποιες συγκεκριμένες ενιαίες πολιτικές και διαδικασίες. Σε αυτήν την περίπτωση λαμβάνουν μέρος δύο διαφορετικές επιτροπές. Η Επιτροπή Διαχείρισεως Κινδύνων του ομίλου είναι η πρώτη επιτροπή που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διαδικασία. Ο ρόλος της είναι πολύπλευρος και εστιάζεται στα εξής¹⁵⁹:

- Είναι υπεύθυνη για την υποστήριξη και την εποπτεία του πλαισίου διαχειρίσεως Κινδύνου Αγοράς.
- Είναι υπεύθυνη για την διασφάλιση της εφαρμογής όλων των απαραίτητων μέτρων που βοηθούν στην αναγνώριση, στην εκτίμηση, στην παρακολούθηση και στον έλεγχο του κινδύνου.

Από την άλλη πλευρά, η Επιτροπή Διαχειρίσεως Στοιχείων

¹⁵⁸ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2010.

¹⁵⁹ Όμιλος Alpha Bank. Απολογισμός Δραστηριοτήτων έτους 2009.

Ενεργητικού/Παθητικού, η οποία είναι και γνωστή ως ALCO, είναι η δεύτερη επιτροπή που αναφέρθηκε. Αυτή έχει ένα πιο συγκεκριμένο ρόλο. Είναι υπεύθυνη για την έγκριση των κατευθυντήριων γραμμών, της στρατηγικής και της οργανωτικής δομής αναφορικά με τη διαχείριση του κινδύνου αγοράς.

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να τονιστεί ότι η ανάληψη των κινδύνων αγοράς βασίζεται τόσο στη θεσμοθέτηση όσο και στην εφαρμογή δομημένων ορίων διαπραγματεύσεως.

Το πιο σημαντικό όμως που ενδιαφέρει την παρούσα μελέτη είναι, όπως έχουμε αναφερθεί αρκετές φορές, ποιες είναι οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από το αρμόδιο τμήμα για την διαχείριση του κινδύνου. Θα ξεκινήσουμε με μία μέθοδο που την έχει αναλυθεί αρκετά και θεωρείται από τις πιο σημαντικές από όλους τους επιστήμονες και τους ερευνητές. Η μέθοδος αυτή είναι η μεθοδολογία υπολογισμού της Αξίας σε Κίνδυνο (Value at Risk) και χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των εποπτικών κεφαλαίων για τον κίνδυνο αγοράς. Είναι ουσιαστικά η μέθοδος ιστορικής προσομοιώσεως.

Για να πραγματοποιηθεί η μεθοδολογία ο τραπεζικός όμιλος χρησιμοποιεί περίοδο διακράτησης μίας αλλά και δέκα ημερών¹⁶⁰. Αυτό εξαρτάται από το χρόνο που απαιτείται για τη ρευστοποίηση του εκάστοτε χαρτοφυλακίου. Αξίζει να τονιστεί ότι στον υπολογισμό που γίνεται στη μία ημέρα η τράπεζα χρησιμοποιεί περίοδο μεταβλητότητας δύο ετών και διάστημα εμπιστοσύνης 99%.

Η δεύτερη τεχνική που χρησιμοποιείται είναι η καινούρια για την ελληνική τραπεζική αγορά τεχνική των ακραίων καταστάσεων (Stress Testing). Ελέγχεται η συμπεριφορά του κινδύνου αγοράς (σενάρια), καθώς και σε ακραίες μεταβολές τους, που παρατηρήθηκαν στο παρελθόν. Οι υπεύθυνοι πηγαίνουν ένα βήμα πιο μπροστά την τεχνική και εξετάζουν και την ταυτόχρονη μεταβολή πολλών διαφορετικών παραμέτρων. Για παράδειγμα, η μεταβολή της καμπύλης επιτοκίων, η μεταβολή των τιμών των μετοχών, η μεταβολή της μεταβλητότητας και τέλος η μεταβολή των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Τέλος, όπως προκύπτει από τις δημοσιεύσεις του ομίλου της Alpha Bank¹⁶¹, σε ημερήσια βάση χρησιμοποιείται μια άλλη γνωστή μέθοδος. Είναι αυτή του Back Testing η οποία παρουσιάστηκε στο τρίτο κεφάλαιο. Με τη διαδικασία αυτή επιτυγχάνουν τον έλεγχο και την επικύρωση της ακρίβειας και της συνέπειας του

¹⁶⁰ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2010.

¹⁶¹ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2009.

υπολογισμού της Αξίας σε Κίνδυνο.

Είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στο γεγονός της πλήρους συμμόρφωσης του ομίλου με τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε σχέση πάντα με τα συστήματα και τους ελέγχους που προσφέρουν αξιόπιστες εκτιμήσεις.

5.3.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου

Ο τραπεζικός όμιλος της Alpha Bank, όπως ήταν αναμενόμενο, έχει ορίσει διαδικασίες και τεχνικές ελέγχου και για τον λειτουργικό κίνδυνο, δηλαδή για τις πιθανές ζημιές που μπορούν να προκύψουν από την ανεπάρκεια ή την αποτυχία των εσωτερικών διαδικασιών, ατόμων αλλά και συστημάτων. Ποιο κάτω αναφέρονται οι κυριότερες τεχνικές που χρησιμοποιούνται¹⁶².

Το πιο βασικό σημείο στην διαχείριση του λειτουργικού κινδύνου είναι ότι η Επιτροπή Διαχειρίσεως Κινδύνων του ομίλου, η οποία ορίστηκε, αναφέρθηκε προηγουμένως και που έχει διπλό ρόλο. Είναι υπεύθυνη για την υποστήριξη και την εποπτεία του πλαισίου διαχειρίσεως του εν λόγω κινδύνου. Επίσης είναι υπεύθυνη και για την διασφάλιση της αναγνώρισης, της εκτίμησης και του ελέγχου του κινδύνου.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχει και σε αυτήν την περίπτωση μια πιο ειδική επιτροπή, η Επιτροπή Διαχειρίσεως του Λειτουργικού Κινδύνου, η οποία είναι υπεύθυνη για την έγκριση των κατευθυντήριων γραμμών, της στρατηγικής και της οργανωτικής δομής.

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ότι ο όμιλος, ακόμα και σε επίπεδο χωρών, εφαρμόζει την τεχνική της τυποποιημένης προσέγγισης προκειμένου να διατηρήσει και να διασφαλίσει τις απαραίτητες από την Βασιλεία II κεφαλαιακές απαιτήσεις.

5.3.4 Διαχείριση κινδύνου επιτοκίου

Όπως είναι γνωστό και απολύτως αποδεκτό, βασικός στόχος ολόκληρου του εν λόγω ομίλου και επομένως και του τραπεζικού ιδρύματος είναι η μεγιστοποίηση της κερδοφορίας του. Αυτός ο στόχος έχει οριστεί με δεδομένο ότι η τράπεζα ακολουθεί μια πολιτική αναλήψεως κινδύνων. Σαν επακόλουθο, έχει αναγνωρίσει την ανάγκη που υπάρχει για ένα ενιαίο πλαίσιο αναγνώρισεως, εκτιμήσεως,

¹⁶² Alpha Bank, (2010). Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 111, τεύχος Φεβρουαρίου.

παρακολουθήσεως, ελέγχου και αναφοράς των κινδύνων επιτοκίου, συναλλάγματος και του κινδύνου της ρευστότητας.

Η διαχείριση του κινδύνου επιτοκίου πιο συγκεκριμένα, γίνεται με βάση πολιτικές και διαδικασίες διαχείρισης ενεργητικού/παθητικού. Η πιο σημαντική τεχνική είναι η αποτελεσματική, έγκαιρη αναγνώριση και εκτίμηση των επιδράσεων που έχει ο κίνδυνος αυτός στα κέρδη και στην οικονομική αξία του ομίλου. Όλα τα παραπάνω αφορούν την σωστή διαχείριση του κινδύνου επιτοκίου.

Παρόλα αυτά θα πρέπει να γίνει αναφορά και σε ποιο συγκεκριμένες τεχνικές που εφαρμόζονται για την μέτρηση του συγκεκριμένου κινδύνου αλλά και των υπόλοιπων συναφών που αναφέρθηκαν στην αρχή της ενότητας. Χρησιμοποιούνται δύο τεχνικές οι οποίες έχουν αναλυθεί και είναι οι εξής¹⁶³:

- Gap analysis ή ανάλυση χάσματος όπως είναι ο ελληνικός ορισμός της. Χρησιμοποιείται για κάθε διαφορετικό νόμισμα που συνθέτει το χαρτοφυλάκιο του τραπεζικού ομίλου (συμπεριλαμβανομένων των τοπικών νομισμάτων των διαφορετικών χωρών στις οποίες δραστηριοποιείται ο όμιλος) σε μηνιαία βάση.
- Scenario analysis ή ανάλυση σεναρίων. Και αυτή η τεχνική χρησιμοποιείται για κάθε διαφορετικό νόμισμα επίσης σε μηνιαία βάση.

Είναι σημαντικό προκειμένου να υπάρξει ολοκληρωμένη εικόνα, να αναφερθεί ότι κατά τη διάρκεια των αναλύσεων αυτού του κινδύνου, τα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού ομαδοποιούνται σε χρονικές ζώνες ανάλογα με το είδος του προϊόντος.

- Για τα προϊόντα μεταβλητού επιτοκίου η ομαδοποίηση γίνεται σύμφωνα με την ημερομηνία επανατιμολόγησής τους.
- Για τα προϊόντα σταθερού επιτοκίου η ομαδοποίηση γίνεται σύμφωνα με την ημερομηνία λήξεώς τους.

Μια ειδική κατηγορία, κλείνοντας, αποτελούν οι καταθέσεις όψεως και ταμειυτηρίου οι οποίες ομαδοποιούνται σε χρονικές ζώνες που προέκυψαν μετά από μελέτη της συναλλακτικής συμπεριφοράς των καταθέσεων αυτών.

¹⁶³ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2010.

5.3.5 Διαχείριση κινδύνου ρευστότητας

Ο τελευταίος κίνδυνος για τον οποίο ο όμιλος της Alpha Bank δημοσιοποιεί στοιχεία και αποτελέσματα είναι ο κίνδυνος ρευστότητας¹⁶⁴. Ο κίνδυνος ρευστότητας παρακολουθείται στον τραπεζικό όμιλο σε τακτική βάση με τον υπολογισμό των Δεικτών Ρευστότητας, σύμφωνα και πάντα με τις απαιτήσεις της Τράπεζα της Ελλάδας (Π.Δ./Τ.Ε 2614/7.4.2009). Αυτοί οι δείκτες είναι ο Δείκτης Ρευστών Διαθεσίμων και ο Δείκτης Ασυμφωνίας Ληκτότητας Απαιτήσεων-Υποχρεώσεων.

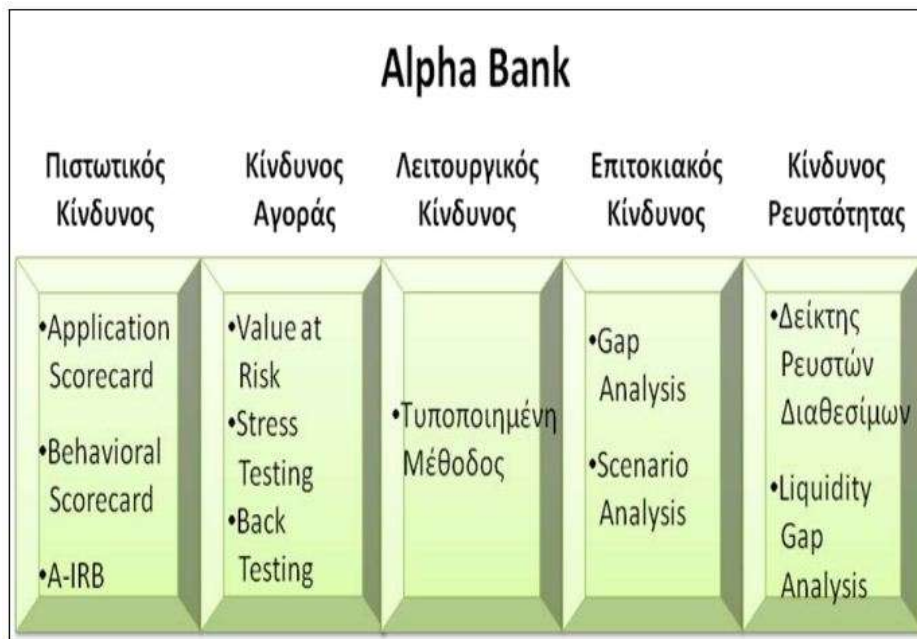
Στην αρχή κάθε έτους έχει αναπτυχθεί Σχέδιο Αντιμετώπισης Καταστάσεων Κρίσεως Ρευστότητας, στο πλαίσιο ανάπτυξης του οποίου παρακολουθούνται και εφαρμόζονται δείκτες οι οποίοι χρησιμεύουν στον εντοπισμό προβλημάτων ρευστότητας, στην αύξηση του κινδύνου ρευστότητας ή στην αύξηση των χρηματοδοτικών αναγκών.

Στην έναρξη κάθε έτους, με τα στοιχεία προϋπολογισμού επισημαίνονται οι χρηματοδοτικές ανάγκες για την Τράπεζα και τον Όμιλο και αποφασίζονται οι απαιτούμενες ενέργειες για την ικανοποίησή τους, έτσι ώστε οι αντίστοιχοι Δείκτες Ρευστότητας να παραμένουν εντός των θεσπισμένων ορίων σε όλη τη διάρκεια του έτους¹⁶⁵. Επίσης, διενεργείται σε τακτική βάση Ανάλυση Ληκτότητας Ρευστότητας (Liquidity Gap Analysis). Υπολογίζονται οι χρηματοροές που προκύπτουν από όλα τα στοιχεία Ενεργητικού και Παθητικού και ταξινομούνται σε χρονικές περιόδους, ανάλογα με το πότε πραγματοποιούνται. Τα αξιόγραφα αυτά, τα οποία μπορούν να ρευστοποιηθούν εύκολα, κατανέμονται στην πρώτη περίοδο λαμβάνοντας υπόψη σχετικούς συντελεστές ρευστοποιησιμότητας (haircuts).

Ο πίνακας 2 περιλαμβάνει συγκεντρωτικά όλες τις διαφορετικές τεχνικές και μεθόδους διαχείρισης χρηματοοικονομικών κινδύνων που χρησιμοποιεί ο όμιλος της Alpha Bank για τις πέντε διαφορετικές κατηγορίες κινδύνων.

¹⁶⁴ Όμιλος Alpha Bank. Απολογισμός Δραστηριοτήτων έτους 2009.

¹⁶⁵ Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2009.

Πίνακας 2: Τεχνικές διαχείρισης κινδύνων από την Alpha Bank
(πηγή: Alpha Bank, 2011)

5.4 Η περίπτωση της Eurobank EFG

Ο όμιλος της Eurobank EFG, λόγω της διαφοροποίησης της φύσης των διαφόρων δραστηριοτήτων που εκτελεί, εκτίθεται συνεχώς σε διάφορες κατηγορίες χρηματοοικονομικών κινδύνων. Αυτοί οι κίνδυνοι είναι ο πιστωτικός, ο κίνδυνος αγοράς μέσα στον οποίο συμπεριλαμβάνεται ο κίνδυνος συναλλάγματος και ο κίνδυνος επιτοκίου, και τέλος ο κίνδυνος ρευστότητας.

Έχει υιοθετηθεί μια γενική πολιτική διαχείρισης κινδύνου από ολόκληρο τον όμιλο, η οποία εστιάζει κυρίως στην αυξημένη αβεβαιότητα των χρηματοοικονομικών αγορών και θεσπίζεται από την Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων του Ομίλου¹⁶⁶. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων ορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο. Ως βασικό σκοπό έχει την ελαχιστοποίηση των πιθανών αρνητικών επιπτώσεων στις αποδόσεις, στην κατάσταση και στις ταμειακές ροές του Ομίλου. Η πολιτική αναθεωρείται κάθε χρόνο για να μπορεί να προσαρμόζεται στις οικονομικές εξελίξεις και στις αλλαγές.

Η αποτελεσματική διαχείριση αυτών των κινδύνων αποτελεί βασική προτεραιότητα αφού η επιτυχία σε αυτό το σημείο αποτελεί το ανταγωνιστικό

¹⁶⁶ www.eurobank.gr

πλεονέκτημα του ομίλου. Για αυτό το λόγο έχει διαθέσει αρκετούς πόρους, τόσο ανθρώπινους όσο και υλικούς, για να επιτύχει την αναβάθμιση της ενιαίας πολιτικής, των μεθόδων και των υποδομών της. Παράλληλα, με τον τρόπο αυτό μπόρεσε να συμμορφωθεί με τις οδηγίες που έχει θέσει η Επιτροπή της Βασιλείας.

Στη συνέχεια της παρούσας εργασίας θα παρουσιαστούν οι μέθοδοι διαχείρισης κινδύνων, από όλες αυτές που έχουν αναφερθεί στο τρίτο κεφάλαιο, και όχι μόνο, που χρησιμοποιεί στην πράξη ο όμιλος της Eurobank.

5.4.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου

Για τον όμιλο της Eurobank ο ορισμός που δίνουν τα στελέχη της για τον πιστωτικό κίνδυνο, περιλαμβάνει τον κίνδυνο χώρας και τον κίνδυνο διακανονισμού¹⁶⁷. Ο όμιλος έχει χωρίσει σε τρία διαφορετικά βήματα τη διαδικασία ελέγχου, αντιμετώπισης και διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου καθώς και των υποομάδων του. Τα στάδια αυτά είναι η διαδικασία της έγκρισης, του ελέγχου και της συλλογής. Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας αναλύεται το πρώτο στάδιο. Γενικά θα πρέπει να τονιστεί ότι η έγκριση πιστώσεων και η διαδικασία ελέγχου του πιστωτικού κινδύνου γίνεται κεντροποιημένα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Νοτιανατολική Ευρώπη όπου και επεκτείνεται τα τελευταία χρόνια ο οργανισμός¹⁶⁸. Η Eurobank έχει επιλέξει να χωρίσει το χαρτοφυλάκιό της σε τρία διαφορετικά τμήματα, ανάλογα με την ειδικότητα των πελατών που εξυπηρετούν αλλά και τον λόγο της δανειοδότησης. Έτσι, έχουμε τις εταιρείες και τις επιχειρήσεις, τους καταναλωτές και τους λήπτες καταναλωτικών δανείων. Για κάθε κατηγορία χρησιμοποιείται και διαφορετική μέθοδος διαχείρισης κινδύνων.

Όσο αφορά τις εταιρείες και τις επιχειρήσεις, από το 2004, η τράπεζα αναλύει την πιστοληπτική ικανότητά τους, για το μεγαλύτερο τουλάχιστον μέρος του χαρτοφυλακίου, χρησιμοποιώντας το μοντέλο της Moody's Risk Advisor (MRA)¹⁶⁹. Με το συγκεκριμένο μοντέλο κατηγοριοποιούνται οι πελάτες με τη βοήθεια μίας κλίμακας διαβάθμισης με 11 βαθμούς. Από το 2007, η συνολική αξιολόγηση των πελατών της χονδρικής βασίζεται σε ένα σύστημα διαβάθμισης με 14 βαθμίδες, στην οποία λαμβάνονται υπόψη τα χαρακτηριστικά τόσο του

¹⁶⁷ www.eurobank.gr/Uploads/pdf/MiFIDInfoPackageEFG021208.pdf

¹⁶⁸ EFG Eurobank Ergasias AE, Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις για τη χρήση που έληξε την 31/12/2009.

¹⁶⁹ www.eurobank.gr

οφειλέτη όσο και η ασφάλεια που υπάρχει αλλά και οι εγγυήσεις που δίνονται από τον πελάτη. Ενώ για τις υπόλοιπες επιχειρήσεις η αξιολόγηση των πελατών γίνεται με αναλύσεις των οικονομικών καταστάσεων, το ιστορικό της επιχείρησης, την παλαιότερη αλλά και την υπάρχουσα σχέση της με την τράπεζα, καθώς και την χρήση της γνωστής στατιστικής μεθόδου, scorecard.

Περνώντας τώρα στα καταναλωτικά δάνεια, η τράπεζα χρησιμοποιεί τη μέθοδο του Behavioral credit scoring¹⁷⁰ καθώς και την καταγραφή των κριτηρίων που βασίζονται στην παρακολούθηση και την ανάλυση δεδομένων.

Τέλος, και στα στεγαστικά δάνεια η τράπεζα διαθέτει μια διαδικασία έγκρισης η οποία είναι κεντροποιημένη και κυρίως βασίζεται στη συνολική εικόνα του πελάτη, στο εισόδημά του αλλά και την αξία του ακινήτου ή ακόμη και στην εικόνα του εγγυητή. Η τράπεζα εφαρμόζει ένα σύστημα το οποίο βασίζεται στην καταγραφή κριτηρίων τα οποία τα επεξεργάζονται με ένα στατιστικό πρότυπο και τελικά γίνεται η αξιολόγηση των νέων αιτήσεων.

5.4.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς

Ο κίνδυνος αγοράς όπως έχει ήδη αναφερθεί είναι η πιθανή απώλεια που επέρχεται από τις μεταβολές των επιτοκίων και των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των μετοχών και των τιμών των εμπορευμάτων όπως επίσης και τις γενικές μεταβλητότητες της αγοράς. Προκειμένου να διασφαλιστεί από τον τραπεζικό όμιλο η αποτελεσματική παρακολούθηση των κινδύνων αγοράς ορίστηκαν μια σειρά αρχών και μια συγκεκριμένη κοινή πολιτική που ακολουθείται από ολόκληρο τον όμιλο¹⁷¹.

Οι βασικές πολιτικές είναι οι εξής:

- Καθιερώνει μια αποτελεσματική παρακολούθηση του κινδύνου αγοράς καθώς και το πλαίσιο διαχείρισης του εν λόγω κινδύνου.
- Διασφαλίζει την συμμόρφωση ολόκληρου του ομίλου προς τους κανονισμούς.
- Δημιουργεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα με την επίτευξη της ακριβέστερης εκτίμησης των κινδύνων που αναλαμβάνει ο όμιλος

Συνεχίζοντας, θα αναφερθούν ποια εργαλεία χρησιμοποιεί η τράπεζα για να

¹⁷⁰ EFG Eurobank Ergasias AE, Consolidated Pillar3 Report For The Year Ended 2009.

¹⁷¹ EFG Eurobank Ergasias AE, Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις για τη χρήση που έληξε την 31/12/2009.

μπορέσει να επιτύχει όλα τα παραπάνω και θα γίνει προσπάθεια περιγραφής κάποιων χαρακτηριστικών τους. Επιγραμματικά ο τραπεζικός όμιλος της Eurobank για να διαχειριστεί και να περιορίσει τον κίνδυνο αγοράς και τις κατηγορίες του, τον κίνδυνο επιτοκίου και τον κίνδυνο συναλλάγματος, χρησιμοποιεί τις μεθόδους VaR, Value at Risk, την μέθοδο του Stress Testing και για τον έλεγχο τη μέθοδο Back Testing.

Η τράπεζα χρησιμοποιεί το δικό της εσωτερικό υπόδειγμα της μεθόδου VaR για να μπορέσει να υπολογίσει τις κεφαλαιακές απαιτήσεις σε σχέση με τον κίνδυνο αγοράς¹⁷². Όπως είναι γνωστό η VaR είναι μια στατιστική μέθοδος για τη μέτρηση της μέγιστης απώλειας από τον κίνδυνο που μπορεί να υποστεί η τράπεζα σε κανονικές συνθήκες αλλά και σε συγκεκριμένο διάστημα εμπιστοσύνης. Το εσωτερικό υπόδειγμα της Eurobank βασίζεται κυρίως στην προσομοίωση Monte Carlo. Το επίπεδο εμπιστοσύνης που χρησιμοποιείται είναι 99% και για χρονική περίοδο μίας ημέρας. Οι υπόλοιποι παράγοντες που επηρεάζουν τη μέθοδο αναπροσαρμόζονται καθημερινά από την Διοίκηση και θεωρούμε ότι ακολουθούν πάντα την κανονική κατανομή. Η τράπεζα εφαρμόζει αυτήν την μέθοδο σε καθημερινή βάση σε Ελλάδα, Κύπρο και Πολωνία και προετοιμάζει όλο το κατάλληλο υπόβαθρο για να το καθιερώσει σε όλες τις θυγατρικές εταιρείες του.

Ο όμιλος πρέπει να εφαρμόσει και τα γνωστά τεστ αντοχής (Stress Testing), δεδομένου ότι η προσέγγιση VaR δεν καλύπτει ακραίες συνθήκες της αγοράς, για να προσομοιώσει τις επιδράσεις διάφορων αλλαγών και να γίνει και η συσχέτιση με ιστορικά στοιχεία και καταγεγραμμένα γεγονότα. Τα τεστ αντοχής μπορούν να έχουν διάφορους τύπους.

Η τράπεζα έχει επιλέξει τρία διαφορετικά είδη από αυτά¹⁷³:

- Historical Stress Test
- Subjective Stress Test και
- Sensitivity Tests.

Τέλος, η τράπεζα διεξάγει ελέγχους Back Testing προκειμένου να ελεγχθεί η βαθμολόγηση που έχει γίνει και η δυνατότητα πρόβλεψης του εσωτερικού υποδείγματος της μεθόδου VaR. Η μέθοδος αυτή εφαρμόζεται καθημερινά. Διεξάγεται σύγκριση των ημερήσιων αποτιμήσεων της VaR και της πραγματικής

¹⁷² www.eurobank.gr

¹⁷³ EFG Eurobank Ergasias AE, Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις για τη χρήση που έληξε την 31/12/2009.

μεταβολής της αξίας του χαρτοφυλακίου. Αξίζει να σημειώσουμε πως σε ολόκληρο το έτος του 2009 παρουσιάστηκε μόνο μια εξαίρεση στις 250 εργάσιμες μέρες στην οποία η μέθοδος VaR δεν έβγαλε σωστά αποτελέσματα.

5.4.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου

Είναι γνωστό το γεγονός ότι ο λειτουργικός κίνδυνος μπορεί να προκύψει σε κάθε διαφορετική επιχειρηματική δραστηριότητα του χρηματοπιστωτικού οργανισμού. Αυτό σημαίνει ότι είναι υποχρεωτικό το πλαίσιο κινδύνων που έχει οριστεί από το Διοικητικό Συμβούλιο να εφαρμόζεται σε όλα τα διαφορετικά επίπεδα της ιεραρχίας της Eurobank, από τα υψηλά στελέχη έως τους υπαλλήλους των retail καταστημάτων.

Παράλληλα, ορίζεται και για κάθε θυγατρική εταιρεία του Ομίλου μια Μονάδα Λειτουργικού Κινδύνου, οι οποίες συνολικά παρακολουθούνται από την Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων.

Το Διοικητικό Συμβούλιο παρακολουθεί, μέσα από την Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων, το επίπεδο και το προφίλ του λειτουργικού κινδύνου το οποίο περιέχει το επίπεδο των λειτουργικών ζημιών, τη συχνότητά τους και τη σοβαρότητά τους καθώς και την κατάσταση του λειτουργικού κινδύνου που σχετίζεται με θέματα εσωτερικού ελέγχου. Από την άλλη πλευρά η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων, εκτός από την αξιολόγηση των κινδύνων που προκύπτουν, διασφαλίζει ότι σε κάθε διαφορετικό τμήμα του ομίλου εφαρμόζεται η κατάλληλη πολιτική και διαδικασίες και τέλος είναι σε θέση να λάβει άμεσα διορθωτικά μέτρα όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Το πλαίσιο του λειτουργικού κινδύνου που εφαρμόζει ολόκληρος ο όμιλος έχει διαμορφωθεί βασισμένο σε τέσσερα στοιχεία¹⁷⁴:

- Στις αρχές.
- Στις κυβερνήσεις και στους οργανισμούς.
- Στις διεργασίες.
- Στην υποδομή.

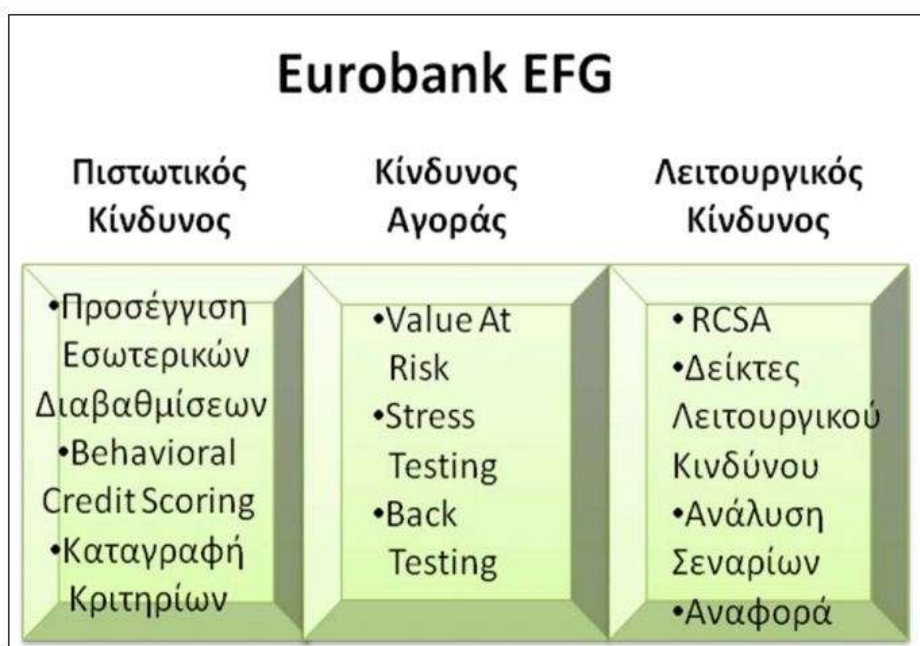
Οι διαδικασίες που εφαρμόζει ο όμιλος ως προς τον λειτουργικό κίνδυνο εστιάζονται στον εντοπισμό του κινδύνου, την αξιολόγησή του, τη διαχείριση, τον έλεγχο και τη συγγραφή αναφορών για την βελτίωσή του. Οι παραπάνω

¹⁷⁴ EFG Eurobank Ergasias AE, Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις για τη χρήση που έληξε την 31/12/2009.

διαδικασίες για να στεφτούν με επιτυχία υποστηρίζονται από διάφορα εργαλεία κατά του λειτουργικού κινδύνου. Στη συνέχεια θα αναφέρονται μερικά από αυτά τα εργαλεία:

- Risk & Control Self Assessment (RCSA). Είναι μια τεχνική που έχει στόχο να εντοπίσει, να αξιολογήσει και τελικά να περιορίσει το λειτουργικό κίνδυνο. Οι κίνδυνοι αρχικά αξιολογούνται με βάση την συγκεκριμένη μεθοδολογία και στη συνέχεια κατατάσσονται, διαχωρίζονται οι περιοχές των κινδύνων, δημιουργείται κάποιο προφίλ του λειτουργικού κινδύνου και τέλος παρέχεται στήριξη στον υπολογισμό της κεφαλαιακής επάρκειας. Η RCSA διεξάγεται κάθε χρόνο. Υπάρχει όμως και η δυνατότητα σε περίπτωση που συμβούν στην αγορά σημαντικές αλλαγές η RCSA να διεξάγεται πιο συχνά.
- Δείκτες Λειτουργικών Κινδύνων. Με βάση αυτούς τους δείκτες γίνονται μετρήσεις που βασίζονται σε ιστορικά δεδομένα, σε συγκεκριμένες μετρήσεις και δραστηριότητες και αναφέρονται σε διάφορα ανοίγματα του λειτουργικού κινδύνου. Οι δείκτες αυτοί εκφράζονται ως ένα ποσοστό ή μια αναλογία.
- Ανάλυση Σεναρίων. Είναι μια συγκεκριμένη δομή στην οποία έχουν καθοριστεί τα σενάρια, έχουν τεκμηριωθεί και έχουν επιλεγεί για την ανάλυση και για την μέτρηση των αποτελεσμάτων.
- Αναφορά Λειτουργικών Κινδύνων. Οι αναφορές αυτές χρησιμοποιούνται κυρίως για να παραχθούν ή για να τροποποιηθούν οι εσωτερικοί ρυθμιστικοί κανόνες.

Συγκεντρωτικά στον πίνακα 3 έχουμε συμπεριληφθεί όλες οι διαφορετικές τεχνικές και μέθοδοι διαχείρισης χρηματοοικονομικών κινδύνων που χρησιμοποιεί ο όμιλος της Eurobank EFG για τις τρεις διαφορετικές κατηγορίες κινδύνων που αναλύθηκαν προηγουμένως.

Πίνακας 3: Τεχνικές διαχείρισης κινδύνων από την Eurobank EFG
(πηγή: Eurobank EFG, 2011)

5.5 Η περίπτωση της Τράπεζας Κύπρου

Η δραστηριότητα του ομίλου της Τράπεζας Κύπρου παρουσιάζει άμεση εξάρτηση με την ανάληψη διάφορων ειδών χρηματοοικονομικών κινδύνων. Οι πιο σημαντικοί χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι στους οποίους καθημερινά βρίσκεται εκτεθειμένος ο όμιλος και καλείται να τους διαχειριστεί προκειμένου να πετύχει και να διατηρήσει την κερδοφορία είναι κυρίως ο πιστωτικός κίνδυνος, ο κίνδυνος ρευστότητας, ο κίνδυνος αγοράς, ο λειτουργικός κίνδυνος.

Στη συνέχεια θα γίνει προσπάθεια αναλυτικής παρουσίασης των κάθε είδους κινδύνων, εργαλείων και μεθόδων διαχείρισης κινδύνων που εφαρμόζει η συγκεκριμένη τράπεζα. Αυτό που είναι άξιο λόγου είναι ότι η Τράπεζα Κύπρου δε δίνει πληροφορίες σχετικά με την πολιτική που εφαρμόζει για τη διαχείριση των κινδύνων.

5.5.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου

Το συγκρότημα, όπως αναφέρει ο όμιλος σε όλες τις ανακοινώσεις του, εκτίθεται συνεχώς στον πιστωτικό κίνδυνο¹⁷⁵. Υπάρχουν διάφοροι μηχανισμοί που βοηθούν στην παρακολούθησή του. Τελικός σκοπός είναι να μην συσσωρεύονται

¹⁷⁵ Τράπεζα Κύπρου ΑΕ. Ετήσια Οικονομική Έκθεση για το έτος που έληξε 31 Δεκεμβρίου 2009.

πολλοί κίνδυνοι και να γίνεται σωστή τιμολόγηση των προϊόντων και των υπηρεσιών της τράπεζας. Έχει συσταθεί μια συγκεκριμένη υπηρεσία μέσα στον όμιλο, η Υπηρεσία Πιστωτικού Κινδύνου Συγκροτήματος, η οποία έχει διπλό ρόλο. Αρχικά, καθορίζει τις αρχές χρηματοδότησης σε σχέση με τον πιστωτικό κίνδυνο και ελέγχει την τήρησή τους σε κάθε κατηγορία πελατών, δηλαδή των ιδιωτών, των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των μεγάλων επιχειρήσεων, και συγχρόνως σε κάθε γεωγραφική θέση. Ο έλεγχος του κινδύνου γίνεται σε ενοποιημένη βάση. Ο δεύτερος ρόλος της υπηρεσίας είναι να επιβάλει στόχους και όρια σε σχέση με την ποιότητα και το περιεχόμενο του χαρτοφυλακίου δανείων. Παράλληλα παρακολουθεί τις απαιτήσεις που έχουν οι πελάτες αλλά και την τήρησή τους.

Δύο είναι τα βασικά εργαλεία που εφαρμόζει ο οργανισμός για να πετύχει την σωστή αξιολόγηση του δανειακού χαρτοφυλακίου τα οποία είναι ουσιαστικά δύο εργαλεία για την εσωτερική διαβάθμιση του πιστωτικού κινδύνου, το credit rating και το credit scoring. Με αυτές τις μεθόδους αναλύεται το χαρτοφυλάκιο με βάση τους υπολογισμούς και τις εκτιμήσεις για τη αξιοπιστία των πελατών, για την οικονομική εξέλιξη και τη δραστηριότητα των πελατών. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να τονιστεί και να επισημανθεί ότι ο πιστωτικός κίνδυνος μπορεί να εμφανιστεί σε όλη τη γεωγραφική έκταση που δραστηριοποιείται ο όμιλος όπως και σε όλους τους διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας.

Συγχρόνως, το συγκρότημα της Τράπεζας Κύπρου, επειδή η μητρική εταιρεία έχει έδρα στην Κύπρο, πρέπει να ακολουθεί τις αρχές που η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου έχει θεσπίσει¹⁷⁶. Αυτές οι αρχές θέτουν κάποιους περιορισμούς ως προς τη συγκέντρωση του πιστωτικού κινδύνου σύμφωνα με τους οποίους, οι κυπριακές τράπεζες δεν μπορούν να δανείσουν πάνω από το 25% της κεφαλαιακής τους βάσης και επίσης η συνολική δανειοδότηση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% της κεφαλαιακής βάσης. Η τράπεζα Κύπρου φυσικά και ακολουθεί αυτές τις οδηγίες.

Κλείνοντας την ανάλυση για τον πιστωτικό κίνδυνο είναι εύλογο να αναφερθεί ότι το συγκρότημα έχει υιοθετήσει ένα εσωτερικό σύστημα αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των πελατών. Πιο συγκεκριμένα υπάρχουν τρεις διαφορετικές κατηγορίες. Στη συνέχεια θα ορίσουμε πως

¹⁷⁶ www.bankofcyprus.com

κατατάσσονται οι πελάτες στις τρεις αυτές κατηγορίες.

- Κατηγορία 1: Δεν υπάρχει καθυστέρηση ή υπέρβαση του ορίου τους δώδεκα τελευταίους μήνες.
- Κατηγορία 2: Καθυστέρηση ή υπέρβαση του ορίου μέχρι και τριάντα μέρες συνεχόμενα μέσα στο πρώτο εξάμηνο του χρόνου ή μέχρι και δεκαπέντε μέρες στο δεύτερο εξάμηνο του έτους.
- Κατηγορία 3: Καθυστέρηση ή υπέρβαση του ορίου πάνω από τριάντα μέρες συνεχόμενα μέσα στο πρώτο εξάμηνο του χρόνου ή πάνω από δεκαπέντε μέρες στο δεύτερο εξάμηνο του έτους.

5.5.2 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου

Έχει δημιουργηθεί ένα πλαίσιο διαχείρισης λειτουργικού κινδύνου το οποίο έχει πρωταρχικό ρόλο την πρόληψη του λειτουργικού κινδύνου παρά την αντιμετώπιση των προβλημάτων που θα προκαλέσει¹⁷⁷. Πρώτος στόχος δηλαδή είναι η αποτελεσματική και έγκαιρη διαχείριση του κινδύνου για λόγους πρόληψης. Ο δεύτερος στόχος είναι η αξιολόγησή του και η μέτρησή του.

Αν θέλουμε να περιγράψουμε την αντιμετώπιση του λειτουργικού κινδύνου ως μια δομή, θα λέγαμε ότι βασίζεται σε ένα μοντέλο που διαθέτει τρεις γραμμές άμυνας. Η πρώτη γραμμή αναφέρεται στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους της επιχειρηματικής μονάδας. Η επόμενη γραμμή άμυνας περιλαμβάνει τους αξιωματούχους του συγκροτήματος και των επιχειρηματικών μονάδων όπως επίσης και των τμημάτων που ασχολούνται με την εξέλιξη της πολιτικής και του ελέγχου του λειτουργικού κινδύνου. Τέλος, στην τρίτη και τελευταία γραμμή εκτελείται από τον Εσωτερικό Έλεγχο Συγκροτήματος και την Επιτροπή Ελέγχου του Διοικητικού Συμβουλίου¹⁷⁸.

Εφαρμόζονται μεθοδολογίες και εργαλεία για την διαχείριση του εν λόγω κινδύνου οι οποίες βασίζονται σε διεθνής βέλτιστες πρακτικές. Μια βασική μέθοδος είναι η καταγραφή των ζημιών στο Σύστημα Καταγραφής Ζημιών. Με αυτόν τον τρόπο μαζεύονται πληροφορίες οι οποίες αναλύονται στη συνέχεια για τον έγκαιρο εντοπισμό των αιτιών, την λήψη διορθωτικών λύσεων αλλά και την επίτευξη στατιστικών στόχων.

¹⁷⁷ Τράπεζα Κύπρου ΑΕ. Ετήσια Οικονομική Έκθεση για το έτος που έληξε 31 Δεκεμβρίου 2010.

¹⁷⁸ Τράπεζα Κύπρου ΑΕ. Ετήσια Οικονομική Έκθεση για το έτος που έληξε 31 Δεκεμβρίου 2010.

Συμπληρωματικά, χρησιμοποιούνται μέθοδοι αυτοαξιολόγησης κινδύνων και δείκτες αναφοράς για την αντιμετώπιση των κινδύνων. Σημαντικό επίσης είναι ότι όλοι οι υπάλληλοι είναι συνεχώς ενημερωμένοι σε σχέση με το τι συμβαίνει για τη διαχείριση του λειτουργικού κινδύνου μέσα από συνεχείς εκπαιδεύσεις και σεμινάρια.

5.5.3 Διαχείριση κινδύνου ρευστότητας

Όπως είναι γνωστό οι καταθέσεις αποτελούν την βασική πηγή χρηματοδότησης. Ελέγχονται συνεχώς τόσο τα νέα χρήματα που έρχονται από τους καταθέτες στην τράπεζα, η ημερομηνία λήξης των προθεσμιακών καταθέσεων όσο και ο αριθμός των καταθετών¹⁷⁹. Στόχος είναι να μην έχουν κοινή ημερομηνία λήξης πολλές καταθέσεις όπως επίσης να διαθέτει η τράπεζα πολλούς και μικρούς καταθέτες για να αποφευχθεί ο κίνδυνος να αφαιρεθεί συγχρόνως μεγάλο μέρος των καταθέσεων. Καθοριστικό ρόλο κατέχουν και τα όρια χρηματοδότησης που έχουν εγκριθεί αλλά δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ακόμη.

Η ρευστότητα ελέγχεται καθημερινά από την Υπηρεσία Διαχείρισης Κινδύνων Αγοράς Συγκροτήματος. Η διαχείριση του κινδύνου ρευστότητας διεξάγεται από την κάθε υπηρεσία διαχείρισης διαθεσίμων της κάθε ξεχωριστής ομάδας του ομίλου σε συνεργασία πάντα με την Διεύθυνση Διαχείρισης Διαθεσίμων του Συγκροτήματος. Ο βασικός τρόπος διαχείρισης του κινδύνου ρευστότητας είναι το Stress Testing¹⁸⁰. Χρησιμοποιούνται δηλαδή εναλλακτικά σενάρια τα οποία είναι εμπλουτισμένα με προσομοιώσεις ακραίων καταστάσεων του ομίλου αλλά και ολόκληρης της αγοράς.

Συνδυαστικά με τα εναλλακτικά σενάρια παρακολουθείται και ο δείκτης ρευστών διαθεσίμων επί του συνόλου όλων των υποχρεώσεων που έχουν ημερομηνία λήξης μέσα στους επόμενους δώδεκα μήνες και έχοντας ως ελάχιστο επιτρεπτό ποσοστό του δείκτη το 25%. Αξίζει να σημειωθεί ότι ως ρευστά διαθέσιμα θεωρούνται τα μετρητά, οι διάφορες καταθέσεις στην διατραπεζική αγορά που μέσα σε 30 μέρες θα λήξουν όπως και τα ομόλογα και οι μετοχές.

Ο πίνακας 4 έχει συγκεντρωτικά όλες τις μεθόδους και τα εργαλεία που χρησιμοποιεί το συγκρότημα για την διαχείριση των πιο σημαντικών και ουσιαστικών χρηματοοικονομικών κινδύνων.

¹⁷⁹ Τράπεζα Κύπρου ΑΕ. Ετήσια Οικονομική Έκθεση για το έτος που έληξε 31 Δεκεμβρίου 2010.

¹⁸⁰ www.bankofcyprus.com

Πίνακας 4: Τεχνικές διαχείρισης κινδύνων από την Τράπεζα Κύπρου
(πηγή: Τράπεζα Κύπρου, 2011)

5.6 Η περίπτωση της Αγροτικής Τράπεζας

Η επιχειρηματική δραστηριότητα, όπως είναι αναμενόμενο, αλλά και η κερδοφορία ολόκληρου του ομίλου είναι άμεσα συνυφασμένα με την ανάληψη των χρηματοοικονομικών κινδύνων. Οι πιο σημαντικοί χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι στους οποίους καθημερινά βρίσκεται εκτεθειμένος ολόκληρος ο όμιλος είναι κυρίως ο πιστωτικός κίνδυνος, ο κίνδυνος ρευστότητας, ο κίνδυνος αγοράς, ο λειτουργικός κίνδυνος και ο πρωτοαναφερόμενος ασφαλιστικός κίνδυνος.

Η διαχείριση των κινδύνων του ομίλου αφορά κυρίως¹⁸¹:

- Τη συμμόρφωση με τις κεφαλαιακές και τις υπόλοιπες απαιτήσεις.
- Τη διασφάλιση της δυνατότητας της Τράπεζας να συνεχίσει την επιχειρηματική της δραστηριότητα.
- Τη διατήρηση μιας ισχυρής κεφαλαιακής βάσης

Σε όλες τις προηγούμενες χρηματοπιστωτικές ελληνικές επιχειρήσεις στις οποίες έγινε αναφορά, οριοθετήθηκε το πλαίσιο τους. Με την ίδια λογική και η Αγροτική τράπεζα έχει καθορίσει για τον όμιλό της ένα πλαίσιο διαχείρισης

¹⁸¹ Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Δημοσιοποιήσεις Βάσει του Πυλώνα III της Βασιλείας II.

κινδύνων το οποίο αναφέρει ότι για την σωστή διαχείριση των κινδύνων συμμετέχουν το Διοικητικό Συμβούλιο, η Επιτροπή Διαχείρισης Ενεργητικού-Παθητικού (ALCO) και τέλος η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων. Το Διοικητικό Συμβούλιο έχει τη συνολική ευθύνη για τον καθορισμό της πολιτικής που θα ακολουθήσει ο οργανισμός για την ανάληψη αλλά και την διαχείριση των κινδύνων. Παράλληλα, από αυτό έχουν οριστεί και συσταθεί και οι δύο επιτροπές που αναφέρθηκαν.

Η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων είναι αρμόδια για την εφαρμογή των αρχών και την εποπτεία της πολιτικής διαχείρισης των χρηματοοικονομικών κινδύνων σύμφωνα με τον πυλώνα III της Βασιλείας II¹⁸².

Συγχρόνως όμως με τον έλεγχο του εξωτερικού περιβάλλοντος ο όμιλος θέλησε να δημιουργήσει και ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Στα πλαίσια αυτού του συστήματος έχει συσταθεί η Διεύθυνση Διαχείρισης Κινδύνων η οποία είναι μια ανεξάρτητη μονάδα αλλά δέχεται τις οδηγίες του Διοικητικού Συμβουλίου και της Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων. Να επισημανθεί ότι το πλαίσιο ανανεώνεται και αναθεωρείται κάθε έτος.

Στην ανάλυση που ακολουθεί θα περιγραφούν τα εργαλεία που χρησιμοποιεί στην πράξη ο όμιλος για τη διαχείριση των χρηματοοικονομικών κινδύνων, ξεχωριστά για το κάθε είδος κινδύνου.

5.6.1 Διαχείριση πιστωτικού κινδύνου

Η συνολική έκθεση της Αγροτικής τράπεζας στον πιστωτικό κίνδυνο προέρχεται κατά κύριο λόγο από τα εγκεκριμένα πιστωτικά όρια και τις πιστοδοτήσεις (επιχειρηματικής και ιδιωτικής πίστης). Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι επενδυτικές και οι συναλλακτικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα οι πράξεις διαπραγμάτευσης στην αγορά παραγώγων και τέλος ο διακανονισμός των διάφορων χρεογράφων.

Για την πιο αποτελεσματική διαχείριση του κινδύνου έχουν αναπτυχθεί τυποποιημένες διαδικασίες που έχουν χωριστεί σε τρεις κατηγορίες¹⁸³:

- Αξιολόγηση και προσδιορισμός του πιστωτικού κινδύνου σε ανώτερο επίπεδο.
- Αξιολόγηση και μέτρηση του πιστωτικού κινδύνου στο στάδιο της

¹⁸² Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Δημοσιοποιήσεις Βάσει του Πυλώνα III της Βασιλείας II.

¹⁸³ www.atbank.gr

αξιολογητικής-εγκριτικής διαδικασίας.

- Παρακολούθηση πιστωτικού κινδύνου κατά τη διάρκεια της πιστοδότησης.

Ο πιστωτικός κίνδυνος με βάση τον όμιλο της Αγροτικής Τράπεζας, συμπεριλαμβάνει τους κινδύνους του αντισυμβαλλόμενου, και των καλυμμάτων-εξασφαλίσεων του προϊόντος¹⁸⁴. Για τη διαχείρισή τους χρησιμοποιούνται τρεις διαφορετικές μέθοδοι, η μέθοδος αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας, ο υπολογισμός της αναμενόμενης ζημιάς και η μέθοδος των προσομοιώσεων σε κατάσταση κρίσης.

Βασικό στοιχείο της εγκριτικής διαδικασίας των πιστοδοτήσεων αποτελεί η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του αντισυμβαλλόμενου όπως επίσης και η εκτίμηση του πιστωτικού κινδύνου που θα προκύψει από τη συγκεκριμένη πιστοδότηση. Για την αξιολόγηση των πιστούχων χρησιμοποιείται ένα σύστημα κατάταξης με 11 βαθμίδες, το οποίο έχει διαμορφωθεί με βάση το νέο πλαίσιο που έχει ορισθεί, της πολιτικής πιστοδοτήσεων. Το συγκεκριμένο σύστημα εγκρίθηκε το 2000 και έχει δημιουργηθεί έτσι ώστε να είναι σε online σύνδεση με το βασικό μηχανογραφικό σύστημα του ομίλου. Κάθε χρόνο το σύστημα αναθεωρείται και βελτιώνεται. Το πιο ξεχωριστό του χαρακτηριστικό είναι όμως ότι χρησιμοποιεί διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των πιστούχων ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ταξινομούνται:

- Πιστωτική Βαθμολόγηση Αγροτών (Credit Scoring).
- Πιστωτική Βαθμολόγηση ιδιωτών (Credit Scoring).
- Πιστωτική Διαβάθμιση Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (Credit Rating).
- Πιστωτική Διαβάθμιση Μεγάλων επιχειρήσεων (Credit Rating).

Τα συγκεκριμένα υποδείγματα ονομάζονται μεικτά υποδείγματα γιατί δεν εξετάζουν μόνο τα στοιχεία του πιστούχου τη στιγμή της αίτησης αλλά και τη συμπεριφορά του. Παρόλο που τα υποδείγματα είναι αρκετά ανεπτυγμένα, η Αγροτική Τράπεζα έχει αποφασίσει να εφαρμόσει για τη λιανική τραπεζική μια πιο σύνθετη αξιολόγηση που θα περιλαμβάνει την μέθοδο του application scoring και του behavioral scoring.

Περνώντας τώρα στη μέθοδο της αναμενόμενης ζημιάς (expected loss) θα

¹⁸⁴ Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Δημοσιοποιήσεις Βάσει του Πυλώνα III της Βασιλείας II.

πρέπει να τονιστεί ότι εμφανίζεται στο σύστημα on line-real time. Βασίζεται στην εκτίμηση της πιθανότητας αθέτησης της υποχρέωσης από την πλευρά του πελάτη κατά τη διάρκεια της συνεργασίας και σε άλλα διάφορα χαρακτηριστικά της συναλλαγής.

Τέλος, για την πιο σωστή και επιτυχημένη διαχείριση των κινδύνων πραγματοποιούνται οι γνωστές πλέον και πολυσυζητημένες ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων. Ο στόχος είναι ο υπολογισμός των μεταβολών στην εκτιμώμενη ζημία και στην κεφαλαιακή επάρκεια του ομίλου στην περίπτωση που υπάρχουν δυσμενείς συνθήκες ή ακραίες μεταβολές. Ο όμιλος, όπως καθορίζουν οι γνωστές οδηγίες από την Τράπεζα της Ελλάδος¹⁸⁵, διενεργεί ετήσιες δοκιμές προσομοίωσης καταστάσεων κρίσης (stress test).

5.6.2 Διαχείριση κινδύνου αγοράς

Ο κίνδυνος αγοράς, όπως είναι γνωστό, προκύπτει από τη φύση των συναλλαγών του τραπεζικού ιδρύματος. Το σύνολο, κατά των πλείστων, συναλλαγών που μπορούν να προκαλέσουν κίνδυνο αγοράς πραγματοποιούνται από την μητρική τράπεζα. Για αυτό το λόγο έχει καθοριστεί η πολιτική ανάληψης κινδύνων και εφαρμόζονται διάφορες τεχνικές που επιτρέπουν την συνεχή παρακολούθηση, όπως είναι η αποδεκτή μέθοδος για την μέτρηση του κινδύνου αγοράς, η Αξία σε Κίνδυνο (Value at Risk-VaR).

Η αποτίμηση της Αξίας σε Κίνδυνο υπολογίζει, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της Αγροτικής τράπεζας, και εκτιμά την μεγαλύτερη πιθανή μείωση στην καθαρή τρέχουσα αξία του χαρτοφυλακίου που μπορεί να συμβεί σε ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα και για ένα συγκεκριμένο επίπεδο εμπιστοσύνης. Δε μπορεί όμως να καλύψει την εκτίμηση των οικονομικών απωλειών που μπορούν να συμβούν από ασυνήθιστες μεταβολές που χαρακτηρίζονται από οικονομική φύση.

Το χαρτοφυλάκιο των συναλλαγών του ομίλου αφορά κυρίως ομόλογα, μετοχές και παράγωγα. Η μέθοδος για την αποτίμηση της Αξίας σε Κίνδυνο υπολογίζεται για ολόκληρο το χαρτοφυλάκιο. Η μέθοδος υπολογισμού της VaR που χρησιμοποιεί τη μέθοδο Monte Carlo με επίπεδο εμπιστοσύνης 99% και χρονικό διάστημα μιας ημέρας. Επίσης, ο όμιλος εφαρμόζει και την μέθοδο του

¹⁸⁵ Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2010). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

Back Testing για να τις εκτιμήσεις του μεγέθους της Αξίας σε Κίνδυνο. Ουσιαστικά πραγματοποιείται σύγκριση της Αξίας σε Κίνδυνο με την πραγματική μεταβολή της αξίας του χαρτοφυλακίου συναλλαγών λόγω της μεταβολής των τιμών της αγοράς.

5.6.3 Διαχείριση λειτουργικού κινδύνου

Ο όμιλος έχει αναπτύξει ένα Πλαίσιο Διαχείρισης Λειτουργικού Κινδύνου το οποίο εναρμονίζεται με τις αρχές και καλύπτει τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις που ορίζονται από το Σύμφωνο της Βασιλείας, τις βέλτιστες Πρακτικές Διαχείρισης Λειτουργικού Κινδύνου, καθώς και από τις ρυθμίσεις της Τράπεζας της Ελλάδος¹⁸⁶. Το πλαίσιο περιλαμβάνεται στον κανονισμό λειτουργίας της Αγροτικής Τράπεζας. Υλοποιείται κυρίως από το Τμήμα Λειτουργικού Κινδύνου της Διεύθυνσης Διαχείρισης Κινδύνων και ελέγχεται από τη Διεύθυνση Εσωτερικής Επιθεώρησης¹⁸⁷. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί και να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή είναι ότι η διαχείριση του συγκεκριμένου κινδύνου είναι ευθύνη όλων των μονάδων, από το οποιοδήποτε κατάσταση της τράπεζας μέχρι και την ίδια τη Διοίκηση. Παρόλα αυτά την άμεση αρμοδιότητα κατέχει το τμήμα Λειτουργικού Κινδύνου της Υποδιεύθυνσης Λειτουργικού Κινδύνου & Εξωτερικών Αναθέσεων της Διεύθυνσης Διαχείρισης Κινδύνων.

Για να πετύχει καλύτερη διαχείριση του κινδύνου η Αγροτική Τράπεζα έχει διαχωρίσει τέσσερις διαφορετικές περιοχές: τη Λειτουργία-Οργάνωση, την Τεχνολογία-Συστήματα, το Ανθρώπινο Δυναμικό και τους Εξωτερικούς κινδύνους. Οι αναφορές και οι αξιολογήσεις διαμορφώνονται με βάση το εξειδικευμένο πληροφοριακό σύστημα που έχει στην διάθεσή της η Διεύθυνση Διαχείρισης Κινδύνων και περιέχει ετήσια αποτελέσματα με ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία, συγκρίσεις και προτάσεις για τη σωστή διαχείριση.

Η Τράπεζα τώρα προετοιμάζεται για να εφαρμόσει τη Τυποποιημένη Προσέγγιση με βάση μια κατανομή σε οκτώ επιχειρηματικές δραστηριότητες, έχοντας δεδομένες ζημιές και ζημιογόνα γεγονότα¹⁸⁸.

Ο παρακάτω συγκεντρωτικός πίνακας (πίνακας 5) αναφέρει όλες τις μεθόδους και τεχνικές που εφαρμόζονται από την Αγροτική Τράπεζα, για κάθε το

¹⁸⁶ <http://www.bankofgreece.gr> Τράπεζα της Ελλάδος, (2005). «Πιστωτικός Κίνδυνος», τεύχος Μαΐου.

¹⁸⁷ Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Δημοσιοποιήσεις Βάσει του Πυλώνα III της Βασιλείας II.

¹⁸⁸ www.atetbank.gr

είδους κινδύνου ξεχωριστά.

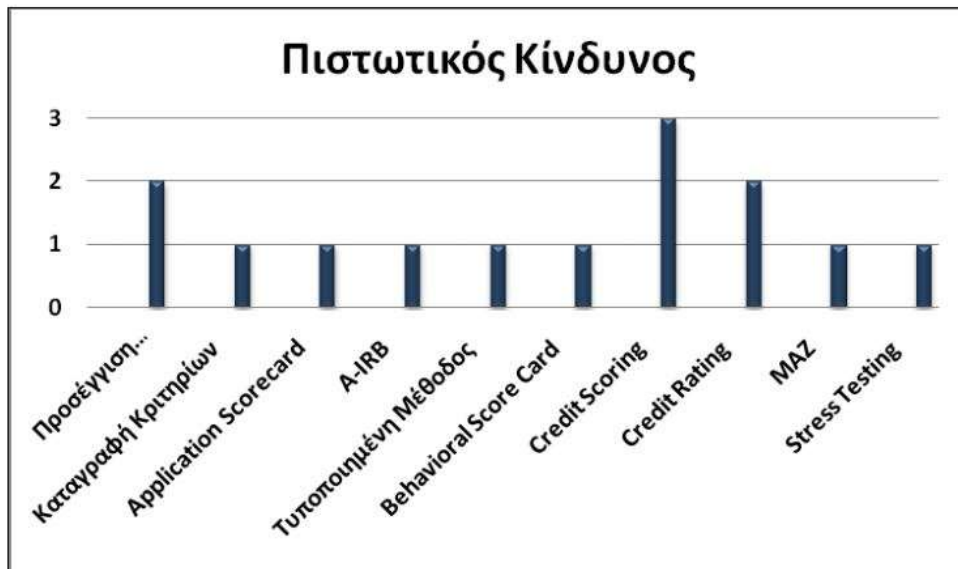

Πίνακας 5: Τεχνικές διαχείρισης κινδύνων από την Αγροτική Τράπεζα
(πηγή: Αγροτική Τράπεζα, 2011)

5.7 Σύγκριση του risk management που ακολουθούν τα τραπεζικά ιδρύματα

Στην ενότητα αυτή μελετώνται και συγκρίνονται τα εργαλεία που χρησιμοποιεί κάθε τράπεζα για κάθε διαφορετικό είδος κινδύνου. Συγχρόνως, γίνεται προσπάθεια αναζήτησης του πιο δημοφιλούς εργαλείου για κάθε κίνδυνο, δηλαδή ποιο εργαλείο χρησιμοποιούν οι περισσότερες τράπεζες και αν υπάρχει φυσικά αυτό το εργαλείο.

Ξεκινώντας από τον πιο θεμελιώδη κίνδυνο στα πιστωτικά ιδρύματα, τον πιστωτικό κίνδυνο, παρατηρούμε σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, ότι η πιο διαδεδομένη μέθοδος είναι αυτή του Credit Scoring. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 6), η μέθοδος Credit Scoring χρησιμοποιείται από τρεις τραπεζικούς οργανισμούς από τους πέντε που αποτέλεσαν το αντικείμενο της μελέτης περίπτωσης. Στη συνέχεια, εντοπίζονται άλλα δύο εργαλεία που έχουν επιλεγεί από δύο διαφορετικά ιδρύματα και είναι η Προσέγγιση Εσωτερικών Διαβαθμίσεων αλλά και το Credit Rating, ενώ οι υπόλοιπες όλες τεχνικές εφαρμόζονται σε μια τράπεζα η καθεμία.

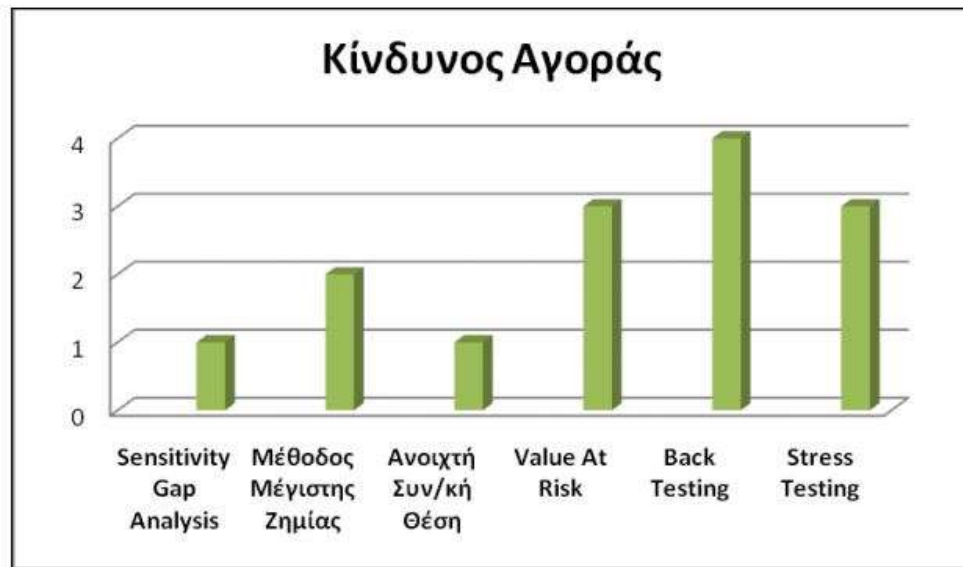

Πίνακας 6: Σύγκριση μεθόδων πιστωτικού κινδύνου

Από το παραπάνω διάγραμμα γίνεται αντιληπτό, ότι δεν υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο εργαλείο που να το χρησιμοποιούν και να το υποστηρίζουν και οι πέντε τραπεζικοί όμιλοι. Από το γεγονός αυτό προκύπτει και το συμπέρασμα ότι ο πιστωτικός κίνδυνος είναι τόσο ιδιαίτερος, όσο και πολύπλευρος που κάθε διαφορετικός οργανισμός πρέπει να επιλέξει από την μεγάλη ποικιλία μεθόδων που υπάρχουν για την διαχείρισή του, το οποίο θα ταιριάζει στις δικές του ξεχωριστές ανάγκες.

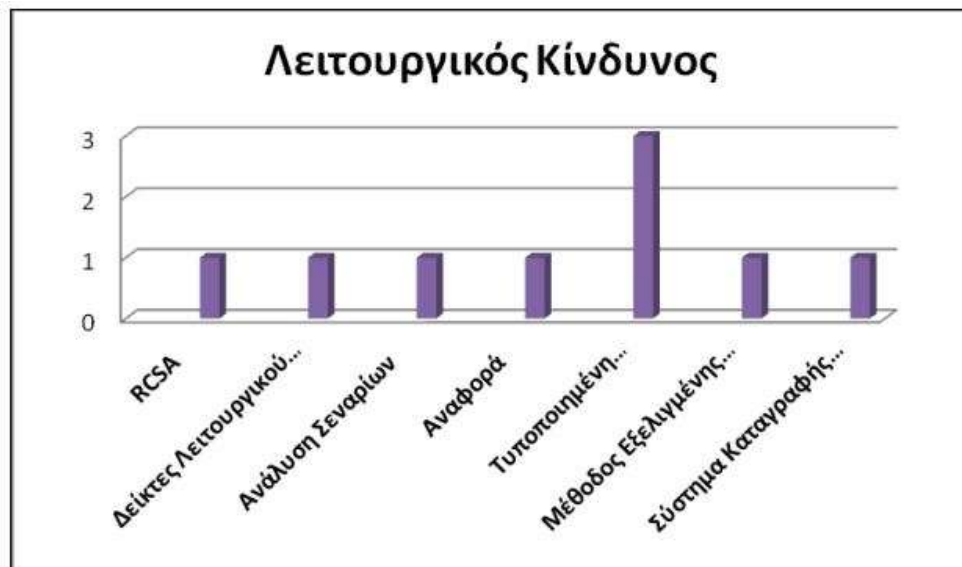
Ο επόμενος σημαντικός κίνδυνος είναι αυτός του κινδύνου αγοράς. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό για αυτόν τον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο είναι ότι το κάθε τραπεζικό ίδρυμα που παρουσιάστηκε, τον ανέλυε με διαφορετικό τρόπο, είτε περιλαμβάνοντας και τις υποομάδες του είτε δίνοντας μια πιο γενική ανάλυση. Παρόλα αυτά σε όλα ανεξαιρέτως τα ιδρύματα αναφέρεται.

Στο σχετικό πίνακα που ακολουθεί (πίνακας 7) διακρίνεται ότι η μέθοδος που χρησιμοποιείται πιο συχνά και ίσως θα μπορούσε να γίνει δεκτό ότι είναι περισσότερο αποδεκτή, είναι η μέθοδος του Back Testing. Χρησιμοποιείται σε τέσσερις τράπεζες.

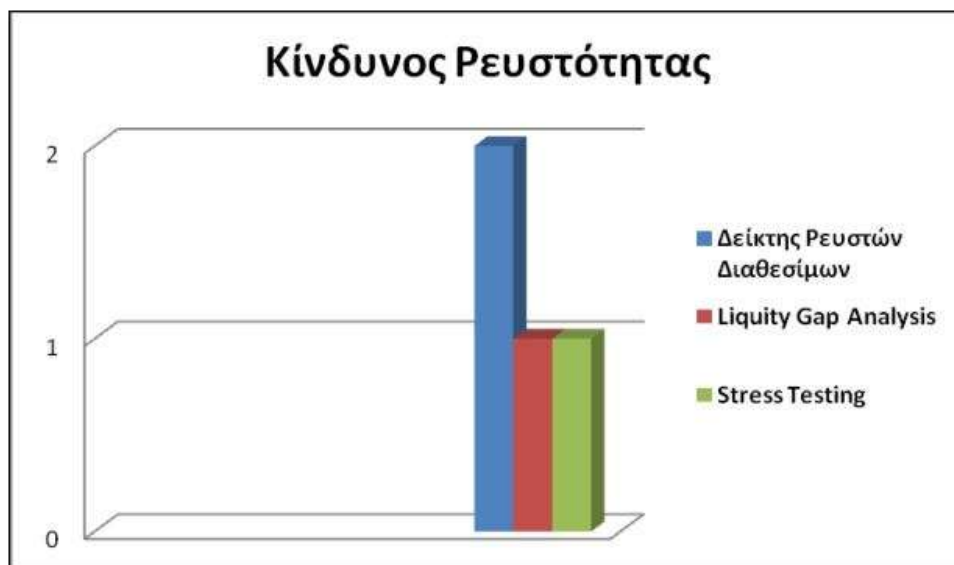
Πίνακας 7: Σύγκριση μεθόδων κινδύνου αγοράς

Αμέσως μετά ακολουθούν οι δύο αρκετά συζητημένες στην παρούσα εργασία τουλάχιστον τεχνικές, η Value at Risk και το Stress Testing οι οποίες χρησιμοποιούνται από δύο διαφορετικές τράπεζες. Αν και το Stress Testing είναι μια καινούρια σχετικά μέθοδος, παρατηρείται ότι πολύ γρήγορα άρχισε να αφομοιώνεται από τα συστήματα που διαθέτουν οι τράπεζες. Ο λειτουργικός κίνδυνος είναι ο τελευταίος κίνδυνος που όλες οι τράπεζες χωρίς καμία εξαίρεση τον μελετούν και προσπαθούν να τον διαχειριστούν όσο αποτελεσματικότερα είναι δυνατόν. Στο πίνακα 8 φαίνονται συγκεντρωτικά ποιες μέθοδοι χρησιμοποιούνται και σε πόση συχνότητα. Η Τυποποιημένη Μέθοδος βρίσκει εφαρμογή και αποτελεί μέρος της διαχείρισης κινδύνου σε τρεις τραπεζικούς οργανισμούς ενώ όλες οι υπόλοιπες που αναφέρθηκαν είναι μέσα στην πολιτική μόνο μίας.

Πίνακας 8: Σύγκριση μεθόδων λειτουργικού κινδύνου

Τέλος, σε δύο τράπεζες και συγκεκριμένα στην Alpha Bank και στην Τράπεζα Κύπρου, συνολικά για τον συγκεκριμένο κίνδυνο εντοπίστηκαν τρεις μέθοδοι: του δείκτη ρευστών διαθεσίμων, το liquidity gap analysis και το stress testing. Από αυτές, η πρώτη μέθοδος είναι αυτή που βρίσκει εφαρμογή και στις δύο τράπεζες και επομένως είναι αποδεκτή και συνδυάζεται με τα δεδομένα και τις ανάγκες των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων για την διακράτηση της ρευστότητάς τους. Οι πληροφορίες αυτές αποτυπώνονται στον ακόλουθο πίνακα (πίνακας 9):

Πίνακας 9: Σύγκριση μεθόδων κινδύνου ρευστότητας

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας είναι απαραίτητο να παρατεθούν κάποια συγκεντρωτικά αποτελέσματα. Αυτό θα γίνει με τη βοήθεια του πίνακα 10.

Ο πίνακας 10 παρουσιάζει συγκεντρωτικές πληροφορίες για τα τραπεζικά ιδρύματα που έχουν συμπεριληφθεί στη μελέτη περίπτωσης του πέμπτου κεφαλαίου της παρούσας εργασίας σε συνδυασμό με τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους που το καθένα αναλύει στα δημοσιοποιημένα στοιχεία του.

Το γεγονός ότι όλα τα τραπεζικά ιδρύματα παρουσιάζουν στον πίνακα 10 στοιχεία για τα τρία είδη χρηματοοικονομικών κινδύνων (πιστωτικός κίνδυνος, κίνδυνος αγοράς, λειτουργικός κίνδυνος) αποδεικνύει την σπουδαιότητά τους και την σημασία τους.

Μόνο μία τράπεζα, η Alpha Bank, αναφέρεται ξεχωριστά σε πέντε συνολικά είδη κινδύνων. Περιλαμβάνει δηλαδή τον κίνδυνο επιτοκίου και τον κίνδυνο ρευστότητας ενώ, ο τελευταίος, χρησιμοποιείται και από την Τράπεζα Κύπρου.

Τραπεζικοί Κίνδυνοι Τραπεζικά Ιδρύματα	Πιστωτικός Κίνδυνος	Κίνδυνος Αγοράς	Λειτουργικός Κίνδυνος	Επιτοκιακός Κίνδυνος	Κίνδυνος Ρευστότητας
Eurobank EFG	X	X	X		
Alpha Bank	X	X	X	X	X
Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος	X	X	X		
Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος	X	X	X		
Τράπεζα Κύπρου	X	X	X		X

Πίνακας 10: Σύνοψη των χρηματοοικονομικών κινδύνων για τα υπό μελέτη τραπεζικά ιδρύματα

Συμπεράσματα

Οι τραπεζικοί οργανισμοί, όπως είναι παγκοσμίως αποδεκτό, από την φύση των δραστηριοτήτων τους και των υπηρεσιών που προσφέρουν είναι αδύνατον να λειτουργήσουν χωρίς να αναλάβουν κάποιον κίνδυνο. Από την άλλη πλευρά όμως δε παύουν να είναι οργανισμοί οι οποίοι δεν έχουν αναπτύξει ανοσία απέναντι στον οποιοδήποτε κίνδυνο. Ακριβώς αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο αναπτύσσουν πολιτικές διαχείρισης κινδύνων (πιστωτικό, κίνδυνο αγοράς και λειτουργικό κίνδυνο). Έτσι μέσα από διάφορες νέες τεχνολογίες αλλά και εργαλεία καταφέρνουν να έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Γενικότερα, η διαχείριση των χρηματοοικονομικών κινδύνων αποτελεί μία συνεχώς εξελισσόμενη και μεταβαλλόμενη διαδικασία που καθορίζεται από διάφορους παράγοντες είτε εσωτερικούς, όπως είναι οι στόχοι του οργανισμού, είτε εξωτερικούς, όπως είναι οι οικονομικές τάσεις αλλά και οι κυβερνήσεις. Είναι, λοιπόν, δεδομένο ότι ο ρόλος της διαχείρισης των κινδύνων μέσα σε οποιοδήποτε χρηματοπιστωτικό σύστημα θα μεγαλώνει συνεχώς εξαιτίας της παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης και θα αποτελεί ένα σημαντικό αμυντικό όπλο των τραπεζών.

Οι μέθοδοι διαχείρισης των κινδύνων και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται από τις ελληνικές τράπεζες για να προστατευθούν από τους πιθανούς κινδύνους παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία. Είναι πολύ σημαντικό για τις τράπεζες να εφαρμόζουν το κατάλληλο εργαλείο και την κατάλληλη μέθοδο για τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο, αφού το καθένα έχει δημιουργηθεί για να αντιμετωπίσει διαφορετικούς κινδύνους και καταστάσεις. Σημαντικό μέλημα αποτελεί η σωστή στελέχωση των τμημάτων διαχείρισης κινδύνων αλλά και η εκπαίδευση ολόκληρου του προσωπικού για την αναγνώριση και την συμμετοχή στην διαδικασία.

Αξιολογώντας τα αποτελέσματα της μελέτης περίπτωσης στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, που αφορούν τη μελέτη των πέντε ελληνικών τραπεζικών ομίλων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι όλες οι τράπεζες ακολουθούν πιστά τους κανόνες που έχουν ορισθεί από την Συμφωνία της Βασιλείας, έχουν προσαρμοσθεί στις υποχρεώσεις τους απέναντι στην Τράπεζα της Ελλάδος και αναπτύσσουν συνεχώς το τμήμα της διαχείρισης κινδύνων που διαθέτουν. Θα

πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στο γεγονός ότι όλες προετοιμάζονται για να προσαρμοστούν και στα νέα δεδομένα που θα δημιουργηθούν από την Βασιλεία III. Η ανάλυση που προηγήθηκε έδειξε ότι οι βασικοί χρηματοπιστωτικοί κίνδυνοι με τους οποίους ασχολούνται όλα τα τραπεζικά ιδρύματα είναι τρεις, ο πιστωτικός κίνδυνος, ο κίνδυνος αγοράς και ο λειτουργικός κίνδυνος. Έχουν αναπτυχθεί συγκεκριμένες πολιτικές αλλά και τμήματα μέσα στο οργανόγραμμα που διαθέτουν έμπειρα και εξειδικευμένα στελέχη για την αντιμετώπισή τους. Για τον κάθε ένα από αυτούς τους κινδύνους χρησιμοποιούνται ένα ή και περισσότερα ειδικά εργαλεία.

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον κίνδυνο αγοράς. Ο κίνδυνος αγοράς αποτελείται από κάποιες υποκατηγορίες όπως έχει ήδη αναφερθεί στην παρούσα εργασία. Αυτό που προκαλεί εντύπωση είναι το γεγονός ότι κάθε όμιλος διαχωρίζει και αναλύει τον συγκεκριμένο κίνδυνο με τελείως διαφορετικό τρόπο. Δηλαδή, ορισμένες τράπεζες αναλύουν κατευθείαν τον κίνδυνο αγοράς ενώ κάποιες άλλες αναφέρονται σε αυτόν μέσω της ανάλυσης των υποενοτήτων του.

Βασικό θέμα συζήτησης στην ελληνική οικονομία αποτελεί η ρευστότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων και ο κίνδυνος που ίσως διατρέχουν. Παρόλα αυτά προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση ότι μόνο σε δύο τράπεζες αναλύεται στις δημοσιοποιήσεις με βάση την Βασιλεία II, σε ξεχωριστή ενότητα.

Το τελευταίο διάστημα και ιδίως μετά από το χρονικό διάστημα που όλες οι τράπεζες έλαβαν μέρος σε ένα τεστ, το γνωστό Stress Test, έγινε πολύ γνωστή η συγκεκριμένη μέθοδος διαχείρισης κινδύνων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Είναι σημαντικό ότι όλες οι τράπεζες το έχουν ήδη προσθέσει στις δικές τους ξεχωριστές διαδικασίες. Αυτό όμως που προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση, είναι ότι αυτή η μέθοδος χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση διαφορετικών κινδύνων σε κάθε τραπεζικό ίδρυμα.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ένας επιμέρους στόχος στη παρούσα εργασία ήταν η μελέτη στοιχείων για τη διαχείριση κινδύνων από τα στελέχη των αρμόδιων τμημάτων των τραπεζικών οργανισμών. Ολοκληρώνοντας την ερευνητική αυτή προσπάθεια εντοπίστηκαν ορισμένα σημεία τα οποία δεν έχουν ερευνηθεί ακόμη ή παρουσιάζουν περιθώρια για περαιτέρω έρευνα καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο περαιτέρω ανάλυσης. Αρχικά, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να αυξηθεί ο αριθμός των τραπεζικών ιδρυμάτων που θα συμπεριληφθούν στο δείγμα της μελέτης και να διεξαχθούν

γενικότερα συμπεράσματα για τις μεθόδους και τις τεχνικές διαχείρισης κινδύνου που χρησιμοποιούνται και προσαρμόζονται στα χαρακτηριστικά του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα για την ποσοστική μέτρηση των χρηματοοικονομικών κινδύνων για τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να μελετηθεί και η αποτελεσματικότητα των διάφορων μεθόδων και τεχνικών διαχείρισης κινδύνων.

Κλείνοντας, όπως έχει ήδη επισημανθεί η διαχείριση των χρηματοοικονομικών κινδύνων αποτελεί συνεχώς εξελισσόμενο κλάδο αφού καλείται να προσαρμοστεί στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες του οικονομικού περιβάλλοντος.

Συνεχώς υπάρχει η ανάγκη για νέες μεθόδους οι οποίες θα πρέπει να υιοθετούνται άμεσα από τα τραπεζικά ιδρύματα. Είναι σημαντικό να μελετηθεί το επίπεδο προσαρμογής των ελληνικών τραπεζικών ιδρυμάτων σε νέες τεχνολογίες και μεθόδους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adrian, T., Hyun Song Shin, (2009). «Money, Liquidity, and Monetary Policy», Federal Reserve Bank of New York, Staff Reports, Staff Report no.360, January.

Alpha Bank, (2010). Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 111, τεύχος Φεβρουαρίου.

Alpha Bank, (2008). «Η κρίση του 2007 – 2009: η άνοδος και η πτώση της χρηματοοικονομικής μοχλεύσεως», Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 108, Φεβρουάριος.

Basel Committee on Banking Supervision, (June 2006). «International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework», Basel, Bank for International Settlements.

Blume, M., MacKinlay C., Terker B., (1989). «Order imbalances and stock price movements on October 19 and 20 1987», Journal of Finance, Vol. 44, pp. 827-848.

Boone, P., Johnson S. (2010) «Greece, the Latest and Greatest Bubble», Economix, 11 March.

Caballero, R., Krishnamurthy, A. (2009). «Global Imbalances and Financial Fragility», American Economic Review Papers and Proceedings, May, pp. 584-88.

Cai, J., Cherny K. and Milbourn T., (2010). «Compensation and Risk Incentives in Banking and Finance», Federal Reserve Bank of Cleveland, Economic Commentary, Number 2010-13, September 14.

Calomiris, Charles W., (2011). «Αίτια της κρίσης στην αγορά ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, στο άρθρο Α.1, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;», Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Crotty, J., (2009). *Structural causes of the global financial crisis: a critical assessment of the new financial architecture*, Cambridge Journal of Economics, 33, pp. 563–580

Davies, H. and Green D. (2010). «Banking on the Future: The Fall and Rise of Central Banking», Princeton University Press.

Dell' Ariccia G., E. Detragiache, R. Rajan, (2008). *The real effect of banking crises*, Journal of Financial Intermediation, Vol. 17, pp. 89-112.

Demirguc - Kunt A., E. Detraciache, (1998). *The determinants of banking crises in developing and developed countries*, IMF Staff Papers, Vol. 45, No.1, March.

Diamond, D. (1984). *Financial Intermediation and Delegated Monitoring*, Review of Economic Studies, Vol. 51, 393-414.

Eichengreen, Barry, (1997). *Contagious Currency Crises*, The National Bureau of Economic Search, Cambridge.

EFG Eurobank Ergasias AE, Consolidated Pillar3 Report For The Year Ended 2009.

EFG Eurobank Ergasias AE, Ενοποιημένες Οικονομικές Καταστάσεις για τη χρήση που έληξε την 31/12/2009.

Friedman M., Schwartz J. A, (1963). «A monetary history of the United States, 1867-1960», Princeton University Press.

Glick R., M. Hutchison, (2001). «Banking and currency crises: How common are twins?», in Financial Crises in emerging markets, ed. By Reuven Glick, Ramon Moreno and Marc M. Spiegel, Ney York, Cambridge University Press.

Goodhart, C.A.E., (2008). «The background to the 2007 financial crisis», IEEP, Springer, Vol. 4, pp. 331-346.

Greenwald, B., Stein J., (1988). *The task force report: The reasoning behind the recommendations*, Journal of Economic Perspectives , Vol. 2, pp. 3-23.

Joel Bessis, (2001). «Risk Management in Banking» Second edition.

J.P. Morgan, (1999). «Risk Metrics: Practical Guide (1st edition)», J.P. Morgan & Co, New York.

Kalfaoglou F, (2006). *Stress Testing of the banking system*, Bank of Greece, Economic Bulletin, 27, 7/06.

Kaminsky, G. L. and C. M. Reinhart., (1999). «The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payments Problems», American Economic Review, Vol. 89, pp. 473-500.

Klaassen, P., Van Eeghen, I., (2009). «Economic Capital. How it works and what every manager needs to know», Elsevier Finance, USA.

Krugman, P., (2009). «Η κρίση του 2008 και η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης», εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Lauterbach, B., Uri Ben-Zion, (1993). *Stock Market Crashes and the*

Performance of Circuit Breakers: Empirical Evidence, The Journal of Finance, Vol. 48, No. 5, pp. 1909-1925.

Linsmeier, T. J., Pearson, D. N., (1996). *Risk Measurement: An introduction to Value at Risk*, University of Illinois at Urbana-Champaign, Vol. July.

Matthew, K. and Thompson J, (2008). «The Economics of Banking», Second edition.

Minsky, H. P., (1972). *Financial stability revisited: the economics of disaster*, Board of Governors of the Federal Reserve System, Vol. 3, pp. 95-136, 1972.

Mishkin, F. S., (1992). *Anatomy of a financial crisis», Journal of evolutionary Economics*, Vol. 2, pp. 115-130.

Mishkin, S.F., (1996). *Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective*, National Bureau of Economic Research, Working Paper 5600.

Muolo, P., (1995). «Building a Credit Scoring Bridge», US Banker, pp.71-73.

Moutsianas, K., Kosmidou, K., (2010). *Stress Testing Methodologies: An overview of issues and methodologies*, 1st Conference of Financial Engineering Banking Society, Athens, December 2010.

Myers, S.C., and Majluf, N.S., (1984). *Corporate Financing and Investment Decisions When Firms Have Information that Investors Do Not Have*, Journal of Financial Economics, Vol. 13, pp. 187-221.

O'Neill, J., (2011). *Κρίση και οικονομικός κύκλος: η άποψη της αγοράς*, στο Άρθρο Α.2, «Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;», Επιμέλεια Νικόλαος Β. Καραμούζης και Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Papadopoulos, S. S., (2004). *Market structure, performance and efficiency in European banking*. Στο International Journal of Commerce and Management (Vol. 14, No. 1, P.P 79-98).

Papadopoulos, S. S. and Karagiannis, S., (2009). *Recent Evidence of Efficiency in Southern European Banking*, στο Studies in Economics and Finance (Vol. 26, No. 2).

Rajan, R., (2010). «Fault Lines: How Hidden Fractures still Threaten the World Economy», Princeton University Press, Princeton, NJ 08540.

Reenwald, B., Stein J., (1988). *The task force report: The reasoning behind the recommendations*, Journal of Economic Perspectives , Vol. 2, pp. 3-23.

Reinhart, C. F., Rogoff K. S., (2008). *Is the 2007 US subprime crisis so different? An international historical comparison*, American Economic Review: Papers & Proceedings, Vol. 98, No. 2, pp. 1-10.

Reinhart, C. F., Rogoff, K. S., (2008). *This Time is Different: A Panoramic View of Eight Centuries of Financial Crises*, NBER Working Paper 13882.

Reinhart, C. F., Rogoff, K. S., (2008). *Banking crises: An equal opportunity menace*, NBER Working Paper 14587.

Roubini, N., Das, A., (2010). *The crisis will spread without a Plan B*, Financial Times, 29 April.

Sharpe, W.F., (1963). «A Simplified Model for Portfolio Analysis», Management Science, Vol. 9, No. 2, pp. 277-293.

Stiglitz, J.E., and Weiss, A. (1983). *Incentive Effects of Terminations: Applications to Credit and Labour markets*, American Economic Review, Vol. 73, pp. 912-927.

Tudor, C., (2009). *Understanding the roots of the US sub-prime crisis and its subsequent effects*, The Romanian economic Journal, Vol, 12, No. 31, pp. 15-148.

Xiao, Y., (2009). *French banks amid the global financial crisis*, IMF Working Paper, WP/09/201.

Αγγελόπουλος, Π., (2008). «Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα.

Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Δημοσιοποιήσεις Βάσει του Πυλώνα ΙΙΙ της Βασιλείας ΙΙ.

Γαλάτσιος, Κ., (2006). «Διαχείριση του Κινδύνου Επιτοκίων», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Αθήνα.

Γκόγκας, Π., (2008). *Τραπεζική κρίση και ύφεση για μη ειδικούς*, 10 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.in.gr

Γκόγκας, Π., (2010). *Η δομή του ελληνικού δημόσιου χρέους*, Εφημερίδα Καθημερινή, 26 Μαΐου.

Γκόρτσος, Χ., (2000). «Τραπεζικό περιβάλλον: Τραπεζικό δίκαιο», Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Γκόρτσος, Χ., (2006). «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα», Εκδόσεις

Σάκουλας, Αθήνα.

Γλύκας, Μ., Ξηρογιάννης Γ., Σταϊκούρας, Χ., (2006). «Οργάνωση και Διοίκηση Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων», Εκδόσεις Παπαζήση.

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Δημοσιοποίηση στοιχείων σε ενοποιημένη βάση υπό τον Πυλώνα ΙΙΙ, 2009.

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2009.

Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος ΑΕ. Ετήσια Έκθεση 2010.

Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2007). «Εισαγωγή στις τραπεζικές σπουδές», Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο, Εκπαιδευτικά Εγχειρίδια, Αθήνα.

Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2010). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2009», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, (2011). «Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2010», τεύχος Ιουνίου, Αθήνα.

Ζοπουνίδης, Κ., (2009). «Σύγχρονα Θέματα Τραπεζικού Μάνατζμεντ», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

Ζοπουνίδης, Κ., Λεμονάκης, Χ., (2009). «Διαχείριση Πιστωτικού Κινδύνου», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

Ζωγραφάκης, Σ., Σπαθής, Π., (2011). *Οικονομική κρίση και ελληνική οικονομία: το τέλος των αποκλίσεων και επιπτώσεις*, στο: Τράπεζα της Ελλάδας, «Η ελληνική αγορά εργασίας: χαρακτηριστικά, εξελίξεις και προκλήσεις», Ομιλίες Ημερίδας 22 Μαρτίου 2010.

Ινστιτούτο Ομοσπονδίας Εργασίας Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδας, (2009). «Η απασχόληση στις τράπεζες», Αθήνα.

Καραμούζης, Ν., (2009). *Τα αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και ο ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος*, στο Eurobank EFG Economic Research, «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 10-18.

Κολλίντζας, Τ., Ψαλιδόπουλος, Μ., (2009). *Οι κρίσεις του 1929 και του 2008 και οι πολιτικές αντιμετώπισής τους*, παρουσίαση στην ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων με θέμα «Από την κρίση του 1929 στην κρίση του 2009», Αθήνα.

Κοσμίδου, Κ., Ζοπουνίδης, Κ., (2003). «Συστήματα Διαχείρισης Τραπεζικών Κινδύνων: Η περίπτωση του Asset Liability management», Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.

Κοσμίδου, Κ., (2006). *Μια Χρηματοοικονομική Ανάλυση των Τραπεζικών Ιδρυμάτων Σήμερα*, Επιστημονικό Marketing Management, τεύχος Ιουνίου.

Κώνστας, Χ. Ν., (2010). *Η διεθνής δραστηριότητα των ελληνικών τραπεζών*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.banksnews.gr/portal/useful/962-2010-08-16-22-21-52>

Μελάς, Κ., (2002). «Εισαγωγή στην τραπεζική χρηματοοικονομική διοικητική», Εξάντας Εκδοτική, Αθήνα.

Μιχαλόπουλος, Γ., (2011). «Χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών στη διάρκεια της κρίσης», Alpha Bank.

Νούλας, Γ.Α., (2000). «Χρήμα και Τράπεζες», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2009.

Όμιλος Alpha Bank. Εποπτικές Δημοσιοποιήσεις έτους 2010.

Όμιλος Alpha Bank. Απολογισμός Δραστηριοτήτων έτους 2009.

Παπαδόπουλος, Σ. Σ., (2005). *Δομή, αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα του Ευρωπαϊκού Τραπεζικού Συστήματος*, στον τιμητικό τόμο του καθηγητή Χρήστου Ναούμ, Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Προβόπουλος, Γ., Καπόπουλος, Π., (2001). «Η Δυναμική του Χρηματοοικονομικού Συστήματος», Εκδόσεις Κρητική, Αθήνα.

Προβόπουλος, Γ., (2009). *Οι δυο παγκόσμιες κρίσεις και η ελληνική οικονομία*, παρουσίαση στην Ημερίδα του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη δημοκρατία, 12/11/2009.

Σταϊκούρας, Χ., (2005). «Τραπεζική Χρηματοοικονομική» Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Συριόπουλος, Κ., (2000). «Στρατηγική Τραπεζών, Διαχείριση Τραπεζικού Κινδύνου», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.

Τράπεζα Κύπρου ΑΕ. Ετήσια Οικονομική Έκθεση για το έτος που έληξε 31 Δεκεμβρίου 2010.

Τράπεζα της Ελλάδας, (2009). «Η κρίση του 1929, η ελληνική οικονομία και οι εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδας για τα έτη 1928-1940», τεύχος Νοεμβρίου, Αθήνα.

Χαρδούβελης, Γ. Α., (2011). «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιά.

Χαρδούβελης, Γ.Α., (2009). *Η χρηματοοικονομική κρίση και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, στο Eurobank EFG Economic Research «Η κρίση του 2007-2009: τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Vol. 4, No. 8, pp. 19-43.

www.alphabank.gr

www.atebank.gr

www.avgi.gr/ArticleActions/show.action?articleID=566396

www.bankofcyprus.com

<http://www.bankofgreece.gr> Τράπεζα της Ελλάδος, (2005). «Λειτουργικός Κίνδυνος: Μέθοδοι του Βασικού Δείκτη και Τυποποιημένη», τεύχος Μαΐου.

<http://www.bankofgreece.gr> Τράπεζα της Ελλάδος, (2005). «Πιστωτικός Κίνδυνος», τεύχος Μαΐου.

www.capital.gr

www.capital.gr/news.asp?Details=342108

www.europa.eu

www.eurocapital.gr

www.eurobank.gr

www.eurobank.gr/Uploads/pdf/MiFIDInfoPackageEFG021208.pdf

www.eurobank.gr/research : Οικονομίες και Αγορές, «Η Κρίση του 2007-2009: Τα αίτια, η αντιμετώπιση και οι προοπτικές», Δεκέμβριος 2009.

www.enthesis.net . Γιάννα Μαρμάρου.

www.hba.gr/main/Ereunes-meletes/EllinikoTrapeziko2010-FullForWeb.pdf

Ελληνική Ένωση Τραπεζών, «Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα το 2009», Ιούνιος 2010.

www.londoninternational.ac.uk/current_students/programme_resources/lse/lse_pdf/further_units/fin_inter/29_ch_03.pdf

http://www.neo2.gr/web/neo2.gr/searchpagebasedontags/-/asset_publisher

<http://www.hcmc.gr> Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (2007). «Κεφαλαιακές απαιτήσεις Επιχειρήσεων Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών έναντι του λειτουργικού κινδύνου».

www.el.wikipedia.org/wiki